

VÄRSKE RÕHK

number 45 / kevad 2016

KRISTJAN HALJAK / LIISI RÜNKLA / MIHKEL SEEDER / GLEB DRÖGIN / VILIS LÄCĪTIS
Intervjuu PIRET JAAKSIGA

JUHAN HELLERMA KRISTA OJASAAREST / LINDA-MARI VÄLI REIN RAUAST
Illustratsioonid PAMELA PEEPSON / Fotod GERLI PAJU

SIREL HEINLOO

Tantsu tolmutaja

Kuhu kaob tolmu

mässin pea pluusi kaelusesse
kõrv vastu maad
kuulan tolmu

tolmu

rull rulli haaval
hingeldan end keerisesse

püherdan jalgadega
kehale hoogu

madistan põlvedega
ajan end kaardu

korjan end õlgadele
kolistan naaldun

nihutan turjale vajun
külili – väändun



toetan end puusadele
nihutan – kooldun

libistan varvastega
ajan end joondu

kallutan kandadega
kihutan möödun

pidurdan pihkudega
tagurdan – taandun

silitan päkkadega
tunnen et koondun

silme ees vihiseb ei hooma
mitmendamal pöördel

olen kadunud ringi

kuulan tolmu

silme ees vihiseb

peaaegu ei näegi saturni

*

mõnikord õhtul
ärkad justkui unest
kui keha naksutab tuttavalt

nagu tantsupõrand
mis lüli lüli haaval
sust eemaldub

siis meenub
et on ka hetki
mil selgroog kannab

kannab hoopis rohkem
kui põrand

*

liikumise tolmu

tolmu koguneb taldade alla
varba vahele peopessa
peopesalt rinnale kaelale

ta ei hõlju
ei pudene
vaid määrib
ennast külge nagu nõgi
joonistab mulle sõrmejäljed
mu enda taldade mustri
vooklevad jooned peopesale
põsele mõne tarkusekurru

ikka juhtub et
kui olen takerdunud tolmu
saan ka liikuma
alles temaga koos

sest tolmu taktis
hakkan päriselt tantsima
ja hingan oma tolmu
uuesti hõljuma

*

uks on hõõrunud
esiku põrandale villi
nahk on õhukeseks kulunud
ja maha tulnud
äärte vahele on läinud mustus

see väike koridor

nagu minu suur varvas
nagu minu päkad

selles väikses koridoris käiaksegi ainult päkkadel
justkui põrandale kaasa tundes
pöördliikumise mõju teades

ukse veerandpööre
minu üks ja veerand pööret

ja siiski ka lihtsalt harjumusest
teisi võimalusi kõrvale jättes
sest kõik mäletavad
et kandadel käimine põrutab
ja tõeliselt kiirustades
ei tule kandadel jooksmisest
midagi välja

sellesse koridori käib kokku
kolm veerandpööret

kui on kiire
siis üks neist põrutab korralikult
ka ülemist korrust

nagu vana hea
kannajooks
enne õiget

labajalga

*

enne algust

ma vaatan teipi põrandal
mille järgi me seekord ei joonu
ma vaatan
ma vaatan kui lai on lava

ma vaatan üle ta õla
ma vaatan lavalaudu

ma katsun oma seelikusaba
ma katsun kas mu juuksed
on ilusti kõrva taga

ma vaatan kardina taha
ma vaatan et ma ei vaataks maha!

ma vaatan vahekäiku
ma vaatan istmeridu
ma vaatan

et sina
ei vaatagi mind

*

tolmu tantsitaja
tantsu tolmutaja
 seitsme rulliga põrandal
 kahe kukerpalli allikal
 tantsu kloppija
 kaltsuga galoppimas
 leemekulbiga kiikudes
veereb tolmurull mäest üles
 ja moest välja
 tollaste kõhtude tants
 ja kõhtude tollane tolm

*

valgus tantsib
varjud tantsivad
oksad tantsivad
lehed tantsivad
tolm tantsib valguse käes
oksad tantsivad varjus
lehed tantsivad tuules
isegi kilekott tantsib
praht tantsib
seelik tantsib

keel tantsib
kurnatuseni kulumiseni

sest vaja on tantsitada
valgust
varje
oksi
lehti
tolmu
tohutult palju tolmu
prahti
kilekotte
seelikuid

keel
väsib

aga miks
ei väsi tolmu
ja seelikud?



MIRT VISSAK MERE VAIKUS

„Ja ema jättis ta, kogu perekonna tegelikult, maha, kui ta oli õige pisikene,” jutustas korteriomani ennastunustavalt ja taktitundetult. Käsi juba mõnda aega ukselingil, kibelesin ust tema nina all kinni lööma, ent uhkus või häbelikkus hoidsid mind tagasi. Ta hääldas igat sõna püüdliselt ja seetõttu kohmakalt, sulgedes keerulisemaid täheühendusi artikuleerides silmad. Mul hakkas temast kahju. „Ma olen talle isa eest. Ta on mulle tütre eest,” liialdas korteriomani ebalevalt ega paistnudki paigalt liikuvat. Muutusin uuesti rahutuks, ent siis tema pilk selgines, ta muutus iseäralikult napolisõnaliseks ning lahkus. Ma jäin lävepakule seisma, soovides järsku imelikul kombel, et ta tagasi tuleks.

Agnes saabus nädal hiljem hilissuve viimase paduvihmaga. Ta oli mu uus korterikaaslane, omaniku sugulane ja sellepärast tundsin hoopis mina end meie elamises üleliigsena. Ma polnud Agneseaga veel kohtunudki, aga tal oli oma vöti ning seega luba siseneda ja end mugavalt tunda. Ta ei helistanud uksekella ja ma ei kuulnudki, kui ta kompsudega sisse astus ja oma tuppa hiilis. Magamistoa ust kinni tõmmates tema käsi aga vääratas ning karp raamatute ja kõikvõimalike nipsasjadega kukkus maha. Pöörasin näo ehmatusega valju matsatuse poole ja kuulnud põrandale kukkunud asjade hoogsat karpi loopimist, mõistsin, et ma ei ole enam üksi.

Tõusin püsti ja läksin. Magamistoa poikvel ukse vahelt paistis esmalt karp ja siis Agnese kükitav kuju. Korraga tõusis tüdruk püsti ja meie pilgud kohtusid. Koputasin viivitamata uksele, tõmbasin selle valla ja tutvustasin ennast. Agnes naeratas ja tutvustas ennast, aga ei kutsunud mind tuppa. Ta haaras hoopis karbist ja pani selle koos seljakotiga voodi peale. Kukkusin silmapilk ja mõtlematult lobisema, esitades Agnesele ühtevalu küsimusi, seletusi nende küsimustele, seletusi minu enese kohta, sest tundus, et miski – mingi salapärase peamine küsimus – põgeneb meie eest ja ma püüdsin seda kätte saada. Lõpuks jäigi see küsimus esitamata, ent selgus palju kõrvalist: mina õpin kirjandust, sina õpid ajalugu ja

filosoofiat (seejärel vaikus, sest hetkeks paistis, et kõik sai juba ammen-datud), mina tulen Tallinnast, sina tuled Paide kandist, mulle meeldib ... Hakkasin usaldavas meeleolus südant puistama ja jäin isegi oma sõnu uskuma, kuid tagantjärele meenutades pidi see kõik kõlama õige hämaralt ja väheveenvalt. Ma polnud ammu kellegagi usalduslikult kõnelnud ja mul oli raske enda seest uuesti üles leida ruum, kus ma hoidsin tõdesid, mida endast teadsin. Seekord kippusid kätte ainult pooltõed või valed, mille kohta mul polnud aimu, et nad pole ausad enne, kui ma nägin seda Agnese silmadest. Mu uus korterikaaslane vaatas mulle imestunult otsa, aga üsna pea varjutas tema pilku igavus ja koguni ärritus. Kuna minus oli tekkinud naiivne lootus sõprusele, siis tõlgendasin seda kolimispäeva väsimusena. Soovisin talle erutatud südamega head öhtut ja lahkusin.

Pärast seda üritasin veel paaril korral viisakusest ja mõningasest huvist Agnese tähelepanu püüda, ent tegelikult oli juba järgmisel päeval ilmne, et Agnes oli minu suhtes kui mitte just tõrjuv, siis kindlasti ükskõikne, ja märkas mind ainult nii palju, kui see kellegagi koos elades vältimatu on. Peagi ma isegi ei kõnetanud teda, kui me samas toas juhtusime olema. Osalt oli see minu upsakusest, salasoovist ärgitada Agnest ise minuga rääkima, osalt aga hirmust Agnest segada. Meie vahel laius suur vaikus, aga mul ei olnud kunagi tunnet, et see on tühjusest tekkinud vaikus.

Agnes istus vahetpidamata oma toas kirjutuslaua taga ja õppis närvilise hoolega. Ta oli muust maailmast täielikult eraldunud. Kui ta polnud oma toas, oli ta hajameelne ja läbematu, vaadates rahulolematult kella. Ometi käitus ta alati sõbralikult, aga seda loomulikult ainult nii palju, kui vaja oli, ja üldsegi seetõttu, et meie vahel ei tekiks hõõrdumisi, mis võinuksid teda tema toast, suurest töö tegemise painest kauem eemale hoida. Nii tunduski mulle, et Agnesel oli pidevalt *kuhugi* kiire – kui mitte oma tuppa, siis igatahes sinna, kus mind ei olnud, ja alati, et õppida. Adusin ruttu, et ajan teda närvi, ning üritasin talle võimalust mööda meele järele olla ja tema silme alt kaduda – ilmselt vastuokslikult lootes, et hakkab talle nii meeldima. Paokil ukse vahelt, mis Agnese nõrdimuseks kinni ei käinudki ja millest möödudes oli mul harjumus samme aeglustada, piidlesin tema pinges kuju nagu mõistatust.

Kulus aega, enne kui taipasin, et tegelikult teeb Agnes oma toas väga vähe – kui üldse midagi. Üha sagedamini avanes tema tuppa piiludes varasemast erinev pilt: mu korterikaaslane istus ning vaatas aknast hoovi või tühja punkti seinal. Küllap oli ta nõnda istunud või sedasi olla igatsenud ajast, mil ta sisse kolis, kuid minu kohalolu ja lukukeeleta uks, mis teda

alalõpmata kiusas, hoidsid teda tagasi. Võib-olla oli Agnese meelemuutus, vaevumatus ennast varjata märk, et olin talle siiski meeldima hakanud, või – ja see on usutavam – kinnitus, et olin tema jaoks jäägitult olematusse kadunud nagu kivi kaevu. Igatahes ei läinud talle minu pilk enam korda ning paratamatult mõtlesin, kas see on ikka lubatud, et ma teda niimoodi vaatan.

Kuigi Agnes ei teinud peaaegu midagi, rahmeldas ta endiselt lakkamatult. Tema kärsitus oli iseäralikult laialivalgub ja aeglane. Minul oli aga *päriselt* kiire: jooksin väsimatult igale poole, korraldasin, seltsisin inimestega, magasin vähe, pingepeavalud ... Agnese ajanappus oli aga kõigele vaatamata pakilisem, sest sellel puudus minu meelest ambitsioon – ma ei ole isegi kindel, et talle filosoofia ja ajalugu kuigivõrd oleksid meeldinud. Just selle müsteeriumi pärast, mis peitus tema ajendita töörügamises, tundus minu enda asjaajamine, plaanipärane elu ülesehitamine tühise ja ajalikuna. Iga kord, kui ma mingi töö unarusse jätsin, tajusin oma unistuste õrnust, kui ma aga töö lõpetasin, mõtlesin *kas see oligi kõik?* Agnes pidi olema selliste mõtete eest kaitstud, unistuste täitumise käestlibisemine teda enne uinumist tõenäoliselt ei kummitanud.

„Tema on minu meelest väga tujukas inimene ja võib-olla pisut nipsakas, aga sellega peab leppima. Mina tunnen teda juba nii ammu, et tean, et tegelikult ei ole tema nii kuri, kui tema sellel paista laseb,” sõnas korteriomanik hoolikalt. Sedapuhku olin ma tema tulekut oodanud ega tahtnud tal minna lasta. Mainisin talle, et Agnes jõuab varsti koju ja ta võib oma vennatütart siin oodata, kui soovib. Korteriomanik niheles ja ütles, et ta täna ei saa.

Mõnikord möödusin Agnese magamistoast ka siis, kui teda ennast seal ei olnud. Ma tahtsin sinna sisse minna, aga sündsustunne hoidis mind tagasi. Olin muutunud küll häbiväärselt uudishimulikuks, aga imelikul kombel ei kippunud ma just väärikuse pärast tema tuppa. Niisiis hoidusin alul hoolikalt oma uudishimu rahuldamast, ent küllap olin teadlik, et minu diskreetsus on ainult ajutine ning vajub unustusse niipea, kui leian, et olen olnud piisavalt kannatlik. Nii on mõningane järeleandmine justkui välja teenitud. Ühel päeval, kui Agnes oli loengul, jõudsingi sellele järeldusele ja otsustasin, et on igati mõistlik, kui astun vaid korraks sisse, vaatan ringi, ei puuduta midagi ega ava sahtleid.

Tundus, et valgus ei immitsenud magamistuppa mitte aknast, mis oli tumeda kardina taha peidetud, vaid ühe seinal rippuva maali reproduktsioonist. See oli võrdlemisi suuremõõtmeline, ent ei mõjunud

dramaatiliselt, pigem intiimselt nagu palve. Valdavad olid kuldsed toonid, mis andsid maalile lõomendava pealispinna ja mida hāgustasid pehmed pruunid varjud. Sulava esiplaani lõhestasid kahe figuuri punased ürbid, mis langesid meeste õlgadelt sirgete tõmmetega alla – erutus, maali totaalne ekstaas oli tardunud tegelaste sisemaaailma ja vaikusesse. See vaikus tihenes kolme punkti ümber: mehe käsi, naise käsi ja isa rinnale vajutatud poja profiil. Neid punkte ülendas isa andestust väljendav ilme. Ma jäin silmitsema poja katkiseid jalanõusid ja rāāmas vālimust. Mu meel hārdus, aga mitte poja, vaid kummalisel kombel minu enese pārast. Peale õilsate tunnete vōis nāha ka ühe figuuri segipaisatud hinge, kāte alateadlikku kokkuhōõrumist – see oli vāga inimlik, lapselik nūanss. Vōiksin lõpmatuseni osutada maali teistele detailidele, mille arvukus seletamisega mitmekordistub, ent teos tekitab minus aukartust ja ma tunnen end seda kirjeldades valetajana. Ma olin valetaja ka seda vaadates, aga vōib-olla ei olnud asi üldsegi maalisis, vaid selles, et olin alatult Agnese tuppa hiilinud. Sūütundega läksin minema.

Agnes tuli varsti koju, ent ta ei olnud üksinda. Nūūd mōtlen, et see vōis olla ka saatuse õigust mōistev kāik, et inimene, kelle ta meie korterisse kutsus, oli just selline ja mitte teistsugune. Jālgisin kōõgist űllatunult, kuidas Agnes juhatas lābi koridori oma magamistuppa űhe tūdruku. Ma tundsin teda ja kui meie pilgud kohtusid, noogutasime teineteisele tervituks. Me mōlemad õppisime kirjandust ja olime nii-ōelda tublid tūdrukud. Ma ei mōistnud Agnese elevust, mis lābi seina kostis, sest tūdruk, kelle pārast ta rōõmustas, oli tāpselt nagu mina.

Ma ei oleks uskunudki, et Agnes vōib nii valjusti rāākida. Ta kōneles toonil, mida kasutasid inimesed, kes ei teadnud, kuidas on sobilik teistega rāākida, ja kes ei osanud vestluskaaslase nāoilimest järeldada, millal hāālt tasandada ja kuidas teisele vastu tulla. Tema kűsimuste toon oli liiga jārsk ja selle asemel, et űelda lűhidalt ja selgelt, kippusid tema laused uppuma kōrvallausettesse ja jāid sageli lõpetamata. Tūdruk, kelle ta oli korterisse kutsunud, Saara oli tema nimi, naeris Agnese űle sōbralikult ja esitas talle kűsimusi, olgugi et tavaliselt nārvtas niisugune kōnemanneer kuitahes pōneva teema. Mindki huvitas see, mida Agnes rāākis, ent sōnapaljusele vaatamata olid tema tiraadid harvad, sest enamiku ajast sādistas ikkagi Saara. Tema jutud olid tubli tūdruku jutud – ma teadsin seda, sest need olid ka minu omad, ning need ei kōitnud mind pōrmugi.

Agnese ākiline õnnelikkus pārast Saaraga kohtumist tegi mu meele kibedaks, kuna muretumast tujust hoolimata vastas ta minu lāhenemiskatsetele

endiselt jahedalt ja ärritunult. Pettunult lasin meievahelisel tummusel jätkuda. Keegi oli talle ligi pääsenud ja see ei olnud mina. Tõsiasi, et see inimene, keda Agnes hindas minust nähtavasti kõrgemini, oli Saara, muutis olukorra minu jaoks mõistagi mõrumaks. Ükskõik, kuidas ma minu ja Saara iseloomu ka ei kaalunud, ei näinud ma temas külge, mis ei võinuks sama hästi mulle kuuluda. Ometi leebusin varsti või õigemini lõin käega, sest Agnese isiklikud tundmused ei puutunud ju minusse ning üleüldse oli mul paremat teha, kui muretseda tema poolehoidu pärast.

Varsti panin tähele, et Agnes pomiseb aeg-ajalt endamisi või kinnitub tema pilk tühja punkti nii, nagu istuks seal keegi ja kuulaks teda. Mõnikord žestikuleeris ta hajameelselt, vibutas sõrmega või osutas demonstratiivselt käega. Ilmselt tabas ta iseennastki niimoodi kätega vehkimas, sest nägin sageli, kuidas ta kujuteldavale vestluskaaslasele mõeldud näpukehituse muutis järsult juuksekahlu kõrva taha lükkamise liigutuseks. Siis piidles ta mind silmanurgast umbusaldavalt ja lahkus köögist aeglasemalt kui muidu.

Tegelikult käitusin ma ise samamoodi, isegi enne Agnest. Ahju kütsin korteris ainult mina. Mul ei olnud selle vastu midagi ja tegin seda nii sagedasti, et Agnes vististi ei tundnudki vajadust ahju tihedamini kütta. Seletasin omaette askeldades: „Kas sa oskad ahju kütta, Agnes?” Seejärel avasin ahjuukse ja jätkasin: „Ma roobin tuhka tahapoole, et ahjukivid paljastuksid ja paremini kuumeneksid, aga tegelikult olen ma laisk, sest tõeliselt tublina võtaksin kühvli ja kuhjaksin tuha kokku ja viskaksin selle ära. Nii et kui sa tahad korralikult ahju kütta, tee nii.” Ja kui ma kogemata lasin suitsu sisse, manitsesin endamisi: „Ei, Agnes, nii küll pole õige, aga ära muretse, see tegelikult ongi halb ahi, nii et see pole täielikult sinu süü.”

Nendel kordadel, kui Saara meile tuli ja ma kuulsin läbi seina meie külalist jutustamas, sukeldusin hoopis teistsugustesse unelmatesse: „Sina ja mina oleme samasugused, Saara. Sa oled tragi tüdruk, kes õpib hästi, kuid mitte erakordselt, ja meeldid kõigile, aga samas ei vaimusta kedagi. Ei, ma ei arva, et sa oled pinnapealne. Arvamused, mida sa osava nappusega sõnastad, võivad olla sügavad ja keerulised, aga need pole kunagi kummalised. Sinu elukäik võib olla keeruline, aga mitte kummaline. Ma tean, sest minuga on sama lugu. Me oleme heatahtlikud, aga üdini kohusetundlikud ning ütleme iga asja kohta nimelt seda, mis on ootuspärane. Me olemegi ootuspärased, maailm ootab meid vaikimisi, iseenesest mõistetavalt – me ei eksisteeri kõige kiuste. Me, tublid tüdrukud, võime saada hinge raputava kogemuse raamatust või etendusest, minna endast välja ja

koguni langeda ühel-kahel korral masendusse või eufooriasse. Me käime riides nagu inimesed, kes on peaaegu loomingulised. Me kõneleme ja kirjutame asjadest, mis on loomingulised. Mingi osa meist aga jääb igavesti konventsionaalsuse taha. Punkt. Muud mul ei olnud sulle öelda, Saara, aga seleta mulle ainult, kuidas sina ja mitte mina äratasid Agneses huvi, astud loaga tema tuppa ja muudad ta nii sõgedaks, et ta hakkab iseendaga rääkima.” Kõike seda kuulis Agnes minu kujutluses pealt.

„Tema on tõesti kullatükk, mu lemmiksugulane, aga isa, minu venna on ta küll häbiväärselt hüljanud. Pole aasta, ma ei tea, äkki oli see isegi kaks aastat, igatahes ei käi isal külas ega midagi. Mis teha, ta ei oska inimestega lähedane olla, ainult teab, kuidas ligimesi maha jätta.” Korteriomaniku hää l krudises telefonis. Ta oli otsustanud, et parem on maksta üür ülekan- dega, kuigi ta oli enda sõnade järgi jätkuvalt arvutite vastu umbusklik. Ta andis mulle oma arvelduskonto numbri ja lõpetas seejärel kõne. Enam ta korteri uksele koputama ei tulnud.

Ajal, mil Agnes Saaraga suhtles, teises meievaheline vaikus ootusäre- vuseks. Ta saatis oma päevad mööda küll arvuti taha liimituna, ent mitte enam kramplikult õppides nagu varem. Agnes igatses, et Saara temaga ühendust võtaks, ja vastas sõbrannale kohe, kui viimane seda tegigi. Ma järeldasin seda entusiastlikust märguannete ja klaviatuuril tippimise kõlast, mis meie korterist enne puudusid, ent mis nüüd mul magada ei lasknud. Muutused, mis Agneses toimusid, polnud murrangulised või vähemalt ei olnud need tajutavad välimiselt. Vesi kurdus vanaviisi tasaselt ja õõtsus vaevumärgatavalt rannajoonel, üksikud kõrgemad lainepead aga langesid tagasi iseendasse rahulikult ja loomulikult. Minu jaoks oli aga kõik pime ja külm ning minu sisemus pöörles kadedusest, mida ma Saara vastu tundsin.

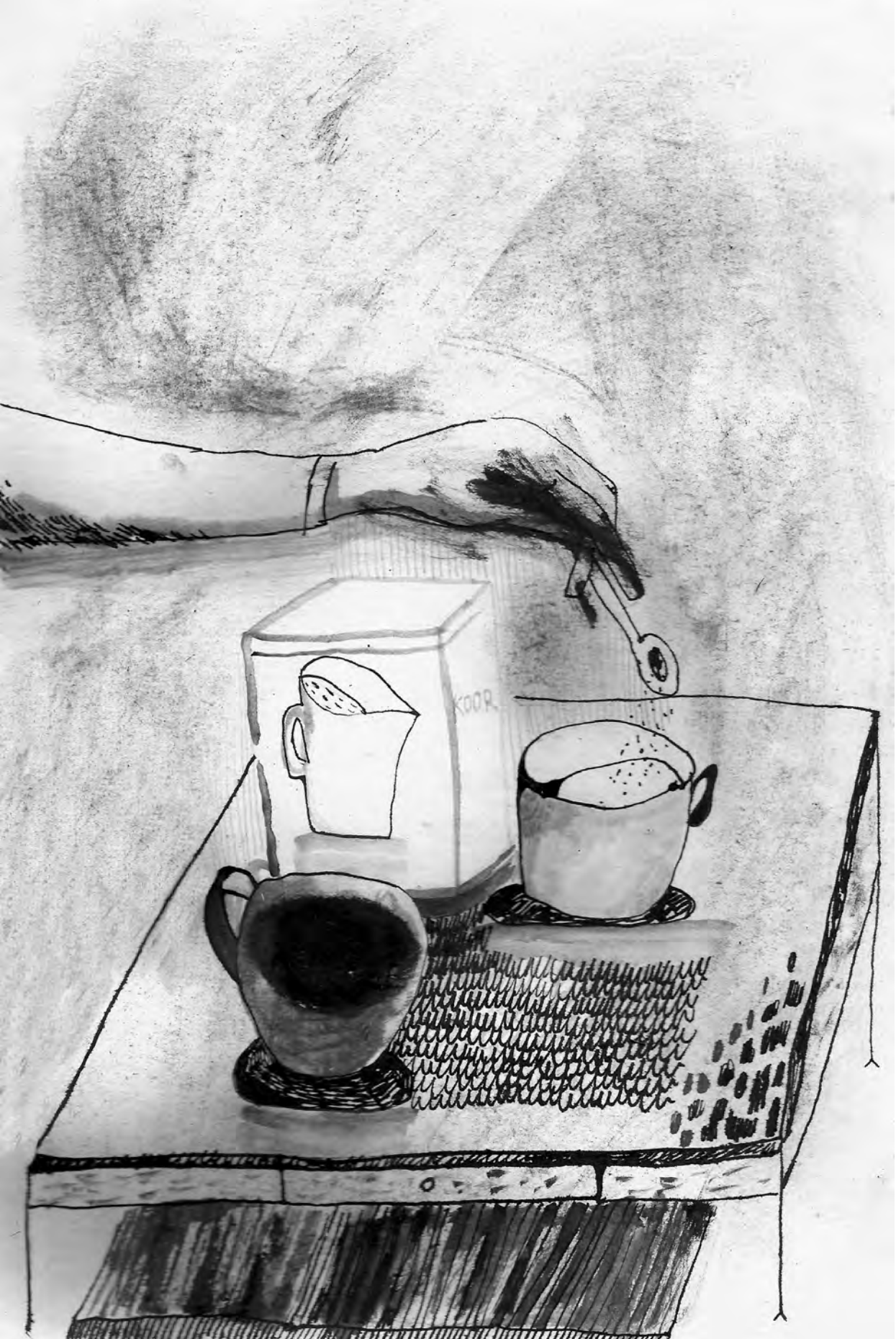
Ebalevad olid ühtlasi ka muutused, mis leidsid aset, kui Saara ja Agnese sõprus aegamisi hõrenes, kuni lakkas lõplikult. Ootus asendus vimmas- e vaikusega – ma tõrjun maailma enne, kui maailm tõrjub mind. Viha ras- kus oli meie vaikuse viimane variatsioon ja me elasime selle mõju all kuu aega järjest. Üldjoontes püsisid meie nägemised ja ületamatu kaugus, mis eraldas meid kõõgis laua taga istudes, siiski samana.

Üks viimaseid kordi, mil ma Agnest nägin, oli minu suureks üllatu- seks filosoofiateaduskonna jõulupeol. Ta hulpis ühest seltskonnasaarest teiseni, kõneles vahelduva valjuse ja eksalteeritusega, hoides veiniklaasist kui päästerõngast kinni, ent agarusele vaatamata ei suutnud ta ainsastki piirdest läbi murda. Kõikide nende inimeste seas, kes liitusid ja jagunesid

kobaratesse, liikus Agnes suutmata siseneda teiste inimeste rütmi, sest takt, mida tema lõi, oli liiga iseäralik, et kohanduda. Ta püüdis ikkagi, tema kõnes ja maneeris võis tajuda järeleaimamist, mis tekitas umbusaldust. Lõpuks istus ta maha, moodustas eraldi saare, sest vastupidiselt teistele, kes olid poolikud üksinda, aga terviklikud koos, oli Agnes poolik seltskonnas ja terviklik ainult ihuüksi.

Paar päeva hiljem kadus Agnes sootuks. Esmalt mõtlesin, et ta läks pühadeks koju, sest loenguid ei olnud enam niikuinii, ainult eksamid. Siis aga kirjutas korteriomanik, et ta otsib uut üürilist, mainimata seejuures Agnest.

Eelmisel nädalal nägin ülikooli raamatukogust väljudes – see kõik juhtus umbes 15 sekundi jooksul, kui nii paljud –, kuidas üks lonkav mees ... Ma ei mõtle lonkamist välja, et temast kindlat pilti anda, nii see lihtsalt oli. Igatahes polnud tema väljanägemine räabakas, aga ka mitte korralik. Tema selg oli veidi kühmus ja õlad krampis – seda krampis tunnet õlgades tean ma väga hästi. Mehe hää, kui ta raamatukoguhoidjat kõnetas, oli lapsik, see tähendab lapsesarnane, kuidagi elementaarne, ehkki hääletämber oli madal ja tume. Ta ütles, et ta tahaks lugeda armastusromaanide ... Raamatukoguhoidja ei lasknud tal lõpetada, aga mulle tundus, et see ei olnud pahameelest. Kummatigi kasutas ta mehega tooni, mida ta minuga pole kunagi kasutanud – see oli väga enesekindel toon. Raamatukoguhoidja küsis täpsustavalt, *millist* armastusromaanide. Mees sattus segadusse ja kordas, et lihtsalt armastusromaanide, ning osutas eba-kindlalt arvutiekraani poole justkui lootes, et ehk on vastus seal. Mulle jäi mulje, et ta pole kunagi varem raamatukogus käinud, ja raamatukoguhoidja kahtlustas sama. „Ma saan aru küll, et lihtsalt armastusromaanide, aga ...” ütles raamatukoguhoidja. Mees oli segaduses ja see läks mulle hinge. Mõtlesin, kuidas ta oli läinud raamatukokku, kus ta pole kunagi käinud, mille toimimisest ta ilmselgelt midagi ei teadnud, et laenutada endale ükskõik missugust armastusromaanide. Miks ta seda just nüüd otsima läks? Ma olin neist kahest juba ammu möödunud, kuid muretsesin selle pärast ikkagi. Siis tundsin end halvasti: et ma nii pretensioonikas olen, et teesklen, et aiman, missugune on selle mehe olukord, et see mees on ilmtingimata õnnetu ja lihtsameelne. Võib-olla ta siiski ei longanudki, ehk mõtlesin ma tõesti selle hiljem juurde, aga nii ma seda igatahes mäletan. See kõik oli kuidagi väärt. Ma ei tea, miks see mulle praegu meelde tuleb, võib-olla sellepärast, et siin korteris on nii vaikne.



ANA MARTINS MARQUES

Portugali keelest Mariliin Vassenin

KELL

Mis kasu oleks meil
kellast?

kui peseme heledaid riideid,
on päev

tumedaid –
õhtu

kui lõikad apelsini noaga
pooleks –
päev

avad sõrmedega küpse
viigimarja –
õhtu

kui loksutame vett maha –
päev

kui ajame veini ümber –
õhtu

kui röstri piiksumine
või veekannu vilin on nagu loomake,
kes proovib laulda –
päev

kui avame pikaldasi raamatuid,
mis alkoholi, sigarettide või vaikuse tõttu

jäävadki lahti –
õhtu

kui paneme tee sisse suhkrut –
päev

kui ei pane –
õhtu

kui pühime või vahatame põrandat –
päev

kui tõmbame selle niiske lapiga üle –
õhtu

kui meid vaevab migreen, ekseem või allergia –
päev

kui palavik, krambid või põletik –
õhtu

aspiriini, röntgen, uriiniproov –
päev

sidemed, kompressid, salvid –
õhtu

kui sulatan veevannis suhkrustunud mett
või puhastan sidruniga klaase –
päev

kui pärast õunte söömist
jätan hetketuju ajal alles tumelilla puuviljapaberi –
õhtu

kui löön munavalgeid vahtu –
päev

keedan suuri peete –
õhtu

kui kirjutame pliiatsiga joonelisele paberile –
päev

voldime või kortsutame lehti kokku –
õhtu

(arendused ja haripunktid –
päev
kihid ja voltimised –
õhtu)

kui unustad munakoogi ahju –
päev

jätad vee
valveta keema –
õhtu

kui lõikad paberiga sõrme või vigastad klaasikilluga jalga –
päev

kui kiiresti süüa ahmides
kõrvetad suulage –
õhtu

kui meri akna taga on tüüne
ja veniv, läikides rasvaselt
nagu õlilaik –
päev

kui ta mäsleb ja vahutab
nagu marutõbine koer –
õhtu

kui lpanemale jõuab pingviin,
kes kuumale liivale heites tunneb
hõõgumas oma jäätunud südant –
päev

kui mõõnaga jääb rannal lõksu vaal,
kes sureb, raske ja tumedana,
lauldes just nagu ooperis –
õhtu

kui sa nõõbid oma valge särgi
aeglaselt lahti –
päev

kui heidame erutunult riided seljast,
moodustades endi ümber kirgliku rõivasõõri –
õhtu

kui briljantroheline põrnikas
põrkab mitu korda vastu aknaklaasi –
päev

kui toas tiirutab ringi
seksist uimane mesilane – õhtu

mis kasu oleks meil
kellast?

TOOL

I

Kordad
iga päev
esimese inimese
liigutust
kui ta võttis ühel palaval õhtul
istet
ja jäi savanni vaatama

II

Väsinud
hiigellindude
maandumine

PUUVILJAKORV

Kellel tuli meelde panna lauale
need magusad
surmatõestused?

RIIUL

Pudelis
on laev
just teeles asunud

TELEFON

telefoni kõrval hoitakse pabereid kuhu saab kritseldada
maju lilli ornamente kassi või poolkuu
seal on pastakad märkmikud reklaamid
maksmist ootavad arved
ja ühes nurgas vedeleb sõna
mida sa välja ei öelnud

PEEGEL

Su magamistoa riidekapis
on kindlasti
peegel.

Kui lähed välja
ja jäta kapi lahti,
peegeldab peegel
päev läbi
tükikest su üles tegemata
voodist.

Kui lähed välja
ja paned kapiukse kinni,
peegeldab peegel
päev läbi riidekapi pimedust
ja valgusekildu
parfüümpudelites.

Teispool luuletust
ei ole midagi.

KARDIN

Tuba ja õu
nende vahel
loed tuult

ARMASTUS

Kaelakeed
käevõrud
kõrvarõngad
lähevad ehtesahtlis
puntrasse

rinnasiltidest võtmetest
ja mobiili-
laadijast
tekib käekotti
pusa

esemed tõmbavad üksteist
armastusetagi ligi

KOLLEKTSIOON

Me kogume asju
aga mitte asjadevahelist
ruumi

fotosid
aga mitte
fotodevahelist aega

marke
aga mitte
reise

liblikalisi
aga mitte
nende lendu

pudeleid
aga mitte
mälestust janust

plaate
aga ei kunagi
lühikesi vaikusehetki
kahe loo vahepeal

JUHAN HELLERMA

*

Radikas huugab, aga ei küta, sest ööseks võtavad sakslased kütte välja. Säästavad. Hommikul on tuba jälle soe, aga nina tilgub ja kurk on kähe. Lennukiga õhikutõusmist ootas juba pikalt, ootas seda äramineku-ärevust, elevust, vaimustust, tundmatusse minekut. Ja ennekõike seda iseendas tärkavat tegelast, kes alles siis pea välja pistab, kui midagi uut sündima hakkab, kui ta haistab võimalust seigelda ja rännata tundmatuil radadel. Lennuk ruleerimisrajal: esialgu suur ja kohmetu, siis sätib end lõpuks paika, seisatab ja ongi see hetk käes, suure vuhinaga võtab hoo üles ja kihutab mööda rada nii kiiresti, kui jõuab, kuni peaaegu märkamatuult kerkivad rattad maapinnalt ja lennuk nagu tõstetaks maast lahti. Oh seda rõõmu siis, just seda hetke ma olingi oodanud, seda minekut, kiirendust, otsustavust, millel on ainult üks suund – ära, kaugele, kiiresti, tagasipöördumatult. Kuhu, seda veel ei tea, ei peagi teadma. Äraminek peab olema tundmatusse, muidu ei ole õige asi. Ja see tundmatu saab olema sinu enda looming, sinu enda teha. Nii et lõpuks on äraminek ikkagi just see – minek iseenda juurde.

*

Merest tõusevad tuhat kivi, veerevad rannale, sealt edasi üle põldude ja niitude, mis kannavad neid pehme vaibana, siis ragistavad mööda kruusa ja asfalti, suruvad läbi linnade, jättes maha auklikud majad ja soonelised rajad, linnadest saavad legendikud, sõelutud maastikud. Kuni lõpuks mäejalamil kivid peatuvad, mägi on kõrge, tipp vajub pilvedesse. Kivid tõmbavad kõvasti õhku sisse ja puhuvad siis välja, nii et hakkavad liikuma, väga vaikselt ja visalt mööda mäe nõlva üles.



*

Tahes või tahtmata seisan siin keset suurt sinist väljakut, minu ümber on vaikselt voogavad veed, mis valguvad päeva serva pealt maha alla orgu, nirisevad kaua ja ma vaatan neile järele ja mõtlen, mis on seal teisel pool, mis on teisel pool päeva. Kas öö, pilkane pimedus, kas kaunid sõnad ja mõtted, kas vaikus, mis kostab kogu müra üle, kas unistused, mis kiiguvad tuule käes, lumi, mis laiub legendikel, kaugus, mis matab silmapiiri, janused silmad, mis unistavad minna veel edasi kuhugi kaugele, tundmatusse. Ei ole vastust, ei tea seni, kuni seisan siin sinisel väljakul ja vaatan vete voo-
gamist üle päeva serva alla, kuhugi sinna teisele poole, metsade vahele, tummade laante põlisesse rüppe.

*

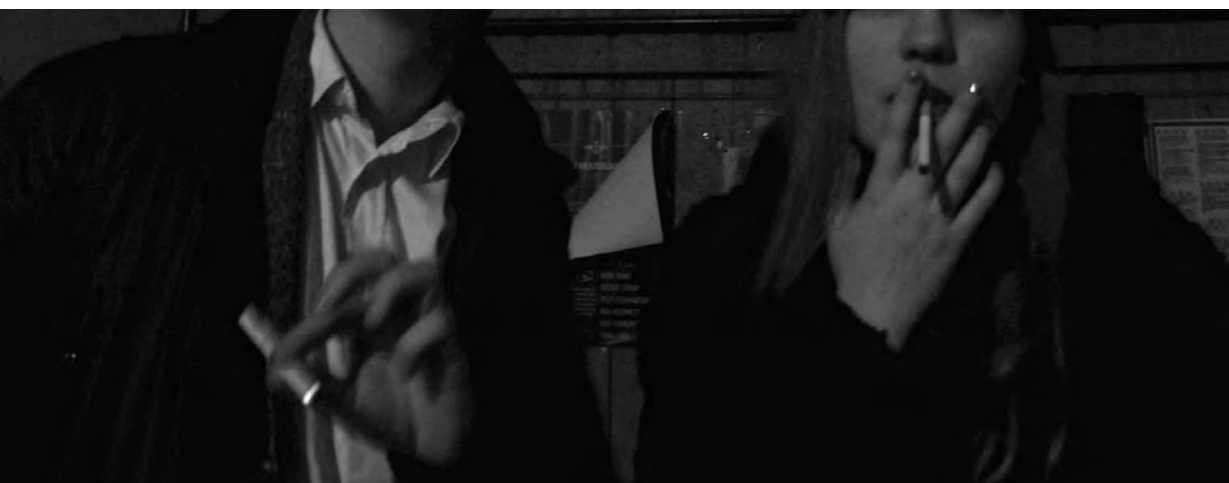
Trammis istuvad mu ees ema ja tütar. Tüdruk piilub üle pinkide minu poole, silmad suured, suu šokolaadine. Ema, kuigi näiliselt rahulik, tõuseb püsti ja läheb istub mitu pingivahet eemale, kuulen veel teda ütlevat, et tema nii musta tüdruku kõrval ei istu. Tüdruk jääb oma kohale ja hakkab vaikselt hüüdma: ema, ema, ma ei ole enam must, tule nüüd siia. Ema vaikib, ümiseb viisijuppi. Tüdruk nutab, ema, tule siia, palun tule. Ema vaikib, ei vasta. Ema, ema, löristab tüdruk nutta, nii et trammirahvas ka märkab, et midagi toimub. Tunnen, kuidas kõhtu tekib pinge. Ema ümiseb viisijuppi, küllap enda rahustuseks. Kumbki ei anna alla, tule siia, ei, tule ise, kostavad hääled. Lõpuks, kui hakkab maha minema, jookseb tüdruk mu eest läbi ja läheb ema juurde, peites pea tema süle ja lastes pisaratel voolata: ema, ema, miks sa ei tulnud, miks?



Sõit Kölni kestis ligi seitse tundi. Buss läks Frankfurdis katki, ootasime kaks ja pool tundi. Bussijuht vehkis ringi joosta, rääkis telefoniga ja sõbrunes lõpuks osaga bussiseltskonnast, kellele ta lahkelt tasuta õlut jagas. Mida veel tahta. Lõpuks saime siiski kohale. Kölni katedraal oli kohe bussijaama kõrval. Läksime Reginaga, kes oli mulle vastu tulnud, kohe sinna sisse. Tõeline meistriteos, kuidas on võimalik midagi sellist ehitada, küsisin endalt ja Reginalt. See peab olema üks teine maailm. Ehitada aastasadu ühte ja sama kirikut. Kas midagi ligilähedast tuleks ka tänapäeval kõne alla? Vaevalt. Mida kõike see kirik on näinud ja tunnistanud, kes kõik on seal käinud, kes kõik on seda ehitanud, voolinud ja meisterdanud neid lõputuid figuure ja kujusid, seadnud ühe kivi teise peale, lasknud müüridel kõrguda. Me ei jõuaks seda kunagi ära vaadata, me ainult ahmime seda paistet, mida ta endast kiirgab, seda mastaapi ja vägevust. Ja see kõik on üks suur mõistatus. Kirik mõjuski tegelikult pigem hiiglasliku kummitusena, ta justkui ei saaks olla päris. Sest midagi, mis on nii päris ja nii võimas, et me ei suuda seda endasse võtta, ei saa lihtsalt olla päris. See peab olema leiutis, meeletepe, kummitus. Need vanad kirikud, mis on säilinud läbi aastasadade ja ühendavad meid mingil kujul möödunud aegadega (kuigi ühendavad just nii, et nad tegelikult ei ühenda, sest me ei tea sellest mitte midagi), on nüüd, kui tegelikkus virtualiseerub aina enam, nagu vanad toikad, mis on otsapidi rabasse torgatud ja mille üks osa säilib sellisena, nagu ta sinna torgati. Ühest otsast pehkinud, teisest aga endiselt elujõuline, värske, tugev. Kölni katedraalis oli ka tunda, et ta seisab otsapidi selle sees, mis ei lase tal kunagi vananeda, muutuda üksnes muuseumiesemeks, vaatamisväärsuseks. Tema juured on sügavamal, tornid kõrgemal. Regina ei saanud mu vaimustusest hästi aru, ütles ainult, et tema pole seal väga käinud ja et las ta olla.



Trammis istusin väikse poisi kõrvale, kellel oli üks käsi kinni seotud. Siis helises poisi telefon kuskil koolikoti sees, ta toimetas pikalt ühe käega, peaaegu et oleksin abi pakkunud, aga lõpuks sai ta telefoni kätte. Helistaja kannatus oli selleks hetkeks aga juba katkenud. Ees istusid kaks päikseprillidega noorukit, ühel oli jalg toetatud vastasistmele. Kui sisenesid kaks nohiku välimusega poissi ja vaatasid vabu istmeid, ei julgenud nad sinna istuma minna. Prillidega poisid kõhistasid mõnusalt naerda, heh, las passivad seal lolli näoga, me ju otseselt midagi valesti ei tee, ja olgem ausad, ega siin seda ruumi just ülemäära palju pole. Väikse poisi telefon helises uuesti, nüüd oli tal telefon kohe käepärast ja ta sai vastu võtta. Mul ju ainult üks käsi praegu, vabandas poiss emale, kelle kõnele ta enne ei jõudnud vastata. Kas oleksin pidanud teda ikkagi aitama, mul ju kaks kätt otsas? Vahepeal tuli üks tüdruk nohikute käest midagi küsima, umbes, et kus pean maha minema, kui otsin seda või seda kohta. Nohikud arutasid omavahel, pidasid asjalikult nõu, aga kehtasid lõpuks õlgu. Oli näha, et neil oli selle pärast mõru meel, peaaegu oleks ju saanud olla kasulik, peaaegu oleks pälvinud kellegi heakskiitu ja naeratuse, ja veel ühe ilusa siniste silmadega olendi oma, kellesarnased koolis ei vaata nende poolegi. Siis ilmus vaatevälja üks silutud juustega noormees, kes oli silmanähtavalt oma välimusega üksjagu palju vaeva näinud. Teadsin, et see peab äratama eesistuvate päikseprillidega poiste tähelepanu. Ja nii oligi. Taaskord kõhistasid nad üleolevalt naerda, on ikka paras eputis, jõe kõva vend enda arvates, kui kallab pool purki lakki pähe, meie oleme ikka normaalselt *cool* id kutid. Lakitud juustega poiss läks maha, nohikud ka, tüdruk vaatas nõutult ringi, kuid sõitis edasi. Väike poiss uuris vihikust järgmiseks päevaks antud kodutööd ja mõtles, et kui saaks selle trammis tehtud, siis oleks kodus vähem teha, trammisõit oli ju selleks piisavalt pikk. Peagi sisenesid trammi kaks vana-daami, kes pikemalt kaalumata oma kodinatega päikseprillidega poiste vastu istuma läksid ja kiiresti hea jutuhoos üles võtsid. Poisid korjasid jalad kokku ja vahtisid ülejäänud sõidu aknast välja.



*

Eile residentsi hoovis, kus on muidu alati hea rahulik ja kus inimesed muutuvad kevade edenedes aina rõõmsamaks, ajas üks väike poiss parti taga, jooksis ta kannul ja part vudis ees. Tõuse siis lendu, kaua sa lased end mõnitada, mõtlesin omasoodu. Vaevalt jõudsin kaaluda, et ühel hetkel tuleks vist sekkuda (ma tõesti ei tea, kas ma seda ka teinud oleks, kahtlane), kui poisi juurde sööstis üks seni rahulikult pargipingil istunud naine ja valas ta valju sõimuga üle: laps, millega sa tegeled, nüüd aitab, kas sulle meeldiks, kui sind niimoodi taga aetaks, mine nüüd kiiresti tagasi oma vanemate juurde. Ja vaatas seejuures eemal olevate inimeste poole, teadmata, kes on lapse vanemad. Üks murul pikutav naine, kes tundis vist, et naine vaatab just tema poole, hüüdiski vastu, et ega see minu laps pole. Vahet ei ole, karjus naine veel, nii et terve park kajas. Lärmi peale hakkas sõimajanaise koer erutusest haukuma. Aga teie koer haugub, hüüdis murul istuv naine vastu. Laps jooksis kohkunult ema juurde, kes võttis ta kohe tugevasse embusse, vaeseke, kuidas sinuga nüüd nii läks.

*

Trammi tagumise ukse juures seisis vanem habetunud mees. Ta hoidis oma ukseäärset kohta ja kui keegi tahtis sisse või välja, läks tema korraks uksest välja, et siis oma koht tagasi saada. Alguses oli ta rahulikult, omaette nohisedes, kuid siis sisenes trammi neiu, keda mees tundis, ja nad hakkasid omavahel vestlema. Mehe olek muutus silmanähtavalt. Ta ärritus, muutus rahutuks, miski häiris teda. Tüdruk seevastu oli rahulik ja ei läinud mehe meeleolumuutusega kaasa. Peatustes tuli uusi inimesi peale, osa sõitjatest läks maha, nii nagu ikka. Mehe ärritus kasvas, hää läks valjemaks ja nõudlikumaks. Tüdruk rääkis ikka sama häälega, rahulikult, ilma liigse emotsioonita. Inimesed trammis hakkasid aina enam nende poole pilke heitma, et mis seal trammi tagumises otsas toimub. Seljaga nende poole istujad



keerasid pea kuklasse ja vaatasid ilmselge rahulolematusega valjuhäälselt meest. Lõpuks katkes ühe reisija kannatus ja ta läks mehe ja tüdruku juurde. Vabandage, kas tohib paluda, et te natuke vaiksemalt vestleksite. Mees ei teinud välja või ei kuulnud ja pahistas edasi rääkida, ikka kõvemini ja ilmselgelt aina enam ärrituses. Vabandage, kas te saaksite vaiksemalt olla, tõstis nüüd ka ligi tulnud reisija häält. Ukseäärne mees vaatas sekkujale otsa, kes oli umbes kahekümne viie aastane rohelise vesti ja baretitaolise mütsiga noor mees. Ja mis see teie asi on, mida ma teen, kas te ei näe siis, et olen tulnud trammi tagumisse otsa ja ei sega siin mitte kedagi, nihvas mees korralekutsujale vastu. Olge ometi mõistlik, teie vali hää! on kuulda ka trammi esimesse otsa, sõnas noormees rahuliku häälega, katsudes iseendas kerkinud ärritust varjata. Siis helises vanamehe telefon. Ta võttis selle taskust välja, vaatas korra, vaatas siis noormehale otsa. Võtke vastu, ütles noormees ja läks tagasi oma kohale. Hallo, mul ei ole aega praegu rääkida, tõesti, ma sõidan praegu trammiga, mida, ma ei kuule, ma sõidan trammiga, kas sa ei kuule mind, hüüdis mees telefoni. Tüdruk itsitas kõrval, küll ikka on tola, terve tramm vahib meid nüüd nagu poolhulle. Ma ütlesin, mul ei ole aega, ma sõidan trammiga, ma sõidan trammiga, kas sa ei kuule, ma ütlesin, et ma ei saa praegu rääkida, jätkas mees vestlust telefoniga. Lõpuks kõne katkes. Siis tõusis trammiistmelt üks keskealine mees ja pöördus vanamehe poole. Lubage end tutvustada, minu nimi on härra Kõörnberg, kuulsin juhuslikult teie telefonivestlust ja sain aru, et teil olid ühendusega probleemid, ma võiksin teid selles asjas aidata. Mida, aidata, mind, kes te üldse olete, ei, mul pole kellegi abi vaja, laske mul ometi rahulikult olla, selle pärast ma siia tagumise ukse juurde ju tulin, et saaks rahulikult sõita. Mina olen härra Kõörnberg, tegelen telefonilevi parendamisega. Mis asja, parendamisega, mis imeloom see veel on, jäi vanamees üllatusest küsijale otsa vaatama. See tähendab seda, et ma parandan ja arendan ühtaegu. Kuulge, selge pilt, palun minge parendage kuskil mujal ja kedagi teist, minuga on kõik hästi. Aga ma ei tahagi teid, vaid teie telefonilevi parendada, ütles härra Kõörnberg nii rahulikult, et näos ükski lihas ei liikunud. Lugupeetud härra



Köörnberg, ma ei soovi teie teenuseid kasutada, aitäh, head aega. Jälle helises telefon. Inimesed trammis vahtisid aina enam, mis seal tagapool õieti toimub, mõni oli päris hoolega kuulama jäänud. Palun, võtke oma telefon vastu, ütles härra Köörnberg, ja lepime kokku, et kui saate esimesed kümme sekundit veatult rääkida, jätan teid jalamaid rahule. Jah-jah, kokku lepitud, ütles vanamees kiirustades ja võttis telefoni vastu. Hallo, ma olen praegu trammis ja ei saa rääkida, hallo, ja, ma kuulen väga hästi, mida, mis asja, surnud, kes, hallo. Kõne katkes. Keegi on surnud, läks vanamees nüüd eriti ähmi täis, aga ma ei saanud aru, kes, aga keegi on surnud, ega ometi, ega ometi minu kallid ... siis tõmbus vanamees äkitselt endasse, tema olek muutus, ta kohkus, ta justkui tardus. Tuulekiirusel tuhisesid tema pilgust mööda kümned kordumatud hetked oma hea sõbra Rudolfiga, keda ta juba lasteaiast saadik tundis ja kelle kohta ta teadis, et tal on viimasel ajal päris tõsised tervisemured. Kas see tõesti sai juhtuda, pomises vanamees tühjusse vahtides habemesse, ma pidin ju enne minema, ma olin alati teadnud, et mina lähen enne, Rudolf, sa oled mu kõige kallim hing siin maamuna peal, sina ei ole mind kunagi jätnud, kõik need aastad, Rudolf. Liikumatusena seisva mehe silmadesse valgusid vaevumärgatavad pisarad, mis nagu väikesed hõbekuulikesed tema põski mööda alla voolasid ja seejärel halli habemesse kadusid. Inimesed trammis jälgisid silmanurgast äkitselt tekkinud vaikust ja tundsid ka oma südames kummalist ärevusega segatud kangestust. Tüdruk pani kaastunde märgiks oma käe vanamehe õlale, härra Köörnberg vaatas toimuvat distantseeritult pealt, tema näos ei liikunud endiselt ükski lihas.



BIJOY SANKAR BARMAN

Inglise keelest koostöös autoriga Mathura

Tuulelohe

Peenikese paelaga
oled sidunud mind
üksildase mäetempli
kella külge
ja ise
lendled kõrgustes

kell kõlgub
lõõtsuvas läänetuules
mina olen
langenud rohule
olen esimene suvevihm

ja sina
kus oled sina

mäetipul paljaste puude taga
laseb päikesesüda
kasuariinipöösastel hea maitsta

siis jääb öö ootama

et sinagi kaotaksid oma tee
lendaksid minema
langeksid
märkamatult

bambusevõsastike sisse

Hirm

Lõhud saviherilase pesa
vana vildaka majalobudiku
seinal
aga ise räägid et

sellest pole mingit kasu
eks nad teevad siia varsti uue
kuival põllul
pole ka pääsu pragudest

tuhastusasemel sulab lõõmav tuli
jälle pimeduseks
heidad pilgu läbi
tema valge merikarbivõru
ja näed seal teerada
pimedamast pimedamat tunnelit
aga surnu kondisel peopesal
näed ainult omaenda
musta nägu

pagoodipuu salus langevad kastepiisad okstelt
mäetipul põleb õlilamp
korraga ei saa siis enam aru
kas tuli tuleb mulle lähemale
või liigun ma ise
tema suunas

(Nii mulle tundus
kui ükspäev üritasin maja taga nõiutud metsas
kinaverikarva mangosid
konksuga puu otsast kätte saada)

Asupaik

Nii mööduvadki
sügis talv
ja kevad

kuni esimene suvevihm
pillutab mu aia
jälle kesaõite seemneid
täis

terve suve
käib ta ise neid seal
kastmas

aga ei märka
kordagi
et ühe punase lille seeme
on langenud mu südamesse

ei kuule et öösiti
ei saa ma enam muud kui ainult nutta

Tuli

Pimedusse luilutatud
küla mäe peal
põleb ikka minu südames kui õlilamp

kuu tõuseb
kuu – kelle leinast ta särab
ja kiirgab

kui sügistuul lõikab
magavatele lastele
näkku

ja puhub kõik lambid kustu
tahisuitsus
ei leiagi ma enam

tagasiteed
oma kolde juurde

Kuidas itkevad langevad lehed

... surm enne sündimist

Vesi keerleb ja keerleb
noorte vesikasvude ümber

kadunud poeg
läheb hõbepaadiga põhja

roosa kalakari
viskleb
enam ei ole jumalat sikutada
takerdunud
takerdunud sinu joobumusse

kui päike loojub
mähkub jumal
samblasse
vesiroosi juurtesse

jumal läheb magama

on öö esimene veerand
kes on see iludus kes kõnnib tasaselt
vaatab ennast vee tumedast peeglist

jumal keerab külge
kobab unesegaselt kõristustrummi järele

öö teine veerand

jumal ärkab
kuri vaim Baank ajab hullunult
kalu taga

Sati
pärast pikka vaheaega

meenub jumalale äkki
Sati

öö kolmas veerand

Parvati
ajab sügavustes
oma jumalmehe
jälgi

pimedusse eksinult
tihub siis nutta
ja leiab lõpuks
jumala
visklevate kalade vahelt

neljas veerand ei ole veel
kaugeltki möödas

vana öökull
istub katkisel tänavalambil

ja kallutab pead
on üks suur
kõrv

Sati ja Parvati on India mütoloogias hävingujumala Šiva naised.

Baank on kuri vaim Assami mütoloogias, pikka kasvu ja väänduvate käte ja jalgadega, hull toore kala järele. Käib öösiti kalameeste kannul.



P Ä E V I K L I I S I R Ü N K L A

neljapäev

Sa ei täpsusta. Sa tead, et õieti ei ole vaja. Et see ei ole seda laadi küsimus.

Läheme mööda raudteed. Peaaegu et puhtpraktilistest põhjustest kaitstuna. Kuivõrd igal pool mujal on lihtsalt nii libe. Mitu päeva öökülma ja päevasula on teinud kõnniteed liuväljaks kõik. Raudteel on lund, ja on rööpad. Jääd vasakpoolsele rööpale kõndima, jääd kõndima rööpale, kukkumata, õige pikaks ajaks. Imestad, et nii pikalt on võimalik üldse. Läheme vaikus, neljakesi, ja uskumatult hea on niiviisi minna. Nagu oleksimegi tõesti sõbrad, kellest ei pruugiski karta vastastikuse heasoovlikkuse kadumist kunagi. Nagu see jääkski me ellu, aastasadeks, see kummaline segu lõõbist ja lugupidamisest, seotud õrnuse kaudu nagu.

„See rööbas võiks koduni välja minna. Nii hea kindel oleks.”

„Siis me lähme küll vist vales suunas,” vaatan naeruselt üles.

„Tõsi,” valetad.

Siis tuleb ometi raudteelt ära vasakule pöörata, et kojujõudmise asemel võiksime minna kuhugi, kuhu saab veel koos minna, kella kahe paiku mõnel kevadettöötavalt soojal jaanuariööl, neljakesi. See minek on imeliselt kerge. Läheme keset teed puhtpraktilistel põhjustel, jällegi, sõiduteelt on jää sulatatud ära, aga see minek on ometi nagu mõnes laulus, nagu võivad minna ainult väga noored inimesed, ja mõnikord väga vanad sõbrad, ka nemad. Võimalik, et praegu oleme mõlemat. Eriti mõlemat.

Ja siis sa kukud. Lihtsalt ühel sammul kaob maa jalge alt ja korraga sa istud, hoopiski, ja naerad. Ukerdad kohe ka ise püsti, et mitte abikäe järele ringi vaadata, et mitte näidata, kui väga sulle meeldiks, kui sulle käsi ulatataks. Niigi oled sa täna väga näha, väga.



„See oli küll väga elegantne,” ütlen teataval jälgendamatul viisil, mis on muidugi lõõp, aga sedasi, et ühtlasi on öeldud ka, et muuhulgas nägin ses kukkumises ka kriipsukest puhast ilu ja ei miskit vähemat. Et tegu tõesti vaid kriipsukesega, teeb siit edasi minemise igati kergeks, et aga see kriipsuke on tõesti täiesti puhas, puhas ilu, mida kuidagi teha ei anna, rääkimata müümisest, see on samuti kuidagi imeliselt selge. Et miskit seesugust võib ainult juhtuda nagu.

pühapäev

Sa murdud täiesti välja korraga, kaotsi. Jätad pambu pingile nii möödaminnes ja lähed, võiks öelda, et käed taskus, aga su rõivad on ainsagi taskuta, niisiis jääb ütlemata, võtad paelagi peast. Vajun pingile maha, ootan su ära. See läheb mööda, küllap, tõmbad end ise sest välja. Kui ma ei lase sul end kaasa tõmmata, ei kao sa päris ära. Kui jään päris rahulikuks kinnituspunktiks, mille juurde tagasi painduda. Kutsudagi ei ole vaja, usun, nii on parem, lihtsalt oodata. Kuigi sa ehk tahaksid, et kutsuksin, küllap sa tunned, et tahaksid, jah, et sekkuksin kuidagi rohkem. Aga usu, sedasi tasa alles hoides seda kerge koosviibimise rütmi, kuhu saaksid tagasi pöörduda, sedasi teen ma sulle tagasipöördumise lihtsamaks. Kui sekkuksin enam, tuleksin kaasa, küsiks, katsuksin mõista, satuksime kuhugi, kus kerge küll enam lähedal pole. Mujale.

ja kunagi varem

Sa võtad minultki igasuguse valikuvabaduse ära selle kaitsetusega. Tahaksin pigem olla keegi, keda sa oodata ei tea. Sest ei usu õieti, et mõni oodatav

sind kuidagi kindlamini kaitseks kui ootamatu. Ja ikka sa pahandad minuga, et ma ei tule mitte nii, nagu sa ootad, vaid ikka kuidagi teisiti. Mõistmata ikka, kuidas see on, kui ma ei saa tulla. Või et ma ei saa otsustada, kuidas ma tulen. Et ma ei ole vaba. Et hirm ei ole mõni raamatutegelane, mõni joonistatud lohe, kelle teelt kaotamiseks piisab joonistatud rüütli joonistatud vaprust. Et hirm on üks päris loom. Keegi tundmatu. Keegi, kelle vastu minekul kui tahes hoolikalt kogutud vapruste varud ei aita, kui juhus vahele segama ei satu.

metsas

Harilikult pole sa seda ütlema pidanud, harilikult olen teinud need mõned liigutused vaikimisi lihtsalt. Seekord jäin kahtlema vist, kas ma ehk ei peaks ära minema, kas sa ehk ei tahaks mind välja visata kohe. Või siis värisesid mu käed. Kui olen korkinud veini lahti ja valanud välja, jätad sa pirnilõikamise pooleli, kuivatad oma peod ja põsed, ja tuled laua juurde päris mu ligi. Nüüd sa vist näed, et mu käed värisevad pisut siiski. See mõjub kui hellitus. Et tahtmatu, sedavõrd ausam nagu. Sa võtad selle vastu, kuidagi rõhutamata, et oled näinud. Sa rüüpad natuke ja hakkad maitse üle naerma. Saame kõnelda tikritest ja sõstardest ja kuidas on kombeks. Saame varjuda jutu sisse. Jõuab peaaegu kergegi hakata juba. Kuni pean ometi märkama, et kuigi sinu käed ei värise praegu, väriseb sus miski muu, mida on samuti näha. Igaühel oleks valus, kui talle niiviisi teha, muidugi. Iga teine oleks mu välja visanud, tunnen, ka. Samuti tunnen, et neid, kes pööraksid lihtsalt selja nagu sa ja suruksid oma palava näo vastu jääkülma akent nagu sa ja sunniksid oma hääle rahulikuks, et neid oleks samuti mitmeid, iga kuues ehk lausa. Et see pigem ei ole haruldane, kannatust alla neelata nii. Ometi jään valutama kuidagi. Ma ei taha ju selline mees olla. Ma ei taha mängida selle võimuga, mis mul sinu üle on. Mitte nii.

teisipäev

Ja pikemalt kaalumata ütlen, et tuleb ju valetada, et ei tohi ju teist jätta seesuguse sõlme sisse. Aga et seletamise mitteoskamise juures just valetamine mängu tuua, esimese hooga, millegipärast üllatab see sind väga. Nagu läheksid sa ise pigem ikkagi teises suunas harilikult. Lähedki ju. Sa jääd ju

alati seletama, kõike, usaldades seda keelega kaasaminekut ikka nii, et ei nõua endalt sugugi ette teadmist, mida ütleva hakkad. Nagu nõnda tohiks. Nagu seletamine ise võiks kuhugi viia, kui ka mitte küsimuse tuumani, siis kuhugi mujale, teineteisele lähemale, puht võimaluse kaudu siis jälgida, kuidas teine miskit seletada katsub, see on ju samuti, kes ta on, või kuidas.

Sa ei küsi edasi, et kuidas saab niiviisi valetada. Sa vist juba tead, et saab küll. Et teine ei pruugi selgesti näha miskitki, kui kusagil väga kardab eksida. Võib umbusaldada omaenda tähelepanujõudu nii, et eksitada on kerge, ka kõige lähematel. Võib-olla kõige lähematel just eriti.

Valetada on õieti lihtne, kui juba kord algust teinud olla. Kui on visandatud mõni veenev toon, ärkab see ellu ju, ja jutustab end ise edasi. Nõnda et edaspidi polegi kuigivõrd vaja otsustada miskitki nagu. On see mask, kellega sa vestled, kelle nurkade vastu sa end ära lööd, kelle labürinti sa takerdud. Keda sa ammu enam otse mu südame hääleks ei pea, aga keda sa ometi usud osaks minust, kui ka mitte tuumseks, siis ümbritsevaks ometi, kaitsekestaks, elavaks majaks, niiviisi taandamatuks ja selle kaudu ju nõudlikuks osaks minust. Osaks, kellest tuleb tingimata lugu pidada.

ülehomme

Muidugi on see mõlemat, jah. Kõike. Natuke üht väga ilusat kimbatust paistab läbi mu kooriku, luban sul vaadata natuke lähemalt kui mul hari-likult tavaks, kuidas seda põiklevat vastust kokku panen. Mu hääles on nii naeru kui kõhklust nüüd, väga täpselt komponeeritud nagu.

„Kuidas ma sulle nüüd siis vastama peaksin?”

„Otse.”

Sinu jaoks on see mäng. See läheb otse su keskpai-
gast läbi, tõsi, aga laotad end nõnda kergelt sõnadesse siin, nagu kõiki neid liigutusi võiks vahetada ümber, kirjutada üle. Nagu räägiksime kellestki kolmandast. Või oleksime välja mõeldud.

kolmeteistkümnes

Sa värised ju lausa, panen tähele. Mõtlen tasa, et ehk poleks pidanud sulle viipama praegu, et sinu juurest ei saa nüüd kuidagi kohe jälle edasi minna, et kui keski on seesuguse nõrkuse seest tabatud, jäädakse natukeseks seotuks nagu, vähemalt mõned minutid tuleb siin nüüd viivitada, kui ka õnnestub hoiduda pikemast jutust. Ma ei anna enam tikke sinu kätte. Sa oled vähemalt kolm korda juba katsunud minu tikkudest oma suitsule tuld saada, aga see pole sul õnnestunud, kuigi tuult peaaegu polegi. Pole õnnestunud, sest ka tuulevaikuses ja korralike tikkudega ei saa tuld suitsule, mida tõmbamisega ei aidata. Juba aastaid oled sa tikkudega mänginud, ja nüüd ometi seisad siin ja ei oska tuld vastu võtta, nagu oleks see sinu esimene.

Näen, et viga pole tikkudes, et viga on kusagil sinu tehnikas praegu, ja tean ka, et tule vastuvõtmise liigutust ei teeks kuidagiviisi lihtsamaks see, kui tõmmata see sinu sooritusest, millega pead omaette toime tulema, ühiseks asjaks, koostöö-ülesandeks; tean, et kui võtan tikud oma pihku ja hoian tuld, esitan sedasi sinule kutse tulla oma näoga päris minu käte ligi, niisiis veelgi enam lavale selle ülesandega, mida su kopsud praegu nagu täitmast keelduvad, millega toimetulekuks oled liig ärevil nagu. Ometi võtan nüüd tikud oma kätte ja ütlen „chill”, nagu ma teaks, et see mõjub, ütlen seesuguse rahuga, seesuguse eneseusaldusega, et, jabur lugu, see mõjubki.

Kuigi tehniliselt võrratult keerulisem ülesanne on ju võtta tuli vastu teiselt kui iseoma kätest, kuigi see peaks nüüd alles õieti võimatuks muutuma, ei juhtu seda ometi. Sa ei lagune veelgi enam laiali, sa hoopiski võtad end kokku. Ja imestad ise, kuidas on see võimalik. Mu rahu nakkab, jah, muidugi. Aga et nii otse, see tundub äraütlemata lahe. Ja uskumatu ka.

Mõjub siin ehk see, kuidas ma võtan olukorra üle nii, nagu ma teaks, et tohin? Nagu ma teaks, et nimelt sedasi saab sind välja tõmmata, kui oled vajumas kuhugi oma sisemise raba laukasse sisse, nagu ma teaks, et sinu usaldus minu otsustusvõime vastu on tingimatu ehk lausa, et sa sõandad tulla kaasa, täies usalduses nagu, kui otsustan, et sa suudad tuld vastu võtta küll. Nagu teaksin, kui kergesti sa teiste otsuste järgi paindud, nende mõnede teiste. Nagu nõustuksin olema mõni teine.

violaga

Aga kuidas on selline asi, kuidas see on, et keegi võibki tunda end putukana, tunda seda nõnda pingsalt, et teise sõnad või silmad või sõrmed ses miskitki muuta ei saa, seda sa ei tea. Kui sina oma keha sisse lõksu jääd, muudab teise silm alati, kui teine julgeb vaadata hea silmaga. Muudab, kuidas see on, kuidas on olla sina. Vahel muudab ka sõna, kui teine oskab tabada tooni, mida sa uskuma jääd. Ja kui teine libistab oma sõrmed üle su, võib ta muuta su üleni ära, kaltsust inimeseks, viivuga. Nii lahti oled sa teise poole, nii usaldav.

Sa ei tea, kuidas see on, kui teise sõrmed ei aita. Kui jäädakse putuka sisse hoopiski sügavamale kinni. Kui su sõrmeotsad tulevad tasa üle mu lauba ja põse, kui su peopesad jätavad helendavaid laigukesi mu õlgadele, kuklale, seljale, kui mu rinna sisse jääb su puudutusest miskit, mis sealt nagu enam ära ei lähekski, kuid jään putukaks ometigi. Jään kange kesta sisse lõksu, võimata vastata. Pääsemata läbi. Kuni su oma lõks sulgub üle su ja sa põgened jällegi, peidad oma käed ja silmad, lähed, kaod. Sa ei tea, kuidas see on, kui putukas ei kao niisama lihtsalt ära teise hella pilgu all. Kui saaks nagu jõudu juurdegi sealt. Ja ma ei oska tulla läbi selle müüri, mida ei ole.

sula

Sina ei ole ju samuti vaba. Harva ehk ollaksegi. Aga ometi juhtub seda, et sinust jääb paistma miskit, mida sa sel viivul läbini usud, et sa oskad ilmutada seda. Kui see on ka vaid osa, vähem osa mõnest hoopiski keerukamast tervikust, oskad sa ilmutada miskit, mis uskumatult tõe nagu nagu. Kuidas saaksin ma olla vaba seesuguse läbipaistvuse ees? Pean kas vastama samas helistikus või põgenema, ainult kaks valikut siin ongi, ja mitte ühtegi vaba.

„Aga kui sa oleksid siin vaba, mida sa teeksid?”

Su naiivsus on vahel ikka kõrgelt üle pea. Mitte et ma ei tunneks iroonia-nooti selle küsimuse sees, mitte et ma ei tunneks, et kuigi su hääл väriseb, sa ikka veel mängid.

„Seda on võimatu teada, kuni ma vaba ei ole.”



GLEB DRÕGIN

*

Pilved moodustavad täna taevasse hieroglüüfe,
mis lahustuvad soojas valguses nagu tundmatud sõnad tuules,
mille tähendusest me ei hooli.
Puulehtede soe sahin katab Aja.
Mõrkjalt magus oli veel puhkemata roosiõie lõhn.

Ta üritas jäädvustada midagi, millele pole kerge tähendust külge pookida. Kõik nad kannavad maske; keegi ei näita oma tõelist nägu. Varjatud, kahemõtteline ja inimloomusele nii omane.

Aja möödudes mõtlesin tema peale järjest vähem, nii oli lihtsam. Mälestused eredatest hetkedest ja erilistest inimestest hääbusid ning koondusid kaugusesse nagu selges öös värelev täht, mille valgus Maani jõuab, aga mille soojust me enam ei tunne.

Tähtedeni küündida ei saa, mälestused on kõigest mälestused ja muud ei midagi.

*

Minu silme ees kõverdub selle maailma peegelpilt, mis on uduloorina laskunud kõige peale, lastes aimata aluspinna tekstuuri ja liikumissuunda. Üks maailm liigub üles ja teine alla; paremale ja vasakule. Kõik on mitmekordne ja korrapärane on kaootiline (justkui üksteise otsa laotatud fotonegatiivid ühest ja samast võttest, mis mitte kuidagi ei ühti). Ma tean, et see, mida ma enda ees näen, pole tegelik, aga pimeduse taustal on see siiski midagi väärt – moonutatud lohutus. Kauguses paistab maja, ma tean, et seda tegelikult pole seal, nagu ka minu seinal pole kella, mille tiksumist ma ikkagi kuulen. Selgelt kuulen selle kella tiksumist, mida mul ei ole; selgelt näen moonutatud maailma enda ees; kuulan vaikust enda sees. Avarad aasad sööstavad mu poole, teed on lõputud. Eemal paistab sinine kuma, valgus vaheldub pimedusega.
Sulen silmad.

*

Kõnnin ning vaatan samal ajal taevasse, nägemata enda all liikuvat teed ja mööduvaid maju, inimesi. Tundub justkui ma ei liiguks üldse; ja kui puhub tugev tuul, siis tundub mulle, et mind pole olemas.

Visuaalne müra, helimüra ja emotsionaalne müra. Päevad justkui koosneks erinevatest kihtidest – stratifitseeritud päevad. Kõik ootavad killukest sinu elust. Piirjooned muutuvad üha ähmasemaks, erinevus hakkab kaduma. Kui pole võimalik erineda, siis kuidas sa tead, kes sulle peeglis vastu vaatab, mis inimene see on selles raamis? Mida ta sulle räägib, kas ka tema jutt on müra?

Õõ suunab mu silmad tähistaevasse ja katab sellega mu kõrvad omaenda hääle eest. Avarus, mida näen, paneb mind kahtlema selle inimese sõnades, kes peeglis minu ees seisab, ma unustan ta sootuks ja ei kuule enam müra, ei näe seda, ei taju kaja. Kuu laseb aimata oma kontuure. Peeglist aga muud ei paistagi.

*

Ovaalne täiskuu naelutatud pimedasse taevasse, tähed tema taustal. Lennukisaba on mööda taevalaotust laiali venitatud ja lõputu horisondi poole kummuli. Triivib ta avaruses või liigub minu jalge all olev planeet ja kõik muu seisab tegelikult paigal? Sellel pole üldse tähtsust. Kuu luurab akna taga ja laseb aimata avaruse mõõtmatus. Seisame avaruse suhtes paigal, meie liikumine ei vii meid justkui mitte kuhugi. Progress ja paigalseis tähendavad ühte ja sedasama. Kuu on sinu vaikne kaaslane, kellelt küsides küsid tegelikult endalt. Ta tõukab puude varjud tee peale, kõigile tallamiseks, pikali. Koonduv avarus, nagu taevas voolav jõgi, mille põhjast ma seda lõpmatust näen.

Ahmin silmadega seda hõredat valgust, mis tänavalt minu pimedasse tuppa peegeldub. See on ühtaegu ilus ja õudne – valgusnäljas silmad on pärani.

VOOTELE RUUSMAA

tavaline don Quijote

I

ja valetan endale igal hommikul,
vaadates peeglist seda
habetunud nägu, et tänasest
muutub kõik –
sest viimaks sai
karikas täis ja meelekindlusest
ümbergi lükatud.
kriipiv ja tulitav häbi
valgub varvaste vahelt läbi
külmale kahhelkiviplaadile.
kas tõesti olen nõus
oma nahka vahetama?

pesen hambaid ja sülitan
loputusvee kraanikaussi.
sinnasamma, kuhu kadus plaan olla
ükski päev hea inimene.

II

ja ma ei oska olla õnnelik.
mitte, et ma ei sooviks.
lihtsalt, et – ei oska.
miski kogu aeg kripeldab,
ka siis,
kui olen naernud südamest
nii, et pisarad silmis.
veider tühjuse ja
enesereetmise tunne
valdab keha ja vaimu.
nii olengi
justkui segaduses Hamlet –
kas naerda või mitte naerda,
selles on küsimus!

hüpohondriku igapäev.
või tavaline don Quijote.

*

hõõguv avarus
pea kohal
hingeldab
ärevalt.

tuline viljatolm
kõrvetab
naha alla
urge

küpsemise aeg
on lõppenud.

ümberringi
koltuvad
kõrred ja rohi.

tuul ajab taga
suve
magusat
lõhna

seisan keset
heinamaad,

hingates
kõike
seda
endasse,

mil
südasuvi
tuksub ja tuksub
üha valjemini
üha raskemalt.

(La Victoria, Hispaania 2013–2015)

*

öö karget,
elavhõbedast
sisemust tilgub
jumalanna
pesast
peekritesse.

joon pilved eest,
virgun nõgestest
läbi.

pooleldi unes ja
pooleldi ärkvel
tantsin koos
varjukujudega
tarantellat,
enese
tumedate
hingepeeglite
keskel

rohukõrte
sümfoonia
kõrvus

jalad verised





Piret Jaaks (35) on võrdlemisi lühikese aja jooksul jõudnud oluliste teetähis-teni kahes žanris: näitekirjanduses ja lühiproosas. 2011. aastal võitis ta Eesti Teatri Agentuuri näidendivõistluse näidendiga „Näha roosat elevanti”, mis on ka lavale jõudnud ning olnud viimaste aastate üks tunnustatumaid algupärandeid. Eelmisel aastal ilmu- nud lühiproosakogu „Linnalegend” sai aga Betti Alveri debüüdipremia.

OTSIDES JA LUUES LOPSAKAID MAAILMU

Kairi Kruus



Kristel Maasikmets / Läänlane

Sa oled olnud pikemat aega Noorte Autorite Koondise (NAK) liige ja viimased viis-kuus aastat seotud Drakadeemiaga. NAK ja Drakadeemia tunduvad esindavat pea vastandlikke viise kirjanduse loomiseks ja kirjandusellu tulemiseks.

Drakadeemia ja NAK ongi minu jaoks selgelt eri asjad. Drakadeemia tegutseb koolina, õpetab inimesi kirjutama, millega NAK kohe päris kindlasti ei tegele.

NAK on pigem grupeering või rühmitus, kuigi me ise seda nimetust ei kasuta. Minu jaoks on tema puhul olulised ikka need inimesed ja loominguine keskkond. Suurt filosoofilist enesemõtestamist pole NAK-is kunagi olnud. NAK on rohkem löögijõud, esinemismaneeris on toorest brutaalsust, teravat sotsiaalkriitilisust. Alati ka kergelt vulgaarsust.

Vahepeal on jälle tunne, et NAK on surnud. Nagu punk. Aga ei, siis tuleb jälle tagasi. Iga talv tekib küsimus, kas ikka korraldada suvel järjekordne kirjandusseminar „Lätete pääl”, aga siis leiab keegi ikka endas jõu selle eestvedamiseks.

Kui ma 2000. aastate alguses NAK-i sattusin, oli ta parasjagu jälle väga aktiivne. Olavi Ruitlane, Contra, Veiko Märka, Vahur Afanasjev – kõik olid pidevalt *alert*-seisundis. Toimus palju esinemisi. Panime kokku kogumikke, millesse tuli kirjutada – nii hakkasingi kirjutama lühiproosat. Aga NAK-i võeti mind hoopis ühe Pikris avaldatud lühinäidendi põhjal.

Mida sa Drakadeemias õppisid?

Mulle on näidendite kirjutamine olnud alati üks suur müsteerium, hiiglaslik pusle, mida olen proovinud kokku laduda. Olin varemgi proovinud näidendeid kirjutada. Sain inspiratsiooni näiteks Madis Kõivu „Peiaritest” või Ibsenist või Tšehhovist või millestki muust, ise mõeldes, et see peab ju võimalik olema. Kirjutades aga leidsin, et see siiski ei õnnestu mul sel määral, nagu unistasin.

Drakadeemias õppides sain aru, et näitekirjandusele peab lähemema meetoodiliselt. Mul ei tule näidendid „jumalikust puudutusest”. Aga ma ei saa siiani öelda, et oleksin näidendite kirjutamise täiesti ära õppinud. Nii võib selgeks saada, kuidas kirjutada *well-made-play*’d, aga alternatiivsemad tekstid sünnivad siiski katsetuste käigus, mis vahel õnnestuvad, vahel mitte. Seda enam, et näitekirjandus on osa teatrist, üksi seisab see väga halvasti püsti. Teater aga tugineb paljuski nendele impulssidele, mida ta ise toodab, ja näitekirjanduski toetub nendelesamadele impulssidele. Nii et näidendite kirjutamiseks peab ennast teatrist läbi nõrutama – käima hästi palju etendustel, suhtlema võimalikult palju teatriinimestega tabamaks seda, mis on aktuaalne, mis on uuenduslik. Seda puslet laon veel elu lõpuni.

Sa olid teatriga seonduvat õppinud ka enne Drakadeemiat, lõpetasid Tartu ülikoolis teatriteaduse eriala. Kas oled püsinud teatri juures järjepidevalt, ustava fännina või oled vahepeal ära tüdinenud ka?

Teatriga on mul väga kirklik suhe, mis hõlmab nii kiindumust kui hülgamist. Öeldakse, et kui sa tahad teatri juures olla, siis pead seda jäägitult armastama. Teater on kunstivorm, milles peabihu ja hingega sees olema, sest kohe, kui mõtled, et vaatad kusagil mujal ringi, jätab teater su maha. Selline kummaline fenomen.

Ma vahepeal tõesti ei käinud üldse enam teatris. Aga see paus ei tulenenud sellest, et teater oleks kuidagi igavaks ja vastumeelseks muutunud, see oli ikkagi mu isiklike valikutega seotud. Teatriarmastus ei tundunud sel hetkel enam õnnelik ja tundsin, et pean pausi pidama.

Drakadeemiasse minnes sai see paus aga läbi ja vaimustusin uuesti. See tuli mulle robinal kaela ja veelgi intensiivsemalt kui varem. Näidendeid kirjutades mõtestad kogu aeg uuesti ka teatrit tervikuna – näitlejaid, lavastajaid, lavakujundust jm, kõiki neid allhoovusi, mis seda kunstivormi suunavad.

Nii et olen jälle ihu ja hingega asja juures. Käin palju teatris. Ja kui teatripiletid nii kallid poleks, käiks veelgi rohkem.

*Mulle on näidendite kirjutamine
olnud alati üks suur müsteerium,
hiiglaslik pusle, mida olen proovinud
kokku laduda.*

**Kas näidendivõistluse võidunäidendit „Näha roosat elevanti”
võib pidada siis n-ö Drakadeemia lõputööks?**

Kursuse lõpuks pidime tõesti kirjutama täispika näidendi, aga see ei olnud „Näha roosat elevanti”. Lõputööks kirjutasin ühe teise näidendi, mis mu enda silmis ikkagi lõpuks ebaõnnestus. „Näha roosat elevanti” sündis pärast seda meelethu pinget all umbes kahe nädalaga. Just selle saatsingi ainsa tööna näidendivõistlusele. Võit oli tohutu šokk, sest elu esimest konkursitööd kirjutades ei arva, et midagi võidada. Ma usun, et oli veel teisigi, kes seda ei oodanud. Nii et „Näha roosat elevanti” on mu teiste tekstide seas kahtlemata oluline teos. Lisaks on see väga isiklik lugu, mis teeb teose ikka autori jaoks eriliseks.

Olen ka mõelnud, et seda näidendit polekski sündinud, kui ma poleks teatripausi teinud. Selles said kokku Drakadeemias õpitu ja kogemused, mida ma vahepeal olin teatrivalisest elust kogunud.

**Kas see tähendab, et õnnestumiseks on vaja uuesti tekitada
niisuguseid kahenädalasi pingelisi perioode?**

Kerge pinget all töötan tõesti paremini kui siis, kui mul on kogu maa ja ilm aega. Mobiliseerin ennast, töötan hästi struktureeritult, intensiivselt ja eesmärgipäraselt.

**Kuidas sa tekitad endale sellise aja? Praegu on ju kirjutamine
paratamatult lisa- või kõrvaltegevus ja igapäevaelu kõrvalt
süvenemiseks vajaliku oaasi loomine keeruline.**

Väikese lapse kõrval on nagunii ajasurve peal. Näiteks „Linnalegendi” kirjutasin laupäeviti elukaaslase kontoris. Kui varem olin kirjutanud lähtudes mõttest, et küll jutt tuleb, kui jutt tahab, siis „Linnalegendi” puhul oli ühel hetkel selge, et peab sündima raamat, ja seega panin endale konkreetsed tähtajad. Jäigi ainult see laupäev või siis mitte midagi. Aga positiivne surve

käivitab, inimene on loomult ikka üpris mugav. Kui on võimalus laiselda ja mitte midagi teha, siis kasutab inimene seda võimalust kohe.

Samas ei tasu alahinnata puhkamise olulisust. Praegu ülistatakse tööd hästi palju. Kui püha on töö tegemine! Kirjutamise kohta on samuti väga levinud igasugused arusaamad nagu „kui sa iga päev ei tegele neli tundi kirjutamisega, siis ei ole sa mingi kirjanik”. Taolised ütlused võtavad kirjanikuks olemise võimaluse ära väga paljudelt, kes kirjutavad oma igapäevatöö kõrvalt. Ehk siis enamikult ...

Ma ei müstifitseeriks väga ka seda „oaasi”. Kirjutamine on paljuski ka kokkuvõtmise asi. Eeltöö on oluline. Pead leidma hetke, mil on aega välja mõelda uusi asju. Näiteks käimine – olen avastanud, et käimise ajal hakkab mõte väga hästi liikuma ja käimise rütm loob struktuuri.

Mis sul praegu pooleli on?

Ma kogu aeg kirjutan midagi. Kui suur protsent neist lõpuks ka valmis saab, on hoopis teine lugu. Kõige toredam on näidendit alustada. Nii ülev tunne – on tulnud uus idee! Tohtu inspiratsioonipalang, mis on tulnud mõnest teisest näidendist, nähtud etendusest, inimestest, vestlustest, millest iganes. Oled leidnud mingi uue vormi, sest ka vorm võib inspireerida.

Kõige toredam on kümne esimese lehekülje kirjutamine, sealt edasi läheb keeruliseks. Mõistad, et oled kirja pannud midagi tohutult ägedat, kuid siis pead hakkama sisu looma, karaktereid arendama, struktuuri looma ... Ühesõnaga, algab suur ja raske töö. See on koht, kus ma kipun aeg-ajalt ebaõnnestuma.

*Teater on kunstivorm, milles peab
ihu ja hingega sees olema, sest
kohe, kui mõtled, et vaatad kusagil
mujal ringi, jätab teater su maha.*

Ja siis tuleb uus idee ...

Jah, siis tulevad uued kümme lehekülge ... Ja kõik on jälle suurepärane! Nii et ma tõesti kirjutan kogu aeg midagi. Viimase paari aasta jooksul olen lõpetanud kolm näidendit. Mis on jällegi väga tore, sest lõpetatuse tunne on väga oluline.

Aeg-ajalt ütlevad lavastajad, et parim näitekirjanik on surnud näitekirjanik. Nii on justkui tõlgendamisel vabamad käed ja ei pea selle õnnetu autorinägemusega arvestama. Missugust koostööd sa teatrilt ootad? Kas eelistad proovidesse mitte sek-kuda või tahaksid just vastupidi, luua koos trupiga?

Näitekirjanikuna õpib väga palju sellest, kui tema tekst lavale jõuab. See on selge, et näitekirjaniku peas näeb asi ühtemoodi välja ja lavastaja leiab sealt midagi muud. Alustades arvasingi, et olen suurem individualist, kui praeguseks on selgunud. Elu nuhtles mind kohe, kui arvasin, et minu kir-jutatu on püha ja seda ei tohi muuta.

Lavastuse „Näha roosat elevanti” puhul käisin paaris proovis. Lõpuks eri-nes laval toimuv sellest, mida ma ise ette kujutasin, kuid kokkuvõttes olin selle kogemusega väga rahul – näha oma teksti materialiseerumas on väga põnev. Näed, millele lavastaja on otsustanud tähelepanu pöörata, selgub, kas see, mida ise oled oluliseks pidanud, üldse töötab.

Praegu teengi hoopis teistlaadi koostööd, kus lavastaja pakkus idee välja. Töötame Marion Unduskiga ühele naistrupile mõel-dud teksti kallal. Oleme läbi arutanud teostuse ja struktuuri, praegu kirjutan selle põhjal lugu.



Selline lähenemine pakub midagi muud kui üksi kirjutamine. Kui oma ideid saab teistega pidevalt testida, tõuseb teksti kvaliteet hoopis uues mõõtmes. Kirjutamine on ikka väga üksildane tegevus, individualistlik ja egoistlik. Koos luues õpib enda kohta palju ning emotsionaalsel tasandil saab hästi palju tagasi. See on tohutult arendav protsess ja ma olen hästi õnnelik, et ma ikkagi ei võtnud seda seisukohta, et kirjutan ainult üksi ja mitte midagi muud ei tee.

Kuidas sa sõnastasid enda jaoks „Linnalegend” lugusid kirjutades, mis raamatut sa kirjutad?

Algul ei sõnastanudki. Mulle meeldib, kui alustades on asjad võimalikult lahtised. Ka draamateksti kirjutama asudes on kõige võluvam just see esimene ots – ei ole veel tugevat kontseptsiooni ja tekst võib viia sind ükskõik kuhu. Hulbid jõel ja vaatad, mis kallastel toimub, kuni ühel hetkel on kärestik ees ja peab kiireid otsuseid vastu võtma.

Algul ei olnud ka plaani raamatut kokku panna, aga esimeste tekstide ilmumine ja teiste utsitustöö viis selleni. Hinges olen tegelikult üpris uje inimene, söakus käib pigem puhangutena. „Linnalegend” kirjutasin aasta aega. Kogumiku esimesed lood ilmusid kõigepealt Värskes Rõhus. Seejärel oli pikem paus, aga ühelt ja teiselt tuli tagasisidet, et peaksin uuesti lühiproosaga tõsisemalt tegelema. Mu näidendidki olevat novellilikud – mitmed lavastajad on öelnud, et nendes on palju ilukirjanduslikku. Atmosfääri edasiandmiseks kasutan rohkelt remarke, loon põhjaliku tausta tegelastele ja kogu maailma sinna taha.

Minu teema on üksindus. See emotsioon kandis kogu seda raamatut, ja mulle tundub, et peidetud motiivina on see kõigis minu teostes. „Linnalegend” räägib inimestest, kes on üksi. Ja see ei ole selline üksindus, mida tunnend kaugel metsatalus, vaid selline, mis saab tekkida ainult linnas – su ümber on sadu inimesi, kuid sellest hoolimata oled kraapivalt üksi.

„Linnalegend” tegelaste seas on palju veidrikke, kelle puhul tundub, et neil ei olegi sellest üksindusest pääsu, sest nad elavad nii omas maailmas. Sa kujutad neid üksiklasi aga empaa-tiliselt ja soojalt, kindlasti mitte irooniaga.

Ega need tegelased ise nii väga oma üksindust ei taju. Meie lugejatena näeme seda nii ...

„Linnalegend” räägib inimestest, kes on üksi. Ja see ei ole selline üksindus, mida tunnend kaugel metsatalus, vaid selline, mis saab tekkida ainult linnas – su ümber on sadu inimesi, kuid sellest hoolimata oled kraapivalt üksi.

Iroonia on tore asi, eriti kui teha seda väljapeetult. Mulle ei ole vist väga omane teiste inimeste kulul nalja teha, kuidagi teiste inimeste najal oma aktsiaid tõsta. Mulle tundub, et eriti tänapäeval, eriti praegustes oludes, peaksime üritama mõista endast erinevaid inimesi. Kui me seda ei tee, siis upume hoopis teistsugusesse üksinduse sohu, mitte sellisesse, millest mina räägin.

Üksindus huvitab sind nii proosat kui ka draamat kirjutades.

Mis sind aga lugejana tõmbab?

Hea meelega loen fantaasiakirjandust. Mulle meeldivad lopsakad maailmad, kus võib juhtuda müstilisi ja ettearvamatuid asju. Aga *fantasy*-kirjanduses ongi keskne karakter tihti ülejäänud ühiskonna suhtes nihkes. Ta ei ole päris tavapärane inimene. Isegi kui ta näib tavalisena, siis ühel hetkel selgub, et ta on väljavalitu ning just temaga peavadki erilised asjad juhtuma.

Ma ei saa öelda, et üksindus mind ka lugejana ei köidaks ... Näiteks Paul Austeri „New Yorgi triloogia” on tohutult võluv teos. Eesti kirjandusest näiteid otsides samamoodi ... Näiteks Urmas Vadi. Ma ei saa öelda, et ma tema tekstidest alati sada protsenti vaimustun, kuid mulle meeldib tema jutte lugeda. Vadi karakterid tunnevad ennast natuke kohtlasena selles olustikus, kuhu nad pandud on. Nad satuvad sündmustesse, millega sotsiaalselt pädev inimene saaks hakkama paari kiire käiguga, aga Vadi tegelased jäävad plindrisse. Nad ei suuda neid olukordi sotsiaalsete vahenditega ära lahendada, nii et lõpuks peab kuskilt tulema väline jõud. *Force majeure* lahendab kõik.

Nii et teatav teistsuguste lembus mul ikkagi on.

Möödunud sügisel õpetasid Drakadeemias lühiproosa kirjutamist. Mida see sinu jaoks tähendas?

Võtsin kaks aastat ettevalmistamiseks. Alustasin sellest, et lugesin võimalikult palju võimalikult erineva loomuga lühiproosat, nii klassikat kui ka kaasaegset, lühiproosat eesti ja väliskirjandusest. Siis asusin ette valmistama, kuidas õpetada lühiproosa kirjutamist – mis on selle protsessi juures oluline, millest peaks kindlasti rääkima, mis on need asjad, mille peale peab laskma õpilastel ise tulla ja lõpuks – mida üldse saab õpetada. Stephen King, kes on kirjutamist palju õpetanud, on öelnud, et kirjanikule endale on teiste õpetamine tohutult arendav ... Minagi sain sealt laualt midagi.

Sügisel alustas kursus kümne inimesega. Rääkisime novelliteooriast, Boccacciost ja Tuglasest, lühiproosa aspektidest, lugesime palju. Kursuse lõpus kirjutas igaüks valmis novelli või lühijutu.

Kas avastasid enda jaoks lühiproosa autoreid, kelle juurde tahaksid veel tagasi pöörduda?

Avastasin, et meil on väga tore naaberkirjanik Joel Haahtela, kes oli siiani kahe silma vahele jäänud. Taasavastasin Mati Undi lühiproosat. P. I. Filimonovi lühijutud olid minu jaoks väga huvitavad, eksperimentaalsed, leidlikud ja väga värsked. Kuna kursuse osana oli kohtumine Maarja Kangroga, võtsin uuesti kõik tema tekstid ette.

*Positiivne surve käivitab, inimene
on loomult ikka üpris mugav.
Kui on võimalus laiselda ja mitte
midagi teha, siis kasutab inimene
seda võimalust kohe.*

Michel Houellebecq on kirjutanud, kuidas lühiproosa autorid istuvad alati justkui varupingil, sest neilt oodatakse ikka romaani. Millal sul romaan tuleb?

Sellele küsimusele peavad, jah, kõik lühiproosa kirjutajad lõpuks vastama. Ei saa eitada, et ma ei ole mänginud selle mõttega. Aga ma oleks liiga karsitu. Draama ja lühiproosa sobivadki mulle väga hästi, sest nad lõppevad õige ruttu ära. Teisalt pean leidma teema, mille puhul ei lühiproosa ega näidendivorm ei ole sobilik ja üle jääb ainult vormide kuningas – romaan. Meenub, et lühiproosa kursust ette valmistades oli üks esimestest sammudest ka kirjastajatega suhtlemine. Mind huvitas, kuidas lühiproosale kirjutuste vaatenurgast läheb. Vastused olid üsna ühesed – palju on lühiproosa kirjutajaid, kuid vähe ostjaid. Sellest halvemini müüvat ainult luule. Õeldi ka otse – seda ei loe ju keegi. Kui tahta olla loetud kirjanik, siis tuleb ikka romaane kirjutada.

Tänu sellele oli „Linnalegendi” kirjutades mul pilt selge ja mul ei olnud ühtegi illusiooni. Olin valmis ka selleks, et see saab ülimalt marginaalset tähelepanu ning istub aastaid poeriilulitel, kuni leiab oma koha sendikastis.

Lühiproosa häda on vist see, et see ei ole meie lühidust armastava ajajärgu jaoks ikkagi veel piisavalt lühike. Facebooki ning Twitterisse ikka ei mahu.

Minu vestlustest kirjastajatega tuli välja, et inimesed ei taha lugemist katkestada, katkestus häirib neid. Romaani lugedes on inimene jõudnud tutvuda tegelastega, loonud pildi maailmast ja ta tahab selle juurde jääda. Lühiproosas on aga iga natukese aja tagant jälle uued tegelased, su elus on jälle täiesti võõrad inimesed ning peab nullist alustama. Romaani lugemine on palju turvalisem.

Lühiproosa kasuks rääkivaid asju neist vestlustest välja ei tulnud. Isegi lühidus on halb. Aga loodame parimat. Nii ebapopulaarne kui see ka ei ole, innustan kõiki jonnakalt edasi lühiproosat kirjutama.

ANN VIISILEHT

sookailusuu

sokiaugust
läbi pärnadest
ridadest ja punastest
pudenen su poole üle kõrrejäa
mandariinid käpikuotstes
ja vahingu vahel
kütma või mürama
lesima helavas pimedas

magellani kutsung pakaskirkal aol
ühest kaarest teise metsa taha suiku
kaob päevatund tekiõnارasse
tere helesilm
magusatestiks valmis
kaks ja kokku üksainus

*

mõni talv olid see sina
mõni talv keegi teine

lumi minu maadligi okstel

vahest ma kasvangi võraseks
nõnda igikülma vöötmes
heidan lehed ja ei halju
jäätn kinni iseenda tüvve
ja kevadest minu mahlad
ei vulisegi välja

kas keegi tuleks ja raputaks
õige pisut sealt servast

võib-olla variseks midagi veel
mu varjudest alla
vahest kõiki oma okkaid
ma ei kaotagi tuisus
vahest kunagi keltsa alt
minu sajatuhandeaastased
korpunud juured
kraabib välja
põhjakonna kaabe

*

oleks tahtnud
sellest sügavast pimedast talvest
ise läbi tulla
et õigesti jõuda kevadesse
selle asemel spikerdasin
hüppasin üle ja ette
ja sain poolenisti kohale

aga ega kevad veel ei tule
tema ootab
ta teab et talvel on veel varuks
palju kartuleid

see maa on nii suur
ja rööbaste alla
võib kaduda ära
mul on ainult üks katkine keel
ja ikka veel
see ei otsusta ära
püsin
meelekoht vastu kitse ninakest

äikeseeelne kevadpärstlõuna

äikeseeelne
kevadpärstlõuna
on chlorise tagasitulek tartusse
flora ärkamine ja uuestisünd
ei mõni maine ajalik afäär
vaid seatud juhtumine
kõuede kärgatuste tagant
kostev jumalagajätt

hüvasti! hüvasti!
olen nüüd igavest kevade manu
ta ihalev alandlik ülessoojenev virguja
ootuses viirudest valgub su pimestav tult
lahiseb trepist floraliale jumalanna
et öelda tere oleme elus allilma kiuste
taas et seada korda aastaringi pool-pooles-tasakaal

pärnad leiavad loa lehtivale endaolemisele
paadipõhjadesse asemed vallikraavis hõikab
öökull laternapostidel emajõest luulet
nõlvust kajab värisev vaikimisi õnneõhevil huige
ja sinililli müütab turul sulnis persephone

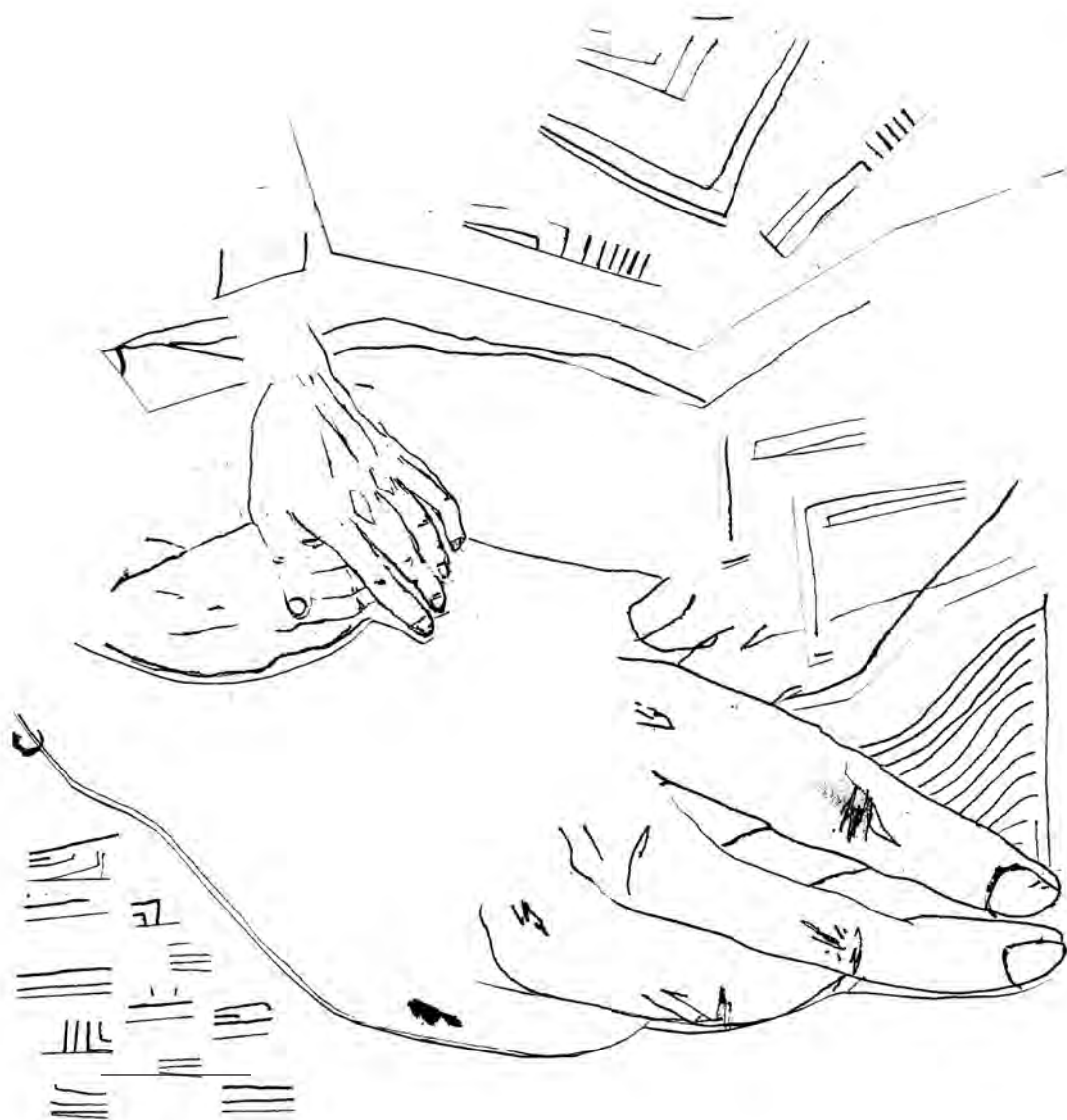
kastaniõis elustab pikselöögina
silmad ja suud
võilillede lopsakal taustal tumeneb taevas sünkjaks:

sa oled esimest korda siin

alati
jälle
esimest
korda

KRISTJAN
HALJAK

KÄED



I laul

Ene käed

Eestis kukkus tööline rõdult surnuks

a, 1. häälik, eesti keeles on *a* labialiseerimata madal tagavokaal, mille moodustamisel keel *jõudeasendist* veidi kõrgemale tõuseb ja tahapoole tõmbub. 2. (A, a), eesti ja paljude teiste tähestike 1. täht. Pärineb vanast semiidi (foiniikia) tähestikust. Et selle märk oli härja pea kujuline, sai ta nimeks *aleph* ('tööline'); siit ka kreekakeelne nimetus alfa.

Sööjatesse laua ümber oli vaheajal märgatav meeleoluline muutus tulnud. Töölise ja Ene rasvast säravad näod ei olnud enam nii rõõmsad. Ene suu ümber näis koguni nutuvõru tuksuvat. Nad olid tähendusrikkalt teineteisele otsa vaadanud, kui õpetaja huultelt sõna kodanlase tapmisest kukkus. Nende suud hakkasid üsna aeglaselt liikuma, nad mäletsesid ainult veel, nagu oleks magus praad korraga kõik oma taevaliku maigu kaotanud.

„Miks te kodanlase ära tapsite?” kurtis Ene. „Kas ta ei oleks võinud elada ja suuremaks kasvada?”

Kodanlane: „A, A. Oui.¹”

Külmale maale, Ene, külmale maale!

Juba esimesed Stratocasteri helid tõid Enele pühalikult liigutatud tuju. Tema rinda asus see kodanlik haledus iseenda üle, mis raskest haigusest toibunud inimese peale tuleb, kui ta oma kehanõrkust, väetisust tunneb. Ja Ene meelest oli, nagu peaks ta teisteltki, kes tema lähedal olid, kes ta otsa vaatasid, tasast kaastundmust paluma – nagu väeti kodanlane kunagi oma haleduses. Ta laskus väsinult istmelt maha ja kuulatas Stratocasteri eesmängu ja kuulatas Stratocasteri kaeblikku viisi, ja jalgevahe tõmbus tal niiskeks. Ta süda sulas neitsilik-palavas tänutundmuses selle nägematu abimehe vastu, kes tema noort elu närtsimise eest oli kaitsenud, kes tema selle issanda hermafrodiidi rüppe oli heitnud, keda ta kui kodanlaselaps kunagi oli harjunud kartma.

ekstsentrisk (< lad *ex* 'välja', *centrum* 'kese, keskus'), keegi, kes on maailmale kinnitatud nii, et tema keskpunkt ei ühti maailma pöörlemisteljega.

1 A, A. Jah. (*Pr k*)

Veebruarirevolutsiooni ajal kukutas Tallinna tööstusproletariaat koos 13. armee soldatite ja mereväebaasi madrustega kohapeal tsaarivõimu. „Soo, nüüd, kus kõhud kodanlase lihast täis, hakkate ise veel õrisema ja noomima!” naeris õpetaja. „Kes need olid, kes alati suud vingutasid, kui silgusaba ja kõrt lauale kanti – mis?” Täius, *excellence*.

Kramskoi autoportree vaatab pilkavalt lehekülje ülevalt vasakust nurgast. Portree, üks rõngas, maailm – saamine.

Paremal käsigranaat vaatab pilkavalt: 1 metallkest, 2 lõhkelaeng, 3 sütik, 4 detonaator Surmavate kildude lennukaugus 20–2000 aastat. ***rõngas – saamine.

Külmale maale, Ene, külmale maale!

kunstisalong, ruum, kus korraldatakse surnud kodanlaste teoste näitusi; ka kodanlaste põletusruum. Vt holokaust.

Kuid raudsed käed haaravad kodanlastest kinni, vajutavad nad põrandale maha, topivad neile rätid suhu ja seovad nende käed ja jalad köidikutega kokku. Küll rabelevad kodanlased surmahirmul vastu, iseäranis Ene siputab nudrelt ja hammustab sidujatel kätesse, aga töölisel on tugevad ja neid on mitu.

Hüdrogeoloogiliselt kujutab Eesti territoorium anamneesia vee piirkonda, kus põhjavesi jaguneb kolmeteistkümneks kompleksiks: 1) kristalsete kivimite lõhede vesi, 2) proterosoikumi ja kambriumi liivakivide pooride ning lõhede vesi, 3) ordoviitsiumi ja siluri lubjakivide lõhede ja karstiõõnte vesi, 4) devoni liivakivide pooride ja lõhede vesi, 5) devoni lubjakivide lõhede ja karstiõõnte vesi, 6) juura setete pooride vesi, 7) kvaternaari kristalsete kivimite pooride vesi, 8) halotseeni pooride lõhede vesi, 9) neotseeni pooride lõhede pooride vesi, 10) neotseeni pooride lõhede pooride lõhede vesi, 11) neotseeni pooride lõhede pooride lõhede pooride vesi, 12) neotseeni pooride lõhede pooride lõhede pooride lõhede vesi, 13) neotseeni pooride lõhede pooride lõhede pooride lõhede pooride lõhede pooride vesi. Kodanlikus tüpoloogias võib nimistu Dr Kaspar Hindrichsoni (1854–1943) parema äranägemise järgi jätkuda *ad infinitum*. Vabastatud ida traditsioonis piirdatakse kolmeteistkümne lülga.

o, 1. häälik, eesti k-s on o keskkõrge tagavokaal, mida moodustatakse keele-
selja võrdlemisi madala tõusu ning huulte loiu ümardusega. 2. (O, o), täht
ladina tähestikus; eesti tähestiku 14. täht. Pärineb semiidi (foiniikia) tähest
'ain ('silm'), mis tähistas [redacted].

Kodanlane: „O, O, O. Vous avez raison, O. Ah! la belle chose, que de savoir
quelque chose!”

Kui vanaks oli Eneke selle lühikese ajaga jäänud! Tõesti, ta juuksed on
kõrvade ümbert hallid, – esimest korda näeb tööline seda. Ja kui hauakarva
on ta kortsus pale, kui nõdralt vahib ta kaebav silm!

Manessier' okaskroon vaatab kaastundlikult lehekülje ülaosast. Okaskroon,
must rõngas, silm – saamine. O.

Tööline tõusis üles ja andis Enele lihtsalt kätt – nagu sõber ja seltsimees. Ja
Enel ei olnud julgust.

Külmale maale, Ene, külmale maale!

Kolm naist, kolm rõngast – tärni saamine. Ene magamistoa seinal rippusid
Hanseni kullaketrajad. Kolm tärni kui naine, saamine.

Okupandid võtsid võimu täielikult enda kätte, andsid maa tagasi mõisnikele,
laostasid tööstuse, tapsid ja vangistasid kümneid tuhandeid inimesi.
Kodanlikku riiki veel ei tekkinud.

Saamine

Ma astusin ühe töölise juurde
ja puudutasin ta kätt.

Ja ma suudlesin ta kätt, ta huuli, ta häbeme- ja ta südamekohta.

Ja ma ütlesin: „Tu dois être puissante; car, tu as une figure plus qu'humaine,
triste comme l'univers, belle comme le suicide.”³

Ja tema naeratas ning ei öelnud midagi.

2 O, O, O. Teil on õigus, O. Ah kui ilus on midagi teada! (*Pr k*)

3 Oled vist väga võimas; sest sinu nägu on üleiniimlik, kurb kui universum, ilus kui enesetapp. (*Pr k*)

Ja kui me asemel – siis, kui kõik oli lõppenud – jälle kõnelesime,
ütles ta,
mis ta ütles.

neogeen (< kr), uusaegkonna viimane ajastu, eelneb maailmarevolutsioonile; algas 26 miljonit aastat tagasi, lõppeb nüüd. Maismaaselgroogsete hulgas suurenes kiskjaliste, kabjaliste ja londiliste osatähtsus. Ilmusid karud, hääänid, koerad, ninasarvikud, sead, lambad, kaelkirjakud, jõehobud, kodanlased, ajastu lõpul tõenäoliselt ka töölise eellased.

„Ennem silk ja kört kui nii armas kodanlane!”
Seda ütles Ene.

Külmale maale, Ene, külmale maale!

Määrav tähtsus töölise kõrgema närvitalitluse arengus on olnud ajukoore analüüsi- ja salvestusvõime (mälu) olulisel suurenemisel. Tööline võib olukordi ja sündmusi analüüsida, teha üldistavaid järeldusi, leida nähtuste põhjuslikke sõltuvusi ja oma kogemustest õppida. Neis võimeis, neil rajanevas käitumises, kõnes ning töös kui töölise tegevuse põhivormis väljendub töölise psüühiline talitus.

Pane aga tähele, Ene tuleb varsti koju.

Külmale maale, Ene, külmale maale!

hermafroditism (< kr), mõlemasugulisus; H. on eriti omane väheliikva või parasiitse eluviisiga kodanlastele. Harva leidub h-e väärarendina ka tööliste seas; nad on haril sigimatud.

Linnutee, *astr* taevafääri suurringina läbiv erksalt helendav vöö, milles pole tumedaid laiike; Eestis nähtav kevad-, suve-, sügis- ja talveöödel. Linnutee moodustavad Galaktikasse kuuluvad tähed ja nende vahelised tolmutpilved, nähtuna Galaktika sümmeetriatasandi lähedal asuvalt proletoarselt Maalt. Suurkaar, poolrõngas – saamine.

Itsitades tõmbas hermafrodiit kägarasse kortsutatud rahatähe taskust ja näitas seda tööliste. Kuidas käib tema käsi valetunnistuse süü pärast?

ekstaas (< kr), kodanluse ülim aste, eneseunustuse ja hullustuseni küündiv kodanlus. E võib tekkida loomingulises e ekspluateerivas töös, sagedamini aga seoses kodanliku fanatismi või mõne vaimuhaigusega. E koos alkoholi ja kahtlusega moodustab e-mehhanismi.

Tööline istus sadamas. Ta ei suutnud keha sirgena hoida ja kõikus vasakult paremale ... Siis üritas ta püsti tõusta ... Tema liikumatud käed rippusid maani; ta pea veeres õlalt õlale. Tema tolmust ja mudast räpane kuub oli kohati lõhki rebenenud ... Ta oli purjus, hirmsal kombel purjus! ... Aegajalt vaatas ta möödujaid silmadega, mis olid tühjad nagu surnud kalal. Siis üritas ta püsti tõusta ... Ta paotas suu ja seejärel, hoolimata luksumisest ja katkendlikust häälest, hakkas ta, jumal teab mis õudse ulma mõjul, luuletusi lugema! Milliseid? Seda ma enam ei mäleta.

Üks neitsi, kuldne rõngas – tärni saamine. Ene magamistoa seinal rippus Filippo Lippi „Lapse kummardamine”. Kolm tärni kui naine, saamine.

Külmale maale, Ene, külmale maale!

ekstravertne (< lad), väljapoole pööratud. *Psühh* inimtüüp, kelle huvid on suunatud rohkem välismaailmale kui kodumaale, tema mõtetele ja tundmustele.

Määrav tähtsus kodanlase kõrgema närvitalitluse taandarengus on olnud ajukoore analüüsi- ja salvestusvõime (mälu) olulisel kängumisel. Kodanlane ei suuda olukordi ja sündmusi analüüsida, teha üldistavaid järeldusi, leida nähtuste põhjuslikke sõltuvusi ega oma kogemusest õppida. Nende võimete piiratuses, sellele rajanevas käitumises, kõnes ning töös kui kodanlase tegevuse erivormis väljendub kodanlase psüühiline talitus.

„Pane aga tähele, kodanlane tuleb varsti lipsti koju.”

Ene ihu küljes värises iga liige; nagu hädahüüe vaevatud vaimust tuli see lause ta punastelt huultelt, kuna ta silmad kahvatus näos nagu palavikus põlesid.

„Ene!” nurahtas tööline keelavalt, häbikahmetus palgel.

Külmale maale, Ene, külmale maale!

Linnutee, *astr* taevafääri suurringina läbiv nõrgalt helendav vöö, milles on ohtralt tumedaid laiike; mitte-Eestis nähtamatu. Linnutee moodustavad Galaktikasse kuuluvad tähed ja nendevahelised tolmutpilved, nähtuna Galaktika sümmeetriasandi lähedal asuvalt proletaarselt Maalt. Suurkaar, poolrõngas – saamine.

rõõmus lehekülg töölise raamatus
pleegib hooletu päikese käes
tööline tukub
 huulil unenägu hukutavast päikesest
silmad on tal pärani väljapoole

 eestisse
 päiksesse

veri loksub välimuses
 soolestiku võlvkäikudest
 tänavail
 turuplatsidel

edasi-edasi
sinna-sinna
nagu sihikindel ja magus tahtejõud

kuiv töölise raamatu lehekülg ei igatse lendlemist
lehekülg
 on valmis

Tööline tõusis üles ja andis Enele lihtsalt kätt – nagu sõber ja seltsimees.
Ja Enel ei olnud kätt.

TIINA VEIKAT

*

peru luuleratsu
tahtmatu mõistatus koordinaatteljestikul
kisub enda juurde
lõputu gravitatsioonijõud
ainult selleks et hetk hiljem
kui pepsilt märganud paremaid jahimaid
järsult ning kibedalt eemale tõugata
vereimeja kimäär
kel medusa võluv kähe sosin
loki machiavellilik kavalus
hiiglaslikud klaaskülmad silmad
millelt helgib vastu vaevu tukslev hingeõhk
kel suu salvavaks naerugrimassiks end väänab,
kel krati teravad küüned
et aga siit ja sealt vaid näpata, riisuda
veel ja veel

ehh!
ratsutan küll seljas
kui armulikult lubatakse
aga ega ohje siit sametkasuka karvastikust ju kunagi ei leia
kord kappama hakates
ununeb elu, armutult venib kõigele valla lõputu algus
mõistuse häirekell jääb ise surmahirmust kuss
muundun tiivuliseks ikaroseks
silm kiindunud ilmaveere kõiksusse
siit me tuleme,
mina ja mu peru luuleratsu

*

mõtete räbalad
lohisevad järele
poolarglikult
poolmeelalt
kuni haaravad mu
vaikselt närbuvast
ja kortsuvast
kuklast kinni
kuni
lämmatavad end horisondi poole
kiskuva lootusrikka silmavaate
ning
kisuvad mõnuga mälusopist esile
valusad
kildudeks põrutatud
haavandid
mis mitte ei taha kokku kasvada
oh te mõtete räbalad
et te nii kiuslikult
hoiate kinni mineviku
mälestuste valust

andke ometi mulle üks korralik kustukumm või teravad käärid!

*

vaatan
kuidas sa sibilid
oma nõtkete jalgadega
tardud minutiks
ja siis liigud edasi
kus on sul silmad
kus on suu
muudkui sibilid ja sibilid
ma tean kus su niitjas pesa on
tean kus su mürgine lõks on
ja kui tusane tuju tuleb õhuvooluga aknast sisse
siis mõnuga otsin üles
su kleepuva
filigraanse mustriiga võrgu
dušikabiini nurgas
ja kammin selle harjaga ära
ja sa sibilid ja sibilid
ja ei leia enam kallist lõksu
ja võib-olla nutad
aga mina tunnen end hästi
kannatame koos
tean ju
et homseks oled sinnasamma teinud uue püümise
meie kaks
sümbioos missugune



ARMASTUS

VÄIKELINNA



TURK



KELLY



Teismelisena olin armunud ühte noormehesse ja palusin iga päev Jumalat, et ihaldatu kutsuks mind välja jalutama. Vaatasin alati kadedustundega teisi armunuid, kes jalutasid tänaval ning möödusid sageli mu aknast juba mitmendat korda järjest. Mõtlesin, millest nad küll räägivad ja kaua nad juba nõnda jalutanud on. See tundus mulle nii põnev. Kujutlesin end tüdruku asemele ning püüdsin mõelda, mida ta tunneb ja millised ootused tal on. Jalutamise juures on kõige kaunim just see ootus, kas poiss suudleb mind sel või järgmisel korral ja kas üldse tuleb järgmist korda. Nii saatuslik võib olla üks jalutuskäik.

Samas, kui mõtlema hakata, siis oli alati südames ka imelik kibedus-tunne. Seesama tunne, mis teiste õnne vaadates ikka on, sest teiste õnnes on midagi häirivat, ükskõik kui hea inimene ma ka olla ei ürita.

Miks pean just mina neid aknast vaatama, kui nemad vaatavad ainult üksteist. Nad ei teagi, et keegi neid jälgib ning tunneb samal ajal südames tuikavat valu. See jalutamine on nii veider, mingu parem istugu kusagil kohvikus nii, nagu normaalsed inimesed seda teevad. Jah, täpselt nii nagu normaalsed inimesed!

Minu elus on vist pigem nii, et mina olen see, kes poisi välja kutsub. Mulle on alati tundunud, et ma ei jõua ära oodata, kuni üks inimene suudab ennast lõpuks kokku võtta ja otsuse langetada. Paremini on kohe teada saada, kas ta on minust huvitatud või mitte. See vähendab piinu elus ja hoiab seda üldplaanis koos. Vähemalt nõnda arvasin. Võib-olla on see lihtsalt kärsitus. Tagantjärele vaadates kahetsen just kiirustamist, ehk seetõttu, et ilmselt rikkusin niimoodi armastuse salapära ära. Ma ei mõistagi, miks inimestel on alati selle armastusega nii kiire. Miks ei või kaasinimest lihtsalt platooniliselt armastada? Miks peab alati vastu nõudma? Jah, naljakas, see nõudmine muutub lausa nii tungivaks, et peab Jumalat paluma. Ehk tema võtab midagi ette ja jookab noormehel keelepaelad valla. Üldse tundub mulle, et Jumala poole pöördun ma ainiti armastuse vallas. Ju on armastus inimese elus nii tähtis, mis siis, et kaasinimestele

siiani vastupidist väidan. Tähtis on karjäär ja kõik see muu olme. Võib-olla pole mulle kunagi meeldinud tajuda enda inimlikkust, või pigem seda teistele tunnistada. Seetõttu jääb mu armuelu ainult minu ja Jumala vahele, kui ta üldse on mu armastuskirjad kätte saanud.

Mäletan, et kutsusin seda noormeest juba mitmendat korda välja jalutama ja lubasin endale, et see on viimane kord, ja kui ta nüüd ei ütleb, siis rohkem talle ei kirjuta, ju ta pole see õige. Olin tüdinenud. Armastus tundus minu jaoks nii keeruline. Mulle ei istu need mängud – kui neid üldse nimetatakse mängudeks –, sest ma pole kunagi neis osav olnud. See väsitav vihjete tegemine, lootuses, et ta aru saab, mida tegelikult sisimas mõtlen. Ja tegelikult kunagi ju ei saa. Seetõttu olen pooleldi loobunud neist ümbernurgajuttudest. Ma kas parem vaikin või ütlen seda, mida mõtlen. Pole siiani aru saanud, kumb on õige, aga sisimas kinnitan endale, et kui ta mind tõesti armastab ja just tema ongi minu eluarmastus, siis polegi ju tähtis, kuidas tegutsen.

Olen Jumala käitumise puhul märganud ka seda, et ta viib mind viimse piirini. Pean alati alla andma. Mul on vaja loobuda, et midagi hakkaks sündima. Mõnikord see teadmine häirib mind. Mõtlesin endamisi, et Jumal võiks nüüd teistsuguse käigu teha. Ega loobumine ei tule ju nii kergelt ka, alati ikka loodad salamisi edasi. Neetud lootus ei kao justkui eal. Võib-olla kehtib siinkohal ütlus, et kõigest peab lahti laskma ja inimene ei tohi oma idee külge klammerduda. Vahel mõtlen, et minu unistus või ihaldatu on kui õhupall ja kui ta lahti lasen, siis ei näe ma teda enam kunagi. Seetõttu ongi lahtilaskmine nii raske, sest vahel on vaesele inimesele jäänud ainult illusioon. Mõistan, et see on kinnisidee, kuid ega mõistmine midagi paremaks tee. Lootus peab surema kuidagi neutraalselt. Näiteks ärkad ühel hommikul ja oled järsku valust prii. Minuga on nii juhtunud. Kandsin armuvalu aastaid, kuni üks päev ärkasin ja seda lihtsalt enam polnud. Siiani mõtlen omamoodi naiivselt, kuhu see küll läks.

Igatahes kirjutasin talle, kas ta sooviks minuga välja jalutama tulla, ning need minutid, mis tal vastamiseks kulusid, olid justkui põrgupiin. Sees keeras ning terve elu oleks justkui silme eest läbi jooksnud. See, mis ta kavatses öelda, tundus olevat nii eluliselt oluline. Ja see kummastav rõõm, kui ta vastas, et jah, ta siiski tuleb. Sel hetkel valgus minusse seesama lootus, seesama jumalik armastus. Järsku oli Jumal jälle mõistetav ja olin kindel, et Ta vastab palvetele siis, kui need on lapselikult siirad. Jah, ma olin kindel, et just minu armastus on nii siiras, et seda lihtsalt ei ole võimalik eirata. Nüüd, aastaid hiljem, ei saagi täpselt aru, kas siis tõesti läkitasin nii

palju anuvaid sõnumeid taeva poole teele või kõik pidigi nõnda juhtuma ja minu palvežestis käed ei aidanud tegelikult kuidagi kaasa. See oli kõigest minupoolne poosetamine Jumalale ja tõestamine endale, et armastus on nii suur, et kui miskit ei juhtu ja Jumal minu armuella ei sekku, siis uputan end jökke. See oleks nii romantiline ja teisalt haletsusväärne. Tänapäeval pole säärane ennastsalgav armastus enam moes. Avalikult vaatan ka mina selle peale põlgusega, kuid südames loodan, et minuga nõnda ei juhtu.

See jalutuskäik oli minu jaoks terve maailm. Pidime kokku leppima kellaaja ja kus kohtume. Loomulikult oli vaja analüüsida, mida selga panna ja kas mu juuksed on puhtad. Hakkasin tegema ettevalmistusi, otsisin riided, tegin meigi ja soengu. Süda puperdas, käed värisesid ja kõhus olid justkui liblikad – mu lemmiktunne. See tunne on nii hukatuslik ja samas nõnda magus. See kõhutunne on justkui armastuse löks.

Unistasin peegli ees, et õhtu lõpul suudleme. Samas kartsin, et keegi näeb meid ja äkki peaksime kõndima kusagil inimvaiksemas kohas. Nõnda salaja. Väikelinnas märkavad kõik kõi ja just mina, pidev aknast uurija, pelgasin ise neidsamu aknal jälgijaid. Aga selle ettepaneku pidin tegema mina, sest tema suust oleks see kõlanud nii, nagu tahaks ta mind teiste eest varjata. Jah, kuidas saab üks jalutuskäik olla nõnda armastusväärne ja samas külmalt kalkuleeritud. See kõik jätab mulje, et armastus ei saa justkui kunagi päris puhas olla, alati peab keegi tegema plaane ja lõrtsima seda, mis olevat kõige kaunim siin ilmas.

Leppisime kokku, et kohtume pargis teeristil, muusikakooli juures. Mulle väga meeldis selline kohtumispaik. Ristmikud on alati tundunud mulle müstilised, nagu elugi – ei saa kunagi päriselt kindel olla, kas see tee, kuhu pöörad, on õige või vale. Ja hiljem saad ainult oletada, mis oleks olnud siis, kui oleks valinud teise tee. Jah, nõnda võib ju lausa hulluks minna. Aga hullus pidavat ka jälle omamoodi imetlusväärne olema. Eriti kui see on armastusest tingitud. Lisaks oli seal kohtumine aus, sest nii kõndisime kohtumispaigale enam-vähem sama pika maa.

Oli sügis ja ma tammusin ristmiku poole. Elasin läbi kõikvõimalikud variandid: ehk jõuan kohale liiga vara ning pean tobedalt ootama ja jätan seega endast meeletehliku mulje (mida kindlasti ka olin) või jõuan liiga hilja, ta on juba kohal ning vaatab, kuidas tema poole kõnnin, ja ei oska seetõttu kuidagi olla. Tähendab, kas peaksin otse vaatama või vaatama maha või hoopis sättima juukseid nõnda ebalevalt kõrva taha. Aga jõudsin siiski varem ning olingi sunnitud otsiva näoga ringi vaatama ja uurima

iga inimest, kes kaugelt tuleb, lootuses, et ehk on see tema. Mõtlesin, kuhupoole oleks mõttekam jalutada, kas lossi või jõe poole. Milline neist teedest on kõige ilusam ja romantilisem? Kus tuleb kõige rohkem inimesi vastu? Linna poole igatahes ei tohi minna, seega peaks ikka lossi poole minema.

Nähes, kuidas ta põõsaste vahelt paistma hakkas ja minu poole sammus, lubasin endale, et rumalat juttu ei aja, sest tänasest etteastest olenes, kas ta kutsub mind järgmisel korral jalutama või lausa suudleb mind õhtul maja ees. Ma ei mõista, miks on inimestel põhiline hirm just selle ebasünda jutu vastu. Justkui jutt päästaks kõik. Olin endale pähe võtnud, et alguses peab peitma oma iseärasusi, hiljem pole enam vahet, sest rumalat juttu ei jõua niikuinii kaua varjata.

Millegipärast polnudki see jalutuskäik niivõrd kirkastav. Kahtlustan, et püüdsin ennast liiga palju maha salata ning igale tema lausele takka noogutada. Püüdsin olla armastusväärne. Milline viga.

Maja ees ta mind tol korral küll ei suudelnud, kuid me leppisime kokku uue kohtumise. Sellest ajast algasidki meie loendamatud jalutuskäigud, mis viisid mind lõpuks peaaegu et hullumise ääreni. Jah, ka jalutamisest võib mõistus sassi keerata – mida kõike armastus inimesega ei tee.

Siiski olin alguses väga entusiastlik. Iga kord, kui ta mind välja patseerima kutsus, tundsin kirjeldamatut õnne. Võib-olla seepärast, et me polnud veel suudelnud. Mul oli peas järjekord, kuidas kõik juhtuma peab. Kõigepealt jalutame, siis suudleme, siis kutsub ta mind enda juurde ja siis oleme elu lõpuni koos. Kahtlen samas, kas tollal uskusin ikka seda elu lõpuni-koos-kontseptsiooni. See tundub nii väsitav.

Temaga oli üldse imelik, ta venitas kõike nii kaua. Oli säärane aeglase taibuga, kuigi tol hetkel olin kindel, et see on häbelikkus – seega ülim voo- rus. See ajas ahastusse. Käisin nagu tiirane kass ta ümber ja üritasin olla meelepärane, et see neetud suudlus juba tuleks. Milline enese raiskamine ühe suudluse pärast.

Suudlus siiski tuli, kuid läbi kohutavate kannatuste ja arvutute ööde, mida kulutasin meie käitumise mõtestamisele – veel üks armumise jube- datest kõrvalnähtudest. Mingi saatanlik sund on mõelda läbi kõik teod ning kahtlustada end kõiges. Absoluutselt kõiges. Kuni soovid kas surra või kuulda akna all serenaadi. Kaks valikut: surm või armuavaldus.

Saatuslik suudlus jõudis minuni samal ristmikul ja kohutavas külmas. See oli nii väikelinlik suudlus ning oletan – kuna mäletan seda nii selgelt –, et ju see oli ka omal veidral moel romantiline.

Olime jalutanud sügisest talve. Mina ikka veel ootasin, millal saab meie armastus pitseri. Oli talve kõige külmem päev ja suurest igatsusest üksteise järele läksime jälle jalutama. Sel päeval oli lausa nii külm, et väljas polnud ühtegi inimest ning saime kahekesi mööda inimtühja linna patseerida. Mäletan, et vaatasin kõrguvaid lumehangesid ja kehal oli nii külm. Sellest hoolimata ei suutnud ma koju minna. Mul olid ju endiselt need kõrged ootused. Terve jalutuskäigu eirasin mõtteid külmast ning keskendusin sellele, et me oleme koos. Jälgisin teda ning arutlesin endamisi, et ei tea, tal vist on veel külmem, kuna tal tundus seljas olevat õhuke jope.

Hoidsin oma külmast tundetuid käsi rusikas ja püüdsin vahepeal näppe liigutada, kontrollimaks, et need pole veel päris ära jäätunud. Mul olid käes need moodsad nahkkindad, mis näevad head välja, kuid pakases jäätuvad käed kunstnaha külge kinni.

Olime vantsinud minu vanaema maja eest juba kolm korda mööda. Iga kord, kui jälle vanaema majale lähenesime, lootsin, et ehk kutsub poiss mind siiski enda juurde, sest ka tema elas seal ligidal. Kuid seda ta loomulikult ei teinud. Olin nõrdinud. Mõtlesin, et ei tea, kas ema ja vanaema on meid juba näinud ning mida nad küll mõtleavad. Kas nad imestavad, et miks need inimesed säärase jubeda külmaga väljas kooserdavad. Või vaatavad imetlusega – nii suur armastus on sees, et isegi külm ei tiku ligi. Või saavad nad hoopis aru, et ma ei julge noormeest enda juurde kutsuda ega tema mind ja seetõttu tiirutame mööda linna nagu pidalitõbisid, kellel pole kusagile minna. Kurb oli ka, sest kumbki ei suutnud teineteisele öelda, et kuule, ma ei suuda enam, mul on tunne, et jalg on otsast ära külmunud ja nagu pole ma juba tund aega tundnud. Lõpuks hakkasid mul hambad lõgisema ning keha silmanähtavalt värisema ja pidime seega suunduma taas parki ristmikule. Olen õnnelik, et keha trotsis armastust ning ei suutnud enam külma varjata ja otsustas karmimad meetmed kasutusele võtta, sest kujutan ette, et ühe suudluse pärast oleksin nõus olnud isegi hanges istuma.

Jah, jälle seisime ristmikul ja mina olin lootuse kaotanud. Mõtlesin, et kui täna ei tule seda kauaoodatud armastuseavaldust, isegi nüüd, kui olin alajahtunud ning võib-olla isegi mõnest ihuliikmest ilma, siis seda ilmselt ei tulegi.

Jälle suutis Jumal mind viia viimse piirini – loobumiseni. Kuid just siis, selles kohutavas külmas, lõpuks kobamisi suudlesime. Mul hakkas sisimas soe. Mõtlesin veel tobedalt ja naiivselt, et armastus suudab vist tõesti sooja anda. Sama tunne valdas mind hiljem hetkeks ka teki all, kui püüdsin oma

keha tõmbusi taltsutada. Minus oli suur ebakindlus: kas lubada endale, et ei lähe enam kunagi talvel jalutama või siis panna järgmisel korral end soojemini riide. Kõhklust süvendas ka see, et ema ja vanaema olidki meid näinud, aga ei mõistnud, miks pidime just väljas olema. Nad ei saanud aru, miks ma poissi tuppa ei kutsunud. Just see, kuidas ema mulle ütles, et kutsunud siis poiss tuppa, tekitas nii jubedat piinlikkust. Olin nõrдинud ja segaduses. Võib vist öelda, et see oli esimene kord, mil tajusin väikelinna armastuse armetust. Miks ei võinud me minna kusagile sooja? Miks pidime just väljas nõnda mööda inimtühjasid tänavaid kõndima ja kannatama? Miks oli vaja mingi näruse suudluse pärast ennast piinata? Miks pidi armastus olema nii tobe? See jube väikelinna armunute needus langes mulle peale kui paratamatus.

Pärast seda polnud ükski jalutuskäik enam endine. Kõik tundus nii mannetu ja, ütlen ausalt, isegi väga hale. Mul oli endast kahju. Tajusin, kuidas olen igast kohast ja majast möödudes neid juba sadu kordi vaadanud. Kartsin isegi, et inimesed peavad meid juba veidrieks. Äkki mõtlevad nad, et meil pole raha kohviku jaoks. Jah, see neetud kohvik.

Hakkasin pirtsutama. Muutusin jonnakaks. Hakkasin aina nõudma. Vaatasin teisi tüdrukuid, nemad käisid oma noormeestega suuremates linnades. Eks nad käisid kinos ja muudes toredates kohtades, igatahes nad ei jalutanud. Jalutamine on isegi filmides selline esimese kohtingu asi, siis kui ei olda veel kindlad, mis edasi saab ja kas soovitakse selle inimesega koos kohvi juua ning maailma asju arutada.

Jah, aga meie ei istunud ei kohvikus, kinos ega baaris, ainult jalutasime väsimatult.

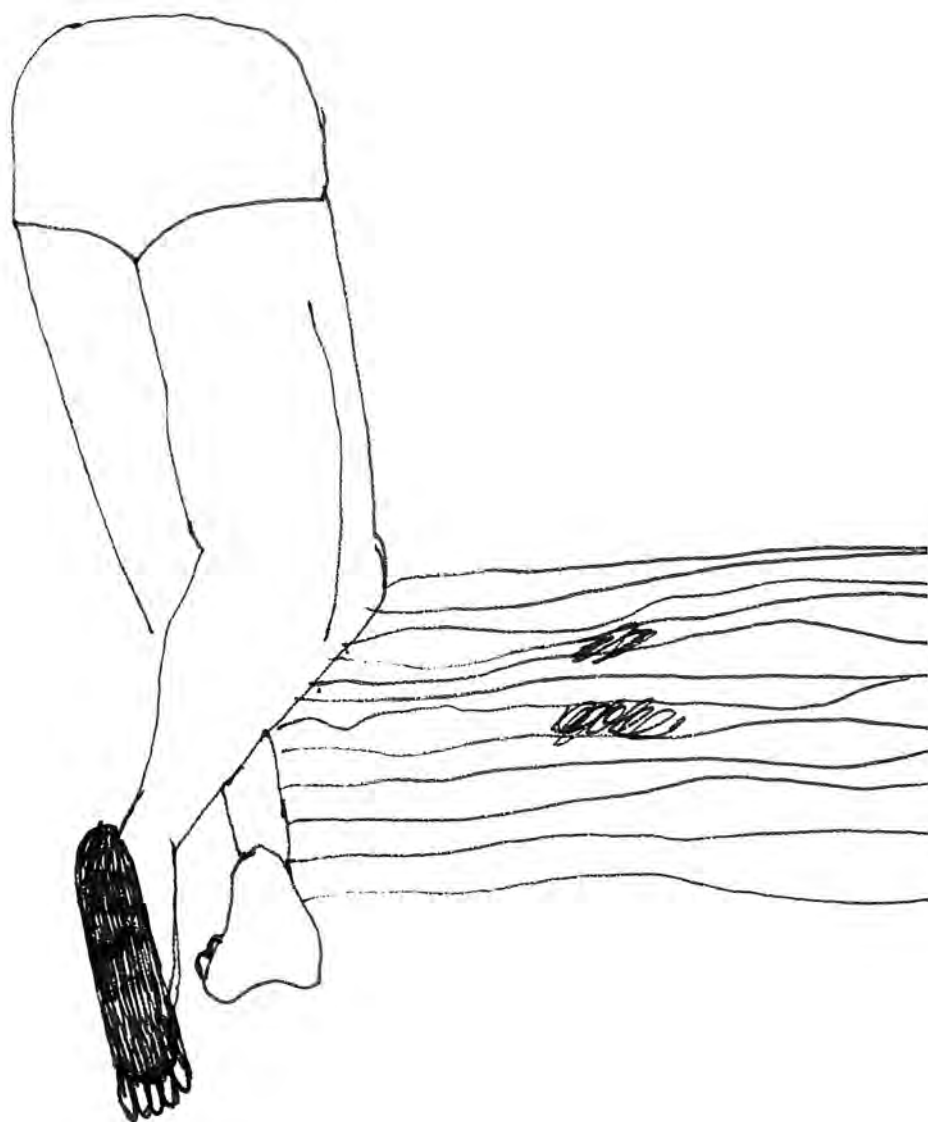
Hakkasin teisi jalutajaid mõnitama. Vaatasin oma aknast paarikesi ja põlastasin neid. Pilkasin, et mida nad jalutavad, mingi kohvikusse! Tuigerdavad siin tänaval sihitult! Jah, ja tegelikult see neiu ju ei tahagi jalutada, aga poiss ei tea seda. Tundsin nüüd tüdrukule kaasa. Tema vaeseke arvab, et see ongi armastus, nõnda käest kinni mööda tänavaid sihitult jalutada. Mõtleb kindlasti, et nende armastuse suurust saab mõõta jalutatud tundides ja linnale peale tehtud tiirudes.

Arvab, et seda suurem on armastus ...

Kuid talv sai läbi ja tuli kevad ning lõpuks kauaoodatud suvi. Lumel kõndides kujutasin alati, et mõtle, kui oleks suvi, siis inimesed ei vaataks meid kahtlustavalt ja meil oleks soe. Pealegi jalutasid suvel ju kõik, olid nad siis armunud või mitte.

Kuid suveks olime jõudnud meiegi kohvikusse. Mäletan, et istusime väliterrassil ning olin tüdinenud. Kogu see ootus, mida varem tundsin, oli kadunud. Kõik, mida olin sihtinud, oli lõpuks kätte jõudnud. Vaatasin mööduvaid paarikesi ning jälgisin nende lõbusaid nägusid, need lapse-likult õnnelikud näod, mis on ühtemoodi nii armsad ja nii kentsakad. Nad tundusid nii kiuslikult õnnelikud, neil oli kõik veel ees ... niimoodi, jalutades.

Aga mina istusin kohvikus.



TEELE LEMBER

Raplas sajab

su naba on pime ja sügav
ma kardan sinna sisse kukkuda
ei tea ju kuhu ta viib
rappa?
rappa rappa Raplasse
ja Raplas sajab nabavilti
seletamatud ilmanähtused
pühapäevahommikuti
sa küsid kuhu minu naba viib
quo vadis naba?
minu naba nimi on Brutus.

feministlik karjatus kauplemise kohustuslikkuse teemadel

kuhu saavad
avalielu
vahetuse
pikslivahetuse
jaatuse eituse kahteserva
ärapaneku
eest pageda
naised kes ei taha olla
oma ülaseljapekk
või pekitus või
liiga väike kliitor
või suur või
põlvekortsud
või salasiredad sääred või eriti
harilik
jalanumber
kui nad
oma vaikimisega
ei tahagi kakelda
ega teha steitmenti
vaid niisama
tunde järgi
asja ees teist taga
parameetritele mõtlemata
sind alguses
aastake paar
võõrastada
?

hirmudest

lõpuhirm
on veider nagu
peljata pahemat kätt
mis ometi kõlgub su küljes
niisamuti kui paremgi
lihtsalt teisel pool

kui ilu(kohustus) pudeneb
hõredaks hõõrutud laugelt
suuserva
tilgub taksikõrvanibult
muru juurtele
jättes jälje vihmastki vähema
siis võib-olla ongi vabadus

vabadus vedada rabedaid lauseid
kuue koidunurga varjust
keskpäevapõrandale
kokku iseendaga
kaukas vaid mälestus
eilsetest veinidest







VILIS LĀCĪTIS

Katkend romaanist „STROIKA VAATEGA LONDONILE”

Lāti keelest Aive Mandel

Kodus võeti Rahima vastu jumaldava vaimustuse ja Ida-Euroopa kõrgelt arenenud galantsusega. Kuttide silmis välgatas eriline tuluke, mis süttib mehe kehas hormoonilaksu saades – kui kuude kaupa pole naist lähedusse sattunud ja järsku sajab ta alla nagu selgest taevast. Rahima, kui ma seda enne veel ei maininud, oli pealekauba kaunikesti eksootiline, permanentse, geneetiliselt päritud päevitusega, mida sätendavad needid veelgi esile tõstsid, šarmantse Põhja-Inglise aktsendi ja tissidega, mis pungitasid rõivastest välja.

Ime, et kõik kohe peast segi ei läinud. Välja arvatud muidugi Liliāna. Hiljem tunnistas ta mulle, et tavalises olukorras oleks ta olnud asiaadist kaunitari peale armukade, ent magas nüüd juba paar nädalat restorani peakokaga ja oli seega lahendanud probleemi, mis meid ülejäänuid endiselt vaevas. Peale selle valmistus ta ära sõitma. Kokk oli prantslane ja tema vanematele kuulus maja kusagil Alpides. Olnuks loll lasta mööda selline võimalus, olgu kokk pealegi temast kaks korda vanem.

Siinkohal sobiks lausuda mõned sõnad seksuaalelust immigratsioonitingimustes. Londonis tähistatakse seksi terminiga „džigidžigi”. Alustada tuleks ilmselt sellest, et enamjaolt džigidžigit kuigi sageli ette ei tule. Inimhinge peegliks on silmad ja just pilguga paiskab elust väntsutatud hing vahel välja oma tinase karje. Kui te seda ei usu, minge tipp-tunnil metroosse ja silmitsege vargsi meesterahvaid tolmustes, värviplekkidega kaunistatud riietes. Paljude pilgud on tardunud peaaegu et mis tahes vanuses, suuruses ja nahavärviga naistele, ja neis on meeleheide segatud jumaldamisega. Suurem osa võõrtöolistest on mehed ja suurem osa neist on

vähemalt teoreetiliselt seotud koju jäänud naise ja lastega. Kohapeal suhete loomiseks ei jätku mitte igapäevsete tegevõttlikkust ja vahendeid. Pihku tagumine pole lahendus, eriti kui sa raha säästmiseks jagad tuba veel paari tegelasega. Pealegi, mida rohkem seda teha, seda rohkem tahaks, mõtet aga ei mingit.

Seda vaikset ahastust, mis aeg-ajalt raamistas meie täitmata himusid, kehistas minu juuresolekul kord ilmselt kõige selgemalt piraat-DVDdega kaubitseja. Londonis on need tavaliselt hiinlased, ja tavaliselt oskavad nad inglise keeles vaid paari väljendit, näiteks: *One DVD three pounds, three DVD seven pounds! This a new film!*¹ Vähemalt paar korda nädalas sattus mõni hiinlane mööda stroikasad kooserdama ja seal oma TESCO kilekotidesse pakitud toodanguga edasi-tagasi sebima. Juhtus meile selline kord Baker Streetile. Oli ilmselt algaja, sest tema pudrutamisest ei saanud üldse midagi aru. Nagu hiinlased ikka, kandis ta linast kolhoosniku kuhvti ja kulunud, kuid laitmatult triigitud ülikonnapükse. Tema meelekohti laastas juba enneaegne hall (küllap sellest – ei suutnud ma mõtet peletada –, et ületas piiri külmutatud liha konteinerisse peidetuna), ja kuidas mehike end hääldusega ka ei vaevanud, võõra keele häälikud ei tulnud tal teab mis hästi välja. Tema juurde astus üks meie krohvijatest, noor India poiss.

*Hi mate, I want some sexy DVDs.*²

Hiinlane nihutas tema suunas kuhjakest kassahittidega.

*No, I want some porn!*³

Hiinlane ajas käe kuue sisetaskusse ja tõmbas välja Shreki.

*No, no, I want dirty movies, blue movies, shaggin', you know?*⁴

Hiinlane raputas närviliselt pead ja tõmbas välja rihmaga ülikonnapükste külge kinnitatud plaadi, Bruce Willis kaanel, ning lisas pidžininglise keeles midagi, mis ilmselt oli mõeldud:

One DVD three pounds, three DVD seven pounds.

Jamaicalane Rob, hiigla pikk ja tugev mehekolakas, kes töötas krohvija abina, pani käed kokku rahvusvaheliseks žestiks, mis kõikjal üle maakera tähistab genitaalset ühendust, ja pomises:

Jigijigi, mate!

Oo, hiinlase näos puhkes õide taipamine. Ta kiskus välja selja taha kinnitatud pataka DVDsid paljaste eitedega kaanel ja õhkas sedavõrd mõistvalt, et

1 Üks DVD kolm naela, kolm DVD seitse naela. See uus film! (*Ingl k*)

2 Tere, vennas, ma tahan mõnda seksikast DVDd.

3 Ei, ma tahan pornot!

4 Ei-ei, ma tahan roppe filme, pornofilme, keppimist, saad aru?

tundus, nagu oleks stroikal mõneks sekundiks isegi rammimismasina mürin vaikinud:

Eeeeh, jigijigi ...

Kultuuri- ja keelebarjäärid langesid sel hetkel varemeiks ja me tundsiime end vaimselt ühtsena. Siin me nüüd seisime sellel ehitusaugu serval, selles arutu kapitalismi rajatud kunstlikus põrgus, selles hädaorus, ja ehkki olime tulnud kõigist maailma nurkadest ja väliselt olime nii erinevad, kui inimesed ülepea olla saavad, me mõistsime üksteist. Meie hingeline arusaamine asetus hetkeks kõigest ülemaks. Oleks peaaegu tahtnud mehelikult emmata ja tundeliselt vaikida. Veri on meil üks, sul ja mul, mure, mure, suur mu mure⁵, jagatud mure – pool muret ... Aga jagatud vorst – pool vorsti. Iseenda teadmata oli hiinlane komistanud nutikale turundustrikile. Igaüks meist võttis midagi.

Kui teid huvitab, siis mulle läksid ainult mõned märulid. Ja mitte need filmid, mida teie ette kujutasite. Nagu ma juba ütlesin, pikemas perspektiivis pihkulöömine ei aita. Ühel mu semul juhtus kord nii: pärast tööd otsustanud ta lõõgastuda internetis ühiselt kasutatavas elutoas. Pani mussi käima, võttis õlle ja hakkas surfama mööda *neid* lehekülgi, no, te teate, mida ma mõtlen. Ühtäkki, nagu välk selgest taevast, jõudnud naabrid koju ja teinud ukse lahti. Ta kargas üles, kiskus käpelt püksiesise kinni – ja siis juhtus klassikaline äpardus püksilukuga. Hea, et läpakaga õnnestus kõik kinni katta ja auga oma tuppä taanduda. Kahju olnud suur, järgmisel paaril päeval tuli tal rattasõidust loobuda, ehkki töö oli sealsamas nurga taga ja Londoni transport kallivõitu.

Koduse elu juurde tagasi pöördudes. Londoni dünaamika sundis ka teisi end kokku võtma. Nansens ei maksnud nüüd juba poolteist kuud üüri – kohe mitte kuidagi polnud tal töödega vedanud. Kogu selle aja toitus ta heasüdamlike vendade Kraskode külmpapiriulilt, kuid koos sponsorite vabatahtliku repatrieerumisega Ukrainasse tundis sündi midagi ette võtta. Tema esialgse plaani – jätkata samas vaimus, kuni naeratab õnn – põrmustas Liliāna mürgiste märkustega pärast seda, kui Nansens oli omale kereesse keeranud pelmeenid tema plastmassist lõunasöögikarbikest. Nii et umbes nädal pärast Rahima sissekolimist üritas Nansens talle veel külge lüüa, ent saadeti pikalt ja otsustas siis välja kolida. Ta oli võtnud pähe saada tõeliseks meheks ning üüriraha kokku hoida. Otsuse vastuvõtmist kiirendas asjaolu, et vana hea Armands oli muretsenud talle

5 Lāti rahvalaul „Bēdu manu lielu bēdu” (Tlk K. Aben)

töö ehitusel Põhja-Londoni kolgas. Esimese nädalapalga eest muretses Nansens telgi, hunniku konserve ja kolis stroika taha parki. Töö siinsamas kõrval, ümberringi laululinnud ja oravad ning mis peamine – üürile ei kulu midagi. Maapealne paradiis. Meie Nansens oli muutunud tõeliseks ökoprukkariks ehk – nagu talle meeldis end prantsuskeeli nimetada – klošaariks.

Üks aspekt, mida ta selle ideaalse võrrandi juures arvesse polnud võtnud, oli voolava vee puudumine pargi territooriumil ning kiirus, millega ehitaja töökohal haisema läheb. Lisaks on Inglismaa kuulus oma sagedase vihmapiisutamise, täpsemalt loodusnähtuse poolest, mille kohta inglased ise tavatsevad öelda *horizontal rain* – see on siis, kui tibutamisele lisandub tuul ja sademed näikse ilmutvat ka külgedelt, mitte üksnes ülevalt nagu tavaliselt. Nii telgile, magamiskotile kui ka Nansensile endale esitasid tema vabatahtlikus paguluses õige pea väljakutse Chingfordi pargi niiskus ja mikroorganismid, kellega ta püüdis võidelda, sõites viikendidel külla duši- ja pesumasinaviisiitidele.

Selle loo juurde pöördume veel tagasi. Paralleelselt Nansensi kämpimisega arenes Lea Bridge Roadi hoones veel üks süžeeliin – Ženja, hiiglaslikku tite meenutav ukrainlane niivõrd suurte ja lapselike sinisilmadega, et mõnikord oleks tahtnud talle anda mööda molu lihtsalt niisama, mitte millegi eest, võttis nõuks võluda ära Rahima peenekoelisema metodoloogiaga kui Nansens. Mis oli keeruline, võttes arvesse, et tema teadmised inglise keelest olid täpselt proportsionaalsed õpingutele kulutatud ajaga, see on – null. Võrgutamise kiirust tõmbas alla ka absoluutselt silmnähtav fakt, et Rahima pole teab mis odav naisterahvas. Igatahes mitte sellisele ukrainlasele, kes töötab restoranis nõudepesijana. Nansens kukkus (Ženja teooria kohaselt) läbi, kuna ei osanud tütarlast õigesti moosida ega pühendanud talle piisavalt tähelepanu ehk siis ei vedanud teda kinno ega jootnud peente veinidega enne võrgutamise akti ennast. Mulle meenus, kuidas me Rahimaga kord Mullingari odavas hostelis Red Stripe'i kulistasime, ja krimpsutasin nägu, aga noh, eks ta teiselt poolt tõsi ju oli. Nansensi lähenemine võinuks tõepoolest olla elegantsem. Ärge mõistke mind valesti, mõnikord on tunnetest vaja rääkida otsesõnu. Kuid katse võrgutada tütarlast inimesi täis elutoas lahti riietudes on ehk väheke üle pingutatud isegi pärast pooltteist liitrit viina. Kindlasti ei mõju positiivselt ka kirklik tiraad tütarlapsele mõistetamatus keeles, isegi kui kõik juuresolijad kõneleja üle naerda mõirgavad. Öeldakse ju, et anekdootidega võib naise voodisse naerutada. Ent nali peab olema vähemalt arusaadavas keeles, läti keelt aga ei

räägita isegi mitte Ukrainas, liiatigi siis Bangladeshis. Seega sepišes Ženja valmis plaani, milles minule oli antud eriline, ütleksin isegi, vastutav roll. Plaani kohaselt pidin muretsema Ženjale töökoha oma Baker Streeti stroikal, kus ta omandaks inglise keele ja puusepa ameti. Keeleoskus lubaks tal läheneda ihaldatud naisele verbaalselt, ametioskus aga toetaks seda kõike finantsiliselt. Vastutasuks lubas Ženja mulle oma igavest tänu ja käristada välja õhtu pubis.

Võib-olla tundub mõnele ebatavaline fakt, et Ženja polnud kunagi elus haamrit isegi mitte puudutanud. Ent ärgem unustagem – *this is London*⁶, ja kogu elu on üksnes kummaline *zole*-partii, milles saatus arvab kõige sagedamini heaks jagada kätte ristiemanda asemel ainult kasutuid kaart⁷. Londonis, nagu kõigis teisteski kohtades väljaspool sünnimaad, õnnestub idaeurooplastel kaardimängu mängida isegi siis, kui kaartide asemel jagatakse kätte malefiguurid, seejuures veel piljardimeistrivõistlustel ja kabe-reeglite järgi. Analoogiat jätkates võiksin juurde lisada, et ka diplomid väljastab meile elu tavaliselt kurnimängu kohta, kserokoopiatena, rasvaste plekkidega ja sellised, mida ükski ametiasutus vastu ei võta.

Anyway.⁸ Ženja palus abi ja ma ei näinud justkui erilist põhjust ära öelda. Nagu suvel ikka, võttis ehitus tuure üles ja teadsin, et kohta leidub. Rääkisin mäenedžeriga. Kuidas siis muidu, leiboreid olla neil ikka tarvis, ja leppisime kokku, et vabamatel hetkedel jalutab Ženja minu juurde stroika teise otsa, et tasapisi puusepa tarkusi ammutada. Tühja ma küll isegi teadsin – olin lihtsalt ostanud puusepa tööriistad ja olin ambitsioonikas. Põhimõtteliselt ju ei seganud Ženjalgi miski selliseks saada.

Või siis segas ikka küll. Et olin end juba agentuuride süsteemidesse sisse nihverdanud ja minul jooksis kõik sujuvalt ja toredasti, olin kuidagi jõudnud unustada, et mitte kõigil pole elu samasugune meelakkumine. Ženja oli Ženja meile ja emale, kui Ukrainasse helistas. Stroikal, usu või ära usu, oli meie Ženja Audis Šmigaivičius⁹. Selle nõidusliku transformatsiooni taga olid Euroopa Liidu seaduste jõuetud ponnistused filtreerida välja ukrainlasi, venelasi ja teisi näljarotte selle pudrukausi juurest, mida nende jaoks kujutavad endast jõukate riikide stroikad, restoranid ja muu taoline. Baltlased juhtisid ellujäämisvõistlust – nüüd on meil lubatud

6 See on London. (*Ingl k*)

7 Läti kaardimängus *zole*'s on tugevaim kaart ristiemand.

8 Igatahes. (*Ingl k*)

9 Läti keeles alkohoolset jooki tähistavale slängisõnale *šmiga* viitav väljamõeldud leedu perekonnanimi.

töötada suuremas osas Euroopa riikidest, samas kui inimesed ida pool Terehovat¹⁰ seisavad, takerdunud traataeda ja neelavad sülg. Tähendab, need, kel julgust vähe. Ettevõtlikumad pääsevad Leiputrijasse¹¹ kas turisti- või tudengiviisiga ja seejärel kas a) abielluvad kellegagi, kes suudab pak- kuda õiget kodakondsust (turu keskmine hind on viis tuhat naela), b) muretsuvad võltsitud Leedu või Läti passi (odavam, aga ebaseaduslik) või siis c) vilistavad selle kõige peale ja lihtsalt rabelevad ringi ilma igasuguste dokumentideta, lootuses, et keele mittetundmine kaitseb probleemide eest. Ženja oli valinud variandi b ja muretsenud Audis Šmigiavičiuse passi summa eest, mida ei tihanud avalikustada, kui me kord kõõgis selliste tee- nuste hindadest rääkisime. Algaja vigu tuleb ette igaühel, olime mõistvad ja ei käinud talle peale.

Nagu selgus, ei olnud sugugi lihtne olla Audis Šmigiavičius. Alates juba sellest, et Ženja ei suutnud saidi (see on stroika) määndžerile selgitada, kuidas tema nime inglise keeles kirjutada, aga samal ajal kartis näidata passi, sest foto ei vastanud kuigi täpselt tema silmnäole. Ei, mitte seepä- rast, et tõeline Audis Šmigiavičius poleks olnud fotogeeniline, lihtsalt meie Ženja oli säästnud raha fotovahetuse arvelt ja sama hästi kui omandanud varastatud passi. Ostuhetkel tundus talle ilmselt, et on nägupidi igati lee- dukas, ent kui saabus olukord, mil ta pidi seda päriselt kasutama, lõi Ženja ebalema ja ilmselt soovis endamisi, et poleks olnud selline kooner – vana passifoto ülekleepimise eest küsisid leedukad lõppude lõpuks ju ainult viiskümmend naela. Tuli appi tõtata ja tema asemel võõras keeles kirjutis täht tähe haaval ette ütelda.

Kogu see seiklus kujunes Audis Šmigiavičiusele stressi- ja paanikaroh- keks. Ofisist sai ta tulema, aga sattus hundi küüsisst karu käppade vahele. Samal päeval võeti tööle terve brigaad leedu puuseppasid. Tutvumisel tuli vaeseskesel end esitleda kui Audist. Kuigi leedu keele tagavara oli tal inglise keelest kaks korda suurem – olin kord õpetanud talle kõik, mida ise tead- sin, see tähendab *labas dienas*¹² ja *gerai*¹³, – ei olnud sellest küllalt, et hoida üleval veenvat vestlust. Kujunes umbes selline dialoog:

– *Labas, iš kurio miesto esi?*¹⁴

– A?

10 Küla ja piiripunkt Läti idapiiril.

11 Läti keeles fantaasiamaa, kus pole vaja tööd teha ning valitseb küllus.

12 Tere päevast. (*Leedu k*)

13 Hästi. (*Leedu k*)

14 Tere, kust linnast oled? (*Leedu k*)

- *What's your name?*¹⁵
- Audis.
- *Where are you from?*¹⁶
- A?
- *Ты откуда?*¹⁷
- *Из Москвы.*¹⁸

Edasi järgnes improvisatsioon, et selgitada välja, miks küll inimene nimega Audis Šmigijavičius ei mõista sõnagi leedu keelt. Legendi kohaselt oli Audise ema venelanna Moskvast ja suurema osa oma elust oli Audis veetnud just seal. Olgu pealegi, mõtlesin, ainult et miks paganama pärast on sul nii jöhker ukraina aktsent? Muide, hiljem selgus, et ka Moskvast polnud Ženja kunagi käinud. Lihtsalt see olevat olnud esimene koht, mis pähe tuli.

Kohe, kui kusagil läheduses ilmusid nähtavale leedukad, haaras Šmigijavičius paanikasööst ja ta püüdis silmist kaduda, kord prügikott üle öla, kord laud või kipsplaat kaenlas. See viis paratamatult küll ukse-
auku kinni kiilumiseni, küll takerdumiseni elektrijuhtmetesse, mis stroi-
kale kohaselt väänlesid välja seintest ja ripendasid alla lagedest. Kui saidi
mänedžer hommikuti ülesandeid jagas, kadus Ženja palgeilt tema tava-
line terve väikelapsepuna, mis taastus alles siis, kui ta kamandati tööle
kas koos jamaica krohvijate või inglise santehnikutega. Minu lähedust pel-
gas ta nüüd samuti, sest mind kui puuseppa pandi tavaliselt tööle kõrvuti
leedukatega.

Õhtud kodus kujunesid lõpututeks maniakaalseteks aruteludeks:

- No mis nad küsivad mult, kust ma pärit olen? No mis see neid huvitab?
- Sellepärast, et sa esitlesid end leedu nimega ja nad mõtlesid, et sa oled leedulane nagu nemadki.
- No hästi, aga miks nad küsisid, mis mu nimi on? Kui ei küsitaks, ei peaks ma ütlema, et mu nimi on Audis.

Põhiprobleem Audisega oli siiski see, et tal puudus loomulik instinkt oma nimele reageerida. Kord pöördus keegi juhistega tema poole, aga Šmigijavičius vahtis ainult äraootavalt kõrvalseisjat, küllap omaette imes-
tades, kuidas küll sellele inglasele või jamaicalasele, lätlasele, indialasele,
ukrainlasele jne (sobiv alla joonida) on juhtunud nimeks Audis. Stroikal

15 Mis su nimi on? (*Ingl k*)

16 Kust sa pärit oled? (*Ingl k*)

17 Sina kustkohast? (*Vene k*)

18 Moskvast. (*Vene k*)

viibis nüüd inimene, kelles ühelt poolt pulbitses kutsika entusiasm teha ükstupuha mida, sest õpipoisitee lõpus helkis puusepa palk nagu kullast karikas ja seda hoidis oma lakitud küünte vahel jumalanna, kel tissid vup-savad vaat et kleidist välja. Teisalt jälitas teda paranoiline hirm, et stroika puuseppade brigaad luurab tema järele. Lisaks avas tööst tühisev argipäev ta silmad ka selle lihtsa fakti ees, et mõne päevaga meistriks ei saa. Šmigaivičius tajus vaistlikult, kogu oma olemusega neid õelaid ja paha-tahtlikke mõtteid, mida leedukad tema arvates haudusid. Paaril korral ta peaaegu et pani saidilt plehku, sest nägi mõnda leedu ehitajat mänedžeri kontorist väljumas.

Selle asemel, et pärast tööd rahulikult oma purgikest õlut rüübata, kummutasin nüüd esimese sisse kibekiiresti, et saaks kähku kuidagimoodi lõdvestuda ja teist purki aeglaselt nautida. Ženja sumises mu ümber nagu aru kaotanud kärbes ja sellises atmosfääris oli lõõgastumiseks topeltannus hädatarvilik.

– No mida, no mida on neil leedukatel vaja ofisi mänedžeri juurest? Mis sa arvad, kas nad räägivad minust? – jahvatas ja jahvatas ta närviliselt.

– Täna hommikul mänedžer vaatas mind kummaliselt, kui ma teda ter-vitasin. Mulle tundub, nad on midagi välja nuuskinud!

Naaldusin sügavamale meie väheke kiivas tugitooli ja püüdsin lõõgas-tuda, vaadeldes tumedat pehkinud plekki laes. Kogu meie mööbel oli lei-tud tänavalt, sest mööblika majja kolimine tuleb kulukam ja oma mööblit ostma ei olnud keegi nõus – liiga kallis. Seepärast siis ajas ka pesumasin vett välja ning üks või teine tool logises.

Ženjat võis muidugi mõista. Kui keegi vaataks tema passi tähelepane-likumalt ja esitaks mõne konksuga küsimuse, ei jääks muud üle, kui sõita kuninganna kinnimakstud piletiga tagasi Vinnõtsjasse. Teiselt poolt, kõik ülejäänud ukrainlased töötasid tudengiviisadega (on selliseid *inglise keele kolledžeid*, kus isegi loenguid ei toimu, aga viisa võib saada talutava *õppe-maksu* eest), ja minulgi oli Armandsi passist ümber kopeeritud äriviisa. Päris enda oma polnud ma organiseerinud, et raha säästa. Räägiti, et uute EL liikmesriikide kodanikel lubatakse varsti rügada ilma viisata ja nii ma siis ootasin, millal õnnemaa avab väravad, hoolimata sellest, et olin juba illegaalselt sisse imbunud. Ukraina kodanikel ei terendanud aga üldse kusagilt legaliseerimist, nii et Ženja ärevusel oli teatav alus.

Samas on ärevusel ja kontrollimatul paanikal vahe. Võtsin suurema sõõmu vahutavat märjukest ja pöördusin vale-Šmigaivičiuse poole.

– Arutasin täna seda küsimust mänedžeriga. Mul on sulle halbu uudiseid.

Ženja kobas taburetti ja võttis raskelt istet, pööramata mult pilku.

– Leedukad kutsusid stroikale brittide salajase luureteenistuse. Need jamaica katusetegijad on tegelikult kuninganna nuhid.

Ženja neelatas ja tema näost paistis valuline seda-ma-arvasingi-ilme. Jamaicalastel oli hirmutav nahavärv ja Ženjale ei meeldinud nad kohe esimesest päevast peale.

– Ma täpselt ei tea, kuidas nad seda tegid, aga nuhid on saanud kätte sinu vere- ja uriiniproovid. Laboratooriumist olevat neile öeldud, et sul ei ole leedu DNAd, ja nüüd oled sa äärmiselt kahtlane.

Võtsin veel ühe lonksu. Mõnuga vaatasin, kuidas mu sõnade laastav mõju Ženja beebinäos laiali lahvatas, nagu ringid vees, kui sinna on visatud telliskivi.

– Mänedžer ütles nii: kas ilmutud homme vabatahtlikult ofisisse ja annad tema juuresolekul verd ja uriini korduskontrolliks või siis aetakse asja kohtu kaudu ja sa kused purki kohtusaalis. Igal juhul saadavad nad kohale immigrandianalüsaatorite mobiilse brigaadi, mis võtab välitingimustes verd ja uriini kahtlaste passidega inimestelt. Teenuse eest tuleb maksta mõistagi sul endal. No ja kui sinu kuses leedusust ei leidu, siis tuleb sul maksta trahvi ja anda kogu teenistus tagasi agentuurile. Head uudised – väljasaatmine on sama hästi kui tasuta, see tähendab, väljasaatmiskulud tuleb hüvitada ainult siis, kui sinu sissetulekud ületavad viisteist tuhat paundi aastas, mis sind Vinnõtsja tingimustes ei ohusta, sedasi siis.

Vaikisime mõnda aega, võis kuulda, kuidas köögis lülitus sisse boiler ja mulises kanalisatsioon. Kortsutasin tühja õllepurgi kokku ja sirutasin laisalt käe järgmise järele.

Ženja rohekas lõust hakkas tasapisi elava inimese värvi tagasi saama.

– Sa ajad ju jama, eks? Eks?

Mul hakkas temast kahju. Nõjatusin veelgi tahapoole, sirutasin jalad välja ja vaatasin talle otsa.

– Loomulikult, et jama, Žen. Joo õltsi ja võta lõpuks ometi vabalt.

ANDRA TEEDE

*

ei teagi kuidas seda öelda
et ma sain tookord väga palju haiget
ei teagi kas veel sellest vanast asjast rääkida
täiskasvanud inimesed ei käi ringi
kott tunnetega kaasas
ei loe mingit vana märkmikku ega ole
niimoodi haavatavad asjadest
mis olid algusest peale ohtlikud

see tuleb mulle meelde nagu vihmavaling
ma olen juba hoopis teine inimene
ma olen ühel hoopis teisel maal
istun uhke hotelli banketisaalis ja söön
kollase laudlina taga konverentsilõunat
mu vanaisa silmadega hästi väärikas kelner
tõstab hääletult üle mu õla kolmanda käigu lauale
ja serveerib siis meestele

kõik on siin imelikust maadest pärit
aga väga tore on ja ma seletan just ühele
kultuuriatašeele et me eestlased tõesti ei ole
üldse usklikud tšehh noogutab üle laua kaasa
sest nemad ju ka ei ole

tõesti püüan mitte eriti lollakas paista kui räägin
et ma ei ole mitte kunagi jõulude ajal kirikus käinud
ja ma ei ole üldse kirikus käinud peale
mõne kontserdi ja arhitektuurihuvi ja meil on ikka
eestis rohkem seda metsas kõndimist
maaga arvestamist ja tuule kuulamist
näiteks mul on üks rand kuhu ma lähen

kui mul on vaja jõudu saada ja kellegagi rääkida
siis ma lähen sinna randa ja see rand on minu oma
ta teab et ma tulen alati tagasi ja ma tean et ta on alati olemas
ja see ongi meie usk ja meil ei ole midagi muud vaja

midagi nii seletan ja siis seletatakse vastu
teistel on ju ikka teistmoodi juudi luuletaja räägib
et tema perekond kaotas usu peale viimast sõda
ja keegi ütleb et tema koguduses käib liiga palju gängstereid
kõik on väga huvitav aga siis tuleb see ikka äkki meelde
see kui palju sa mulle tegelikult haiget tegid
tükk aega on sellest möödas aga ikka hakkab paha
kui palju ma olen sinu pärast oma rannas nutnud
ja kui mitu korda ma olen seda enda arust ära unustanud

olen juba mõni päev seda konverentsi elanud
ja tean et kui ütlen vanaisa silmadega mehele: lühike kohv
siis tuuakse mulle espresso ja pärast lõunat
on pool tundi aega üleval oma toas voodi peal
lesida ja aknast näeb täpselt pool meetrit mäetippu
selliseid asju ma tean sellised asjad on selged

see on ka selge et hoovihm
et ta läheb üle ka seekord
ei ole ma veel tema kätte surnud ja ei sure tänagi
aga ma tean ka seda et ta tuleb taas
tõstan rahakotti nimekaarte juurde
sest neid läheb õhtuti siin vaja
ja vaatan enne minekut veel korraks peeglist
näed sa see on see tüdruk kellele sa
tookord nii väga haiget tegid
temaga on ju kõik korras rohkemgi veel
temaga läheb väga hästi ta saab kogu aeg hakkama
ja siis kui hakkama ei saa siis on tal veel see üks rand

*

mul on väga hea meel et rahvad on erinevad
mul on väga hea meel et läänes on ilus eesti
mul on kogu aeg see tunne
et ta on seal ja ta on mu jaoks olemas
ja ta on seda tähtsam mida kauem käin jälle ära

me sõidame läbi kella seitsmese kerge ummiku
kanalite ääres ja väljakute lähistel
rahval on kenad riided
see on ikka kesklinn
rahval on kuskile kiire
see on ikka äripäev
ma vaatan ikka kella
sest võib-olla me ei jõuagi
see ei oleks maailmalõpp
see ei oleks midagi hirmsat
lihtsalt tahaks jõuda
tahaks hirmsasti koju
lihtsalt tunne on selline
et tahaks balti vaksalis juba bussi peale
tahaks kuulata muusikat ja vaadata taevast
ja hoida mööda halbu teid
ikka läände piiri poole

ma ei oska autojuhile kuidagi öelda et on kiire
me ei leia ühist keelt
ja tema jaoks jään ma totakaks euroturistik
kes toksib näpuga armatuurkella
aga midagi aru ei saa

eesti bussijuhid võtavad mind koduselt vastu
mul on väga hea meel et on eesti bussijuhte
ja eesti numbrimärke
ja ühe risti peal näitab isegi suunda: tallinn
mul on väga hea meel et on olemas suured linnad
kus ma elama ei pea

et on kuum ja kuiv metrooõhk
mis puhub näkku välismaal
et on teise näoga inimesed
kellel on teine lõhn ja teine arusaam
tervest sellest ilmaelust

mul on väga hea meel et on need sõidud koju
millest vahepeal mu elu koosnebki
veedan sel aastal üle kuue kuu hotellides
ja poolt sama palju kuskil vahepeal
mõnes liikuvast objektis
süda rappumisest kergelt paha
pea kohvrite pakkimisest paks
see on see igavene koduigatsus
koduigatsus ja merehaigus
reisipalavik ja südamevalu
ja üksindus
see on alati ka see
tunnen end siin linnas väga üksikuna
ja veel rohkem öösel bussis
kui me läbi pimedaa maa piiri poole kimame
eks kõik juba magavad
aga mina tulen
see on ka tähtis ma väga loodan
et nad pole veel ära unustanud
et mina ju ka veel tulen
see on minu jaoks väga oluline
mul on selle üle väga hea meel
et ma saan tulla

sinna läände ilusasse eestisse
ilusasse ilusasse eestisse

*

muusik räägib autos oma isast
kui me sõidame tagasi linna
ma olen ennast kallist valgest veinist
jälle täis joonud ja on see aeg aastast
kui öösid ei ole isegi keskööl
tal on isa ikka hinge peal
kes suri vana kibeda mehena
räägime sellest juba mitmendat korda
kuidas isa purjetas ja isa suusatas
ja isa ei olnud kunagi olemas
ja kui oli ei olnud see ikka mingi õige olemine

ja ma ütlen oma purjussuuga
et ma olen ka elu jooksul väga palju mõelnud
enda ja teiste inimeste isade peale
perecondade vist üldse ja mul on tegelikult tunne
et ma olen midagi välja ka mõelnud
aga seda ma tookord öeldud ei saagi
sest mõte läheb mujale ja juba on
gonsiori tänav ja juba hakkab päike tõusma

ma ei tea mis nende isadega on miks
kõik nendest ikka räägivad
siis kui on öö ja selline tunne et keegi ei kuule
ja see kes kuulab on turvaline ja ei hakka ise
pärast hommikul seda juttu enam kordama

põhjarannik ja peterburi maantee need on tegelikult
minu isa teed me sõitsime neid lapsena
kui minu lemmikmuusika oli ainult
kuldne trio ja blæk rokit ja selles polnud
midagi paha sest ma olin nii noor
ja eesti oli nii noor ja rabe ja
katkine ja vali ja imelike vängete maitsetega
nagu sprite ja äädikašašlökk ja merevesi
kui sa oled nii palju päeva jooksul juba ujunud

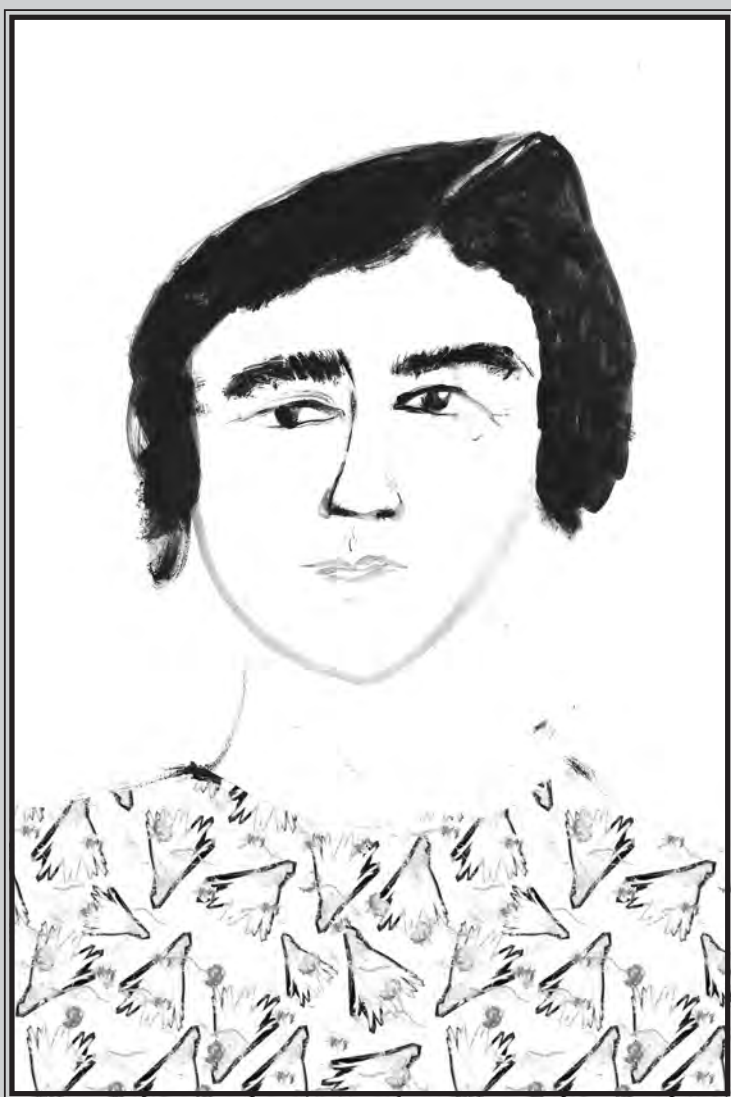
et enam õieti ei ujugi vaid lihtsalt vedeled
madalas vees liivasel põhjal ja meri
lainetab rahulikult sinu suhu sisse ja välja
ja pärast me lebasime päevituslina peal kuni
nahk selja pealt maha koorus ja isa luges mulle
ette remarque'i aeg-antud-elada raamatut ja see
ongi vist minu elu kõige tähtsam raamat

muusik mis me ikka selle muusikuga
veel räägime et kuidas me kirjutame
laule ja luuletusi aga kelle asi see on
ma vaatasin teda täna mitu tundi laval
kapteniteküla rikaste peente inimeste peol
ja see tundus nii raske kogu see tuju hoidmine
ja kogu see näo tegemine

on muidugi võimalik et kõik teised
inimesed peale minu ei teegi nägu
ja ei hoiagi tuju vaid on kogu aeg
sellised nagu nad on
niisama

muusik toob mu koju ära ja ma ei saa siis
mitu päeva kuskile minna sest tunnen end
väga haavatavalt ja väga halvana
mitte halvasti vaid halvana

MIHKEL SEEDER
MUSTAMÄE LUGUSID



MU VEND ON MUTANT

Mu vennal on hirmus suured käed, lapsest peale. Mustamäed teab ta just nagu oma kümmet hiiglaslikku sõrme. Kõik pargid ja pingipealsed on talle tuttavad, tunneb nii kohalikke narkomaane kui vaimuhaigeid, teab, millal tasub oma nina Sütiste metsa toppida, et *petanque*'i mängida, ja millal on seal kõik grillimisplatsid hõivatud. Ta on kursis kampade hingeeluga ja oskab alati öelda, kuidas keegi kedagi võiks tunda ja mis laadi need tunded on: kas on karta rusikavehkimist või mitte. Ta saab läbi nii eestlaste kui venelastega – eriti just nende viimastega. On ju tema parim sõber kohe päris-päris venelane, selline, kes vaatab vaid Vene televisiooni ja kelle autot ilustab suure naaberrahva trikoloor. Vend ja ta sõber on omavahel kokku leppinud, millest rääkida ja millest mitte. Ja nii elab see habras tasakaal äärmise elurõõmuga ja mahub napilt Mustamäe piiridesse ära. Arvatavasti on mu venna edu saladus kahe omaduse hea kombinatsioon: lisaks sellele, et ta on mugav kodukass, kes tunneb tänavapoiste mõttemalle, on ta oma väheste eluaastate jooksul õppinud ära ühe äärmiselt olulise oskuse – oskuse õigel hetkel taganeda. Ma ei räägi argpükslikkusest, vaid iidsest tarkusest, tänu millele eestlased ja tõenäoliselt teisedki on püsima jäänud.

Mõne aja eest saabus vennale ajateenistuse kutse. Niisiis tuli tal astuda komisjoni ette, kes pidi otsustama, kui pikka militaarset kasimist mu vennas vajab. Härrad ja proudad keskendusid aga hoopis muule: miks on tal sellised käed? Vend kehtas õlgu. Kogu aeg on sellised olnud, lapsest peale.

Loomulikult ei olnud komisjon säärase vastusega rahul – raudpolt on midagi viga. Radikuliit. Mingi haigus, mingi väga paha haigus. Sest selliste kätega pole Kaitseväes küll midagi teha. Selliste sardelli-sõrmedega ei saa päästikulegi vajutada! Jumala eest, mis sul viga on?!

Vend kärutati kiiremas korras uuringutele ja nii algas tema ristiretk ühest osakonnast teise, ühe nõutu eksperdi juurest järgmise peavangutaja juurde. Viimaks oli aga asi selge: tegemist on geneetilise mutatsiooniga. Mu vend on X-Mees!

Kuid avastati muudki: venna veres oli ebanormaalselt kõrge kreatiniini tase – lausa nii kõrge, et seda võiks pidada eluohtlikuks. Järjekordsete põhjalike analüüside abil tehti selgeks, et tema veri sisaldabki sellist kreatiini hulka, on sisaldanud lapsest peale. See aga tähendab, et iga füüsiline toiming mõjub vennale kordades võimsamalt kui tavalisele inimesele. Mu vend põleb märkimisväärselt heleda leegiga. Arstid kehtitasid õlgu, nagu ka komisjoni-targad ning vend lasti tagasi kodukanti. Suurt midagi ei muutunud. Vaid venna *street cred* kargas päris lakke – tänaval astuvad teadlikumad nüüd pigem tema teelt. Ta on ju ikkagi X-Mees.

NAABRINAINE TUNNEB AJALUGU

Mustamäe on ikkagi uusasum – midagi, mis on küll olemas, aga mitte päris. Ja paneelikad on midagi ajutist, vahepeatus lapsepõlvkodu ja päriskodu vahel. Niimoodi on mulle igatahes tundunud ja üldiselt tundub, et nii tundub see teistelegi.

Minu naabrinaine on aga põline mustamäelane ja selles majas kohe päris algusest peale, nagu talle meeldib tihtilugu toonitada. Tema peab üürimist kahtlustatavaks kombeks ja püüab mulle juba mõnda aega vihjamisi selgeks teha, et mul on kah viimane aeg ausaks meheks hakata. Olen talle küll proovinud selgitada, et maailm on muutunud ja üürimine ei tähenda kohe nõrkust, vaid on täiesti aktsepteeritav valik hoiduda pangarjusest. See argument naabrinaist muidugi ei veena. Ja kui ta on eriti hoos, siis teeb ta ikka ja jälle juttu minu üürikorteri eelmistest elanikest. Need nimed ja elulood on mulle juba nii sügavale peakolusse taotud, et vahel tekib mul pettekujutelm, nagu tunneksin neid inimesi päriselt: Vera ja Vahur, naine oli tehases, mees sõitis taksot, jõudsid terve oma elu selles korteris veeta, aga lapsi ei saanud, kuna neile meeldis samuti vastutusest kõrvale hoida, lükkasid titetegu aina edasi, kuni Vahuril juhtus kurb õnnetus ja Vera pidi tükk aega teda põetama. See aga röövis naiselt kogu elujõu ja menopaus algas juba 37aastaselt. Pärast seda nad küll püüdsid kuidagi tuju üleval hoida, pidasid Saku läheduses peenramaad ja tegid korteris alatihti remonti – lugesin seinu koorides üheksa kihti tapeeti! –, kuid mu naabrinaine on veendunud, et just see kibedus viis Vahuri lubamatult noorelt maamulda ja lõpuks pidi Veragi korteri hülgama, et hooldata kodulinnas oma voodihaiget ema.

Kui ma aga kord viimaks naabrinaisele vastu hakkasin ja kiusust väitsin, et mu korteril on arvatavasti mõni needus peal, siis üllatas ta mind uute infokildudega. Enne Verat ja Vahurit jõudis selles korteris veel oma elu ära elada üks Agnese-nimeline kolme lapse ema, kes keset maikuud sai pesumasinalt elektrilöögi ja langes surnuna maha. Mees, kelle nime naabrinaine enam ei mäletanud, tõi majapidamisse küll uue tumedat verd naise, aga pikka pidu polnud neile ette nähtud – peagi lasi võõrasema ühe madrusega jalga ja terves maailmas pettunud isa pakkis kõik kolm põnni auto tagaistmele ja kadus jäädavalt.

Ja enne Agnest ja tema meest elas selles korteris veel üks teadlane või professor või midagi sellelaadset, kes tegi lodža peal katseid (tõepoolest, olen imestanud, mis imevahendiga on sinna seinale tekitatud nii sügavaid auke) ja viidi lõpuks mürgitusega haiglasse, kuid sellest hoolimata pidas nendesamade seinte vahel maha uhke juubelipeo ... Katkestasin siinkohal naabrinaise jutu, sest olin veendunud, et nüüd viskab ta küll mu kulul villast. Polnud võimalik, et selle ajutise linnaosa ajutise maja ajutises korteris oli enne mind elanud nii palju inimesi, oli olnud nii palju elatud elusid – mis siis, et poolikuid. See ei saanud juba puhtmatemaatiliselt olla võimalik! Naabrinaine läks aga kuraasi täis. Ta lubas tuua tõendeid ja kadus oma tuppa kapiuksi paugutama. Ma ei jäänud teda ootama, vaid taganesin oma korterisse ning pidasin kaasaga maha pika ja põhjaliku vestluse. Lõpuks otsustasime juba järgmisel päeval mõnda panka väisata.

ÄMMALE MURTI SISSE

Mu ämm elab klassikalises paneelmajas, esimesel korrusel. Ühel kaamoseõhtul helistas ta meile ja teatas, et talle on sisse murtud. Tormasime kõik südamevärinaga kohale. Ta elab üksi ja sissemurdmine pole kunagi naljaasi. Ämma korterisse astudes leidsimegi eest segi paisatud toad: põrandal riidekuhilad, segamini raamatutega, isegi üks lillepott oli ümber löödud. Ämm näitas, kust kurikaelad olid korterisse tunginud: magamistoa aken oli ristseliti lahti, kardin küll varjas haigutavat tühjust, kuid ikkagi oli sel hetkel ruumis kuidagi kõhe olla.

Alles siis kargas pähe mõte küsida: mida kaasa haarati? Ämm teatas, et mitte midagi. Ei plasmateleerit, ei arvutit, ei sularaha ega dokumente, ei pangakaarte, ei võlts- ega pärisehteid, isegi mitte tuttuusi talvesaapaid.

Mitte kui midagi. Loomulikult tegi selline avastus meid nõutuks, ajas isegi kergelt naerma. Niimoodi polnud ju põhjust politsei poolegi pöörduda. Pärast rahustavat teeringi – ämma tütreid olid vast isegi rohkem sapsu täis kui nende ema – asusime jälle koduteele. Uksel sõnas ämm mokaotsast, et ega see vist viimaseks korraks jää. Kihelesin tema käest uurima, miks ta seesugust rumalust räägib, kuid see oleks tütreid jälle üles ärritanud ja kell oli tõepoolest palju.

Järgmine õhtu oli *déjà vu*: jälle see telefonikõne, samasugune ärev tormamine üle Mustamäe pimedate hooviradade. Ämm võttis meid uksel vastu käsi laiutades. Sel korral oli tulnud teisest aknast. Jumal tänatud, et ta need kaks päeva oli pikalt tööl olnud, ohkasid tütreid kui ühest suust. Jälle oli tubades ringi kolistatud, kuid sel korral olid sissetungijad maitsekamad – maha oli visatud vaid mõni nipsasjake ja puuviljavaagen. Lahkutud oli aga tühjade pihkudega. See ajas meid juba mõõdukalt marru: kui nad sees käivad, siis võtku midagi kaasa! See on mõnitamine! Ämm püüdis jääda üksikõikseks ja lõbusaks ning pakkus taas teed. Sel õhtul genereerisid tütreid kõikvõimalikke stsenaariume ja vastupanuplaane. Juba oli õhus oht, et peame üldse ööseks ämma korterisse jääma. Õnneks suutis ta tulinhangelised noored maha rahustada. Meid ära saates haaras ta aga mul õlast ja ütles: „Kuule, ole hea ja vii teler üles naabrimehe juurde hoiule.” Ma oleksin tahtnud vastu vaielda, aga kuna tütreid olid juba paraadnast välja jõudnud, oli see ideaalne võimalus asi hääletult ära korraldada. Trepil ma küll püüdsin ämma veenda, et juhtunu on üks jaburuste jaburus ning enne kukub talle miljon sülle, kui et need patsaanid end veel kord näidata julgevad. Aga ämm jäi endale kindlaks.

Järgmistel päevadel ei juhtunudki midagi. Ämm oli küll sunnitud tütarde väsimatu pealekäimise tõttu laskma panna akendele lisalukud. Aga eks andis see temalegi turvatunnet juurde.

Umbes nädal hiljem helises just voodisse pugemise kellaajal mu mobiil: ämm teatas vaikselt häälel, et sees on käidud ka kolmandat korda – sedapuhku uksest. „Uksest?!” käratasin ma taltsutamatu frustratsiooniga. Loomulikult said tütreid asjast haisu ninna ja jälle tuli päeva viimased tunnid veeta ämma korteris, kirudes ja pead murdes, mis kuradi kombed nüüd moodi on läinud? Röövigu meie asju, aga mitte meie aega ja meele- rahu! Ämm ise jäi seegi kord üllatavalt rahulikuks.

Talle on sisse murtud hiljemgi, kuid kaasa pole tänaseni veel midagi napsatud.

OLEN PATULINE

Umbes samal ajal, kui märkasin naerukajakate kadumist meie betoonlinnakust, turgatas mulle pähe teinegi ehmatav mõte: paplid on kadunud! Ja tõesti, Mustamäel ringi jalutades märkasin majade vahel kurva moega tühimikke. Nõukaajal loobiti neid peeni vitsu kõnniteeäärtesse ja liivakastide kõrvale hooletult kui sihvkakoori, kuid suurem osa võsudest ärkasid elule ning pörutasid peadpööritava kiirusega päikese poole. Eks tollased linnaehitajad teadsid küll, et pappel kasvab kärmelt, ja loodeti, et niimoodi muutub see liivaluidetele rajatud ulmeküla õige kiiresti koduseks-hubaseks paigaks. Paplite hiiglasliku kasvu pärast ei muretsetud. Ju olid Mustamäe planeerijad veendunud, et kui saab otsa paneelmajade eluiga (mis oli muide planeeritud 35 aasta peale!), siis lüüakse terve mikrorajoon kogu oma floora ja faunaga kaardilt minema ja hakatakse jälle rohujuuretasandilt pihta. Ei osatud aga arvestada asjaoluga, et vahepeal saab pukki võim, mis enam nii suurte žestidega kui tervete linnaosade rajamine ei tegele.

Ja nii nad siis öötsusid, need paplid, tihti majadest kõrgemadki, ja katsid juunikuus maa paksu lumevaibaga – omamoodi kuningad, mis siis, et isehakanud.

Aga ühtäkki olid nad läinud.

Veebi sirvides sai mulle selgeks, et noor riik oli oma arenguga viimaks nii kaugele jõudnud, et sõna anti isegi arboristidele. Need tähtsad ja targad mehed kuulutasid kohe sõja paplitele, kes olevat muutunud hoonetele ohtlikuks ja inimestele kahjulikuks ning lõpuks esindasid veel ka kurjakuuluvat võõrliiki. Minu märkamata olid juba tükk aega unnanud kodukandi jalgradadel õli sülitavad mootorsaed.

Tõttasin kärmelt lähedal asuva lasteaia poole, mille oli enda embusesse haaranud eriti suursugune papliperekond. Majade vahelt jalkaplatsile jõudes märkasin kohe, et seegi vereliin oli lõppenud ja ainsa hädise mälestisena meenutasid neid peaaegu maadligi nülitud kännud. Lähenesin pikkamööda hauaplatsile ja tundsin piinavat ebamugavust. Peaaegu oleksin mütsi peast haaranud, kuid sain veel viimasel hetkel pidama.

Minust möödus krimpsus mutike ja määrgates minu kurba ilmet, presis läbi huulte: „Vaata, mis nad meie sõpradega tegid.”

„Kes nad?”

Mutike jäi seisma ja sihtis mulle niimoodi silma sisse, et mul hakkas piinlik. Ta kummardus mu poole: „Allergikud. Ei kannata paplivatti ega kassipissi.”

Ma ei suutnud ära imestada: „Allergikud?”

„Jah, neid on nüüd kõik kohad täis. Kogu Mustamäe.” Memm sülitas otse mu jalgade ette ja rassis, rasked kilekotid imepeente randmete ümber, edasi.

Silmitsesin naist, kuni ta kadus garaažide taha, ja pöörasin end jälle kändude poole – kuus suurt puud, igavesti läinud. Esimest korda olin ma õnnelik, et mulle pole „allergik” päris otsa ette kirjutatud.

MU VANEMAD ON *FENG SHUI* MEISTRID

Ma ei ole kunagi eriti süvenenud sellesse, mida mu vanemad teevad. Aga nähtavasti on tegemist millegi äärmiselt eriskummalisega – arvestades eriti, et see kõik sünnib Mustamäe südames, tolmuste kaljurahnude vahel, seasilmses kastikeses.

Ma ei tea, kust see *feng shui* välja hüppas, aga ühel päeval seisis ta meie koduuksel ja talle meie roosa moega seinad sobisid. Läksin paariks aastaks kodust ära ja naastes ei tundnud enam kohta äragi: seinal hiiglaslikud hieroglüüfid, nurgas kükitamas kolmejalgne konn ja kogu elamist vaibana kattev lämmatav viirukiodöör. Olin justkui kuskil mujal. Ma ei suutnud ära imestada, kui selgus, et vanemad olid juba mõnda aega õppinud mandariini keelt, neil olid välja kujunenud hiinlastest sõbrad, kellel nad aeg-ajalt külas käisid, vanemad korraldasid Eestis üritusi ja ekskursioone, kuhu tuli alati korralik rahvamass – puha maavillased eestlased – ja mu vanemaid nimetati meistriteks.

Ma ei hakanud nendega sellest kohe juttu tegema, kuid minu jaoks oli see värk õige võõras. Mis on eestlastel asja *feng shui*’ga? Vanemad aga väitsid resoluutselt: Eestil on oma *feng shui*! On alati olnud. Juba pärisorjusest saati – arvatavasti veel kaugematestki aegadest. See ajas mind loomulikult naerma, sest tol hetkel tundus mõte ühest paljasjalgsest saunamehest, kes teistele *feng shui*’d kuulutab, kohutavalt maitsetu huumorina.

Vanemad jäid aga endale kindlaks. Selgus, et mina näiteks olen maa-märki ja kui nad koostasid mulle vana idamaa tarkuse alusel personaalkaardi, siis võisin ma end selles kirjelduses madude, koerte ja draakonite vahelt isegi ära tunda. Vahel, kui sattusin vanematega ostukeskusesse, tulid inimesed neid käsipidi tervitama. Nende ees isegi kergelt kummar-dati, kuigi see pole virumaalasele loomuomane.

Kord ma siis uurisin, et ehk on eestlased ja hiinlased kuidagimoodi vennasrahvad. Kuid vanemad viisid vestluse kiiresti taoistlikele eksirännakutele, rääkisid Intuiitivsest koolkonnast ja Eesti mägedevaesusest.

Ja mitte väga palju hiljem lugesin ma artiklit, kus üks tõsise olemisega inimene väitis, et kohtumine minu *feng shui* meistritest vanematega muutis tema elu. Vanemaid käidi üldse alatihti intervjuerimas ja peamiselt küsiti, kuidas peab magamistoas paiknema voodi ning kas nende Mustamäe-korteris on tõepoolest võimalik teha korralikku *feng shui*'d. Vanematel oli alati hää vastus varnast võtta – mitte väga konkreetne, kuid see-eest atraktiivne. Vilunud ajakirjanikud olid igatahes rahul.

Nüüd elan ma neist mõned majad eemal. Ja kuigi ma *feng shui*'st ikka veel midagi ei mõista, siis kipun ma mõnikord oma lodžalt päikeseloojangut silmitsedes arutlema, et paistab ju seesama tulekera ka meie vennasrahvale seal kaugel idas. Mu vend jääb küll endale kindlaks: jaapanlased meeldivad talle rohkem, just lipu pärast. Aga mulle kõlbavad hiinlased kah. Ja iseenesest võib ka *feng shui* sobida. Eriti, kui see teeb mu vanematest meistrid.

KARELUS

*

Südame nõrkus vaevab

naeran nii et hoffmanni tilgad püksis
ei taha teadagi mis
sellest august südames
välja voolab

august mille nimi on armastus

ainult ühe tõe kannatas mõistus
ära enne suurt pauku

nimelt see kui palju sind armastatakse
on pöördvõrdeline sinu armastusega teiste vastu

tean väga hästi kõik head on hõivatud
kui mõni isegi pole on sellel hea põhjus

hea nuss võtab vähe aega
põhjustab palju õnnetust

oled õnnelik täpselt nii kaua
kuniks sa naist ei armasta sest
armastus on kujutlusvõime
võidukäik mõistuse üle.

*

Keegi või miski ootab sind
midagi tugevamat intelligentsemat
lahkemat kurjemat vastupidavam
suuremat paremat halvemat

midagi tiigri silmade ja hai lõugadega
midagi hullemast hullemat
kainemast kainemat
alati on keegi või miski
sind ootamas

kui sussidesse astud
kui magad
kui prügi välja viid
kui paitad kassi koera kodusiga
kui pesed hambaid
kui tähistad pühi
alati on keegi või miski sind ootamas
pea seda meeles
sest kui see juhtub
oled selleks võimalikult valmis
vahepeal aga kena päeva jätku teilegi
kui ikka veel kohal olete
arvan et mina olen
just põletasin sõrmed
selle sigaretiga.

*

Kui võrdset tõmmet pole
siis lase vähemalt minul
olla see kes rohkem armastab
ning vähem armub

kas mitte pole nii
et armumine on hetk
tühine viis minutit
sitt sekski võib heal juhul
kauem kesta

armastus on see mis jääb järele
peale seda kui armumise vulkaanipurse
on vaibunud ja tuhk
taevast pähe pudenenud

keegi oskaja
võiks mind suudelda
kuid potentsiaalsele suudlejale
jääb see märkamatuks
ta on hõivatud palvetega
armas jumal lase mul olla
keegi igal tunnil igal minutil
ja nii terve elu

kuid ma reedan sulle saladuse
sa ei pea olema täiuslik
et olla hea
kunagi tahaksin rääkida lugu sellest
kuidas mees armastas naist
kelle naer oli küsimus
millele mees terve elu
vastust otsis.

*

Kui mul oleks diivan
paneks ma ta akna alla

seal võtab unenäos
mu kaitseingel naise kuju

just siis kui vajan armupuudutust
lihalikku teineteisemõistmist
lähedust usaldust

ta teab et olen lihalik inimene
ammendamatu hulk alandatud inimesi
ühes kehas

ent ärkan ikka alasti
koomilise tsivilisatsiooni äärealal
tartus
maailma teispoolse piiril.











ARVUSTUSED



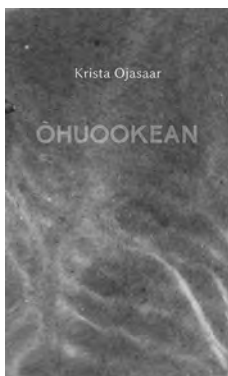
FANTAASIAKÜLLANE ARGIPOEESIA

Juhan Hellaerma

Krista Ojasaar
„Õhuookean”
Ilmamaa, 2015

Luulega seostub ootus, et ta viib meid kuhugi – olgu siis keele ja tähenduste sisse, ühe või teise poeetiliselt kujutatud karakteri mõtte- ja tundeallu või hoopis maailma enese sisse, mis tahes kujul see ka ei ilmneks. See loetelu, milles üks ei välista teist, on mõistagi tinglik. Krista Ojasaare neljas luulekogu „Õhuookean” koosneb argisust poetiseerivatest vabavärsilistest tekstidest, mida ühendab identseks jääv poeetiline minategelane, kes on ümbritsevast maailmast distantseerunud ja pöörab enam tähelepanu elementidele, nagu unenäod, õhk, vihm, tuul ja valgus. Juba avaluuletus viitab, et Ojasaare raamatust ei tasu otsida teravmeelset sotsiaalkriitikat või inimsuhete anatoomia lahkamist: *Õhk on minu pärisosa / mida kõrgemal seda parem / inimlik maailm muutub kõrgemale tõustes / aina väiksemaks aina tühisemaks* (lk 5). Päris pilvedesse siiski ära ei kaota, reaalsuse mõõde jääb alles, kuid selle asemel, et lasta end maailma sisse mäsida, eelistab luuletuste poeetiline minakuju seda kõrvalt vaadelda, lastes esile kerkida kõigel, mis argitoimetustesse haaratuna varju kipub jääma. See hoiak väljendub otsesõnu luuletuses „Vaatileja käsiraamat”: *Hoia silmad lahti / märka kõike ebatavalist / märka tavalises ilu / aina üksikasjad ja üldistused / rohkem varjundeid / põhjuseid ja ilmeid* (lk 36). Isikupärase mündi annavad Ojasaare tekstidele kujutlusvõime ja fantaasia oskuslik kasutamine, mis tekitab muidu realistlikku argipoeesiasse mängulisi nihkeid, elavdades ja ergastades seeläbi „Õhuookeani” poeetikat.

Vaadelgem konkreetsemalt, mida luuletuste lüüriline minakuju märkab ja millest hea meelega hoidub. Kui kaasa haaratus argisesse ja sotsiaalsesse maailma võib tekitada ebamugavustunnet (*Laevad sõidavad merele laskunud pilve / nagu mina sisenen tarbetutesse suhetesse / Sunnitud naeratused / kohmakad repliigid / tammun jalalt jalale*, lk 13), siis palju huvitavam on jälgida sammsammulisi muutusi hommiku ja öö saabumisel (lk 24 ja lk 33), vaadata, kuidas valgus mängib linnatänavatel (*päike ehitab endale uue linna / valgus vonkleb nagu ronitaim / seintel ikka ülespoole*, lk 37) ja peegeldub inimeste nägudel (*Vaikses kohvikus tundmatu naine / valgus peegeldub nagu lubadus / tema näol*, lk 39), ning kuulata, kuidas tuul varahommikul akna taga tegutseb



(naabrid vaikivad / ainult tuul teeb häält / kardin kerib end kõrgele / varavalgus sisse, lk 63). Samavõrra köidavad poeetilise minakuju tähelepanu ka konkreetsemad nähtused, nagu toas askeldav ämblik (lk 51) ja putukas, keda meelitas kohale lambivalgus: *Väike roheline putukas / ta on maandunud mu ees / uimane valgusest ja selle kõrvetavast suudlusest / kuusjalgne on kurnatusest külili vajunud / piidleb mind suurte tumedate silmadega* (lk 57). Seejuures on „Õhuookeani” tekstidele iseloomulik, et nii mõnelgi korral hakkavad vaadeldavad nähtused lüürilise minategelasega suhtlema. Lisaks mainitud piidlevale põrnikale kohtame veel manitsevat liblikat (lk 30), armukadedat vihma (lk 29) ja suud muigutavat unenägu (lk 50).

Siit jõuame järgmise „Õhuookeani” tunnusjooneni, milleks on kujutluse ja fantaasia silmapaistev kasutamine. Selle kaudu hakkab luuletuste argirealistlik põhitoon muutuma tinglikumaks ja mängulisemaks. Vaadeldes neid muutusi näiteks unenäo temaatika valguses, leiame lisaks luuletus-

Selle asemel, et lasta end maailma sisse mässida, eelistab luuletuste poeetiline minakuju seda kõrvalt vaadelda, lastes esile kerkida kõigil, mis argitoimetustesse haaratuna varju kipub jääma.

tele, milles lüüriline minakuju liigub une ja ärkvelolu piiril (lk 7, 8, 55), veel tekste, mille sisuks on unenäos toimuv (lk 42, 58-59) või kus unenägude enestega midagi peale hakatakse, neid taga aetakse või kokku pakitakse: *Unepüüdja kõnnib mööda Tähe tänavat / unevõrk käes / ahmab sellega unenägusid / nagu pekslevaid liblikaid* (lk 43). Või teisel: *Kuidas teha nii et unenägu tuleks kaasa / Pakin ta siidpaberisse / ja surun käekotti / ettevaatlikult õuna ja raamatu vahele /*

et lõunatunnil salaja silitada ja meenutada (lk 40). Lisaks võivad unenäod olla nii inspiratsiooniallikad (*loen unenägusid ahnelt neid taasavastades*, lk 55) kui ka need, mille tarvis inspiratsiooni kogutakse: *Teadsin meest kes unenägudele / inspiratsiooniks / vaatas õudusfilme / Mida ta öösel nägi / sellest ei kõnelnud* (lk 49). Lõpuks võib aga unenägu ise inspiratsiooni otsida: *Unenägu vaatab inspiratsiooniks mind / ja muigutab suud* (lk 50). Selline nüansirikkus ja variatiivsus ei lase unenäo teemal kapselduda ühte tähenduslahtrisse ja hoiab alal teose semantilist dünaamikat.

Argipoesia segunemine reaalsust nihestava fantaasiaga ilmneb ilmekalt luuletuses, millest leiame luulekogu pealkirjaks tõstetud õhuookeani märksõna. Luuletus algab: *Niisama leban / Naudin jahedat ilma / udu ja vihma murtud värve* (lk 26). Need on igapäeva poetiseerivad read, milles lüüriline minakuju on vahetult kohal teda ümbritsevas keskkonnas. Sellisest lähtekohast võib teksti edasine areng toimuda mõistagi mitmes suunas. Ojasaare puhul tuleb mängu argist alghoiakut murendav kujutlusvõime, mis

väljendub siin selles, et lüürilise minakuju pilgus muutub kogu nähtav vaateväli meresarnaseks: *park lainetab nagu meri akna taga / pargis inimesed nagu kalad / ja koerad ja linnud niisamuti / pseudovetikate ja -meriroomide vahel liikumas.* Märgata võiks, et fantaasiakihistus ei tühista reaalsust, see jääb paika ja tuletab end merepargis unelevale minategelasele ka meelde: *Triivin vaikselt kuni jalg / jääb millegi taha kinni / korallrahu asemel / silmitsen linnavalitsuse tublit maja.*

**Igapäevase maailma nihestamine
kujutluspiltidega, mille abil
ei irduta tegelikkusest, vaid
luuakse argise enese sees uusi
kihistusi ja vaatepunkte, on
Ojasaarele ka laiemalt omane.**

Nõnda on mänglev fantaasia ankurdatud tagasi reaalsusse, mis aga ei tähenda, et kujutlusmaailm pelgaks illusiooniks või viirastuseks jääb. Pigem saaks väita, et kujutluse intensiivsuse vormid maailmataju selisel viisil, et tegelik ja virtuaalne hakkavad sulanduma üheks tervikuks. See ilmneb, kui vaadelda, kuidas minategelase taju luuletuse lõpus muutub. Kui ta enne igatses imaginaarses pargimeres liikudes taga päris merd (*kusagilt aimub päris meri / kuulen ta*

kohinat kõrvades), siis lõpuks kaalub kujutlusest võrsunud õhuookean tõelise mere isegi üle: *Õhuookean tundub nii meeldiv / eneseküllane / Pärismereni ei tahakski enam minna.* Niisiis saab ütelda, et selle näite puhul kujutus ja fantaasia mitte ei vastandu vahetule meelelisele ümbrusele, vaid pigem vormivad seda nõnda, et harjumuspärane maailm saab avaneda täiesti uuel viisil.

Sellise „metoodika” abil õhu kui teatud iseseisva elemendi tajutavaks tegemine kordub veel teiseski luuletuses. Nimelt kirjeldatakse ühes tekstis, kuidas linnud ja välg poeetilise minakuju eluruumist läbi tuiskavad ja selle korralikult pea peale pööravad: *Kui linnud kadusid tuli välg / horisontaalis otse läbi mu korteri / kõik seni terveks jäänud ja / lisandunud asjad (suled segased rabinad) / pragisesid ja visklesid* (lk 28). Kui kogu möll taandub, tuleb nähtavaks see, mida aset leidnud rüsin ei puutunud ega saanudki puutuda: *Esimese välgu järel tuli teine / Kolmandat ei järgnenud / Siis oli ainult õhk suur õhk / mu tubades.* Niisiis lisandub taas argisele eluruumile kujutlusvõime vaba mäng, mille kaudu seesama maailm on vaadeldav uuest perspektiivist.

Igapäevase maailma nihestamine kujutluspiltidega, mille abil ei irduta tegelikkusest, vaid luuakse argise enese sees uusi kihistusi ja vaatepunkte, on Ojasaarele ka laiemalt omane. Meeldejäädavad on veel metroojaama pääslas inimestega kõrvuti askeldavad *toredad kevadised puud* (lk 60), purjekaks moondunud kodukorter, mis puulattvade lainetel ringi seilab (lk 46) ja muusikarütmist haaratud linnud ja taimed: *kajakad tellivad internetiraadiost uue loo / dubstep on neile rohkem nokkamööda / [---] / mu viigipuud ja kaktused*

elavnevad / ja viipavad tantsi juba / Tõstan kohvitassi nende terviseks (lk 54).

Võrreldes autori eelmise koguga „Tumedad linnad” (Ilmamaa, 2010), kus domineerib rusutust ja meeleheidet tekitav linnakeskkond, mis paneb lüürilist minakuju tundma *ängi sihitust südames* (lk 40) ja mõtlema, kuidas pageda sinna, kus *asfalt mind kätte ei saa* (lk 34), on „Õhuookean” märkimisväärselt helgem raamat. Linn ei ole enam tume ja demoniseeriv, vaid võib, nagu nägime, kerge vaevaga muutuda avarusest tulvil õhuookeaniks või päikese ehitatud valguslinnaks. See kontrast ilmneb selgelt kahe raamatu kujunduses – üks on must ja sünge, teine õhuline ja hele. Erinevus on ka kompositsioonis: kui „Tumedad linnad” on jaotatud pealkirjastatud osadeks, siis „Õhuookeanis” on sellest loobutud ja tekstid tulevad vabas voos ilma struktureerivate vahepeatusteta. Kuna luuletusi on viimases kogus mõnevõrra vähem ja enamasti suuri sisu- ega stiilihüppeid ei esine, tundub see õigustatud. Seda enam, et nii mõnelgi juhul hõlbustab sujuvamat lugemist asjaolu, et tekste on järjekorda seatud ühendava märksõna või motiivi alusel.

Kokkuvõtvalt viib „Õhuookean” mängulise ja ängikoor-mata argipoeesia ühe uneleva, kuid samas tähelepaneliku lüürilise subjekti varjundiküllasesse maailma, milles pan-nakse proovile reaalsuse gravitatsioon, jäädes enamasti siiski turvaliselt kahe jalaga maa peale. Kui sotsiaalsema närviga lugejat võib õhu- ja unenäomaailmades seiklemine mõnevõrra nõutuks teha, siis avarama menüüga luulesõbra lugemislaua võiks „Õhuookean” avastamisrõõmu pakkuda küll.

MITTEMIDAGIJUHTUMISE ÕNNIS LUULE

Hanna Linda Korp

Lauri Sommer

„Kunagi”

Tiivaalune, 2015

*Võtta vastu kauge valgus
ja sulava lume kombel aurata õhku.
(II:9)¹*

Lauri Sommer on eesti kirjanduses teatud mõttes erandlik nähtus. Ühelt poolt alustas ta 1990. aastatel rühmituses Erakkond luuletajana, teisalt on ta nüüdseks tuntud pigem prosaistina. Pärit Paalalinnast, elanud Tartus ja pesitseb nüüd vanavanemate kodutalus Sänna ligidal Võrumaal. Pole võro, seto ega Viljandi autor, mis sest, et kirjutab Võru-, Seto- ja Viljandimaast. Muidu kasutab kirjakeelt, aga keset lauset võib murdekeelele üle minna. Laulab meeskooris Liinatsuraq, aga ei seosta ennast moodsate setodega. Vahepeal kirjutab oma elust „sulatõtt”, kuid teiste inimeste elu- või loometeest jutustades võib vabalt luisata. Paneb värvi juurde sinna, kust seda on aastate jooksul maha kulunud, koloriiti ja kontrasti kustutab sealt, kuhu seda on liiga palju kuhjunud. Sommer ei kirjuta memuaare ega ilukirjandust, vaid midagi, mis jääb nende kahe vahele. Ja siis veel midagi, mida võib üsna kindlalt luuleks nimetada.

„Kunagi” on Lauri Sommeri viies ja väga oodatud luulekogu. Sellest eelmine „K.L ja N. 2004–2007” ilmus 2008. aastal (kirjastuselt Tiivaalune) ja järgmist autor tulemas ei näe. Tegemist on äärmiselt lihtsa, minimalistliku ja lakoonilise teosega: pole leheküljenumbreid ega pealkirju, rääkimata pühendusest. Kaanel *Liidi voolitud plasteliin* (siin ja edaspidi minu rõhutused – H. L. K.), siseküljel *aitjuma Kulkale* – raamat lihtne ja vaikne nagu talvehommik.

„Kunagi” mõistmiseks peab kindlasti silmas pidama, kuidas on Sommer varem kirjutanud. Nimelt juhatas 2010. aastal ilmunud proosateos „Kolm üksiklast” (Menu) sisse jutustamistehnika, mida autor praeguseni kasutab – nii omaeluloolistes teostes „Räestu raamat” (Menu, 2012) ja „Sealpool sood” (Menu, 2014) kui ka publitsistikas ja esseistikas. Sommer kirjeldab teksti objekti enese ehk subjekti kaudu. Olgu tegu nekroloogiga Eha Lättemäele², Kristjan Haljaku debüütliku arvustusega³ või Juhan Jaigi



- 1 Leheküljenumbrite puudumise tõttu olen tekstidele viidanud raamatu osa järgi.
- 2 „Lättemäe allikail” – Looming 2/2013, lk 242–257.
- 3 „Le Hipster maudite Pelgulinna paradisiaian”. – Vikerkaar 1-2/2015, lk 187.

Pole võro, seto ega Viljandi autor, mis sest, et kirjutab Võru-, Seto- ja Viljandimaast. Muidu kasutab kirjakeelt, aga keset lauset võib murdekeelele üle minna.

lapsepõlvemaastikke tutvustava raamatupeatükiga⁴, ikka kirjutab Sommer eelkõige iseendast. Enesetaju pidev esilek olek ei tekita aga teksti suhtes võõristust, sest seosed subjekti ja objekti vahel loovad eelduse selleks, et lugeja kirjutatu suhtes veelgi empaatilisem oleks – isikliku kaudu jõutakse universaalsete järeldusteni. Kui Tammsaare otsis „Tões ja õiguses” lepitust inimese ja kosmose vahel, siis Sommer on lepituse juba leidnud: tema poeetilises maailmas on kõik asjad enda õige paiga leidnud. Iseäranis reljeefselt tuleb see tema värskestest luuletustest välja.

Õunad ja muna ootavad köögilaul / viiner ja kartul ahjus, viirukitera pliidil / ka siis kui „midagi ei juhtu”, / „ikkagi”. (II:5).

„Kunagi” eripäraks ongi seisundiluuletused – tekstid, kus „midagi ei juhtu”. Autor esitab staatilise pildi ühest (lugejale) peaaegu idüllilisena näivast olukorrast, või kui ei ole olu ega korda, siis mõttest, unistusest, müüdist. Seejuures ei tähenda idüllilähedus kenitlevust või igavust. Sommeri tekstid on laetud stoilise, peaaegu et taoistliku rahuga – konflikti ei ole või kui on, siis väljendub see pehmelt vastanduvates epiteetides: *Oksad on lumeloomakas / ja kui neile istub mõni lind / hakkab puul veidi kergem.* (V:2). *Mööda pikka alleed / lähevad inimesed.* (IV:8), kuid autor istub ühe koha peal ning kirjeldab nähtut.

Kui Sommeri proosas on niisuguste seisundikirjelduste ülesandeks anda edasi sedasama kosmose ja inimese kooskõla ning muuta tegelaste teod ja mõtted psühholoogiliselt usutavamateks, siis luules on hetkekirjeldused omapäi, ilma eelneva või järgneva kontekstita. Kuigi ühelgi juhul ei teki küsimust, kas tegu on luulega, siis nii mõnigi tekst meenutab kujult pigem „väikest poeemi proosas” kui luuletust:

Olin kodu igatsend. / Viimaks istusin Väiguga pliidi ees. / Tuli, aknast kuuskedesse laskuv päike. / Nuusutasin ta kasukat. / See lõhnas vanadest õlgedest / lauda peal. (I:5).

Lauri Sommeri värsid on pigem pildid kui laused – iga rida kannab endas aistingulist kujundit. Ainuüksi värsiga *Olin kodu igatsend* saab selgeks, et tegu ei ole ernstennooliku üldise kodu- ehk lapsepõlveigatsusega, vaid konkreetsest kohast puudust tundmisega. *Viimaks istusin Väiguga pliidi ees* toobki lugeja koju, silme ette manatakse pilt süles istuvast kassist ja ahjus praksuvatest puudest. *Tuli, aknast kuuskedesse laskuv päike* aga juhib pilgu ahju juurest aknast välja. Päike on sama värvi nagu tuli ja nii tekib eriline kontrast loojuva päikese punase ja roheliste kuuskede vahel.

Nuusutasin ta kasukat viib lugeja tuppa tagasi ning *See lõhnas vanadest õlgedest / lauda peal*

⁴ „Räestu raamat”, lk 171–226

Lauri Sommeri värvid on pigem pildid kui laused – iga rida kannab endas aistingulist kujundit.

suunab ta taas välja, tundma tõepoolest kuivanud heina hõngu. Viirealisesse luuletusse mahub ära kolm paika ja seejuures on need midagi enam kui vaid „kirja pandud” kohad. Peale selle, et aistinguliste markerite kaudu võib lugeja ära tunda omaenda küdeva pliidi, loojuva päikese ja vanade õlgede järele lõhnava lauda (seejuures ei ole tähtis, kas need asjad ka päriselt eksisteerivad, vaid hoopis aimus, mille nad tekitavad), on Sommer väga lihtsate sõnade kaudu

midagi suurt ja olulist väljendanud: lõpude lõpuks on kõige olulisemad hetked need, kus me oleme olnud tõeliselt mõtte ja tundega kohal.

Kehalisus ja vaimsus esinevad Sommeri luuletustes kõrvuti, aga siiski eristuvad kogus „Kunagi” kahte sorti tekstid, kus üht on rohkem kui teist. Esimesse rühma kuuluvad eelmises lõigus analüüsituga sarnased värvid, mida võiks määratleda muljeluuletustena. Seal on peidus lugu, eluseik, mälestus või värske elamus ehk pigem füüsilist maailma peegeldavad mõtted. Seesugune päeviku-laadne dokumentaalluule tõestas ennast väga huvitava žanrina juba Tõnu Õnnepalu värsivormis päevaraamatus „Kevad ja suvi ja” (2009) ning võib väita, et Sommeri muljeluuletused ongi oma sisult ja stiililt Õnnepalu omadele üsna lähedased. Vahest ehk rõõmsamad. Kui rõõm saab üldse luuletuse hindamise mõõdupuuks olla.

Teise kategooriasse kuuluvad aga hoopis müstilisema ja müütilisema alatooniga tekstid. Nendes luuletustes esineb rohkem keelemängu – autor ei räägi otse, vaid ütleb ümber (*Asju / kukub sydamele ära / detsembrikuu vihmas / maa meenutab seda / kes ma olin enne*, II:7). Samuti domineerib nendes tekstides määramatu aeg ja koht, kuid peategelaseks on ikka minakirjutaja: *Mul ei ole mingit nägu. / Olen ainult tervitus vanadelt teedelt* (II:6). Selle napi luuletuse müütiline ajadimensioon väljendub näiteks viimase rea „rippuma” jäämises⁵. Luuletus ei lõpetagi ära, vaid elab oma elu mõnes teises tekstis edasi. Samuti on seda sorti tekstidesse settinud nukramaid teemasid, näiteks luuletuses „*Nyyd härmatis on kymme aastat vanem” (III:7), mis on selle kogu ainus lõppriimiline tekst: *Ehk pyhib varju silmadest mu laps / kes muret siia otsima ei tulnud. / Kord vaatan talle otsa, kurblik paps / ja ytlen „Sul on minu kulnud.”*

„Kunagi” luuletuste mõistmiseks ei pea neid maal, puu- pliidi ääres lugema. Ei pea, aga võib. Sommeri tekstid kõlavad küll kokku maaüksinduse ja kottpimedate reedeõhtutega, ent samas mõjuvad need ka siis, kui neid linnas kiiruga lugeda, veel viimane värss enne bussi peale jooksmist. Tema

5 Isegi interpunktuaalselt, kuna punkt, mis esimese värsi lõpus esineb, puudub teisest lausest.

loomingu on küll tugev pastoraalromantiline mõõde, aga see ei tähenda, et see linnakeskkonnas ei toimi. Kogu parimad palad on just need, kus juttu tuleb autori igapäevaelust, seega üsna lihtsatest asjadest nagu küdeva ahju ees istumine või rapsipöõllul jalutamine. Sealjuures viis, kuidas Sommer aina korduvaid, vahel ehk isegi tüütavaid tegevusi mõtestab, muudab tema tekstid aja- ja paigaülesteks. See omakorda ei tähenda, et koha või sündmuse tähendus mõtestamise, s.o luuletamise protsessis kaoks – Sommeri luuletajamina on oma objektide suhtes aus, hooliv ja praktiline. Sõnad värsireas on ju lihtsalt sõnad ning nende taga olevad mõisted ja kontseptsioonid on need, mis annavad luuletusele sisu ja suunitluse. Samas ei saa ka öelda, et need tekstid, mis pole nähtavalt tõukunud konkreetsetest sündmustest, vaid meenutavad pigem masingulikke müstikasse kalduvaid tähendamissõnu, kuidagi kehvad oleksid: *Ilmalõpu päeval / suur jalgratas / sõidab Sinust minuni* (III:6).

Lauri Sommeri loomingu teebki eriliseks selle siirus, empaatilisus, lihtsus ja mõtteselgus. See, kuidas autor iseennast pidevalt ümbritseva maailma ja inimeste kaudu läbi kirjutab, et asjade ja nähtuste tõelise tuumani jõuda. Kõik on natukene Sommeri enda nägu ja tegu, aga kindlasti mitte ühenäoline.

ULJAS EKSKURSION KOOS GIIDIGA

Sirel Heinloo

Donald Tomberg

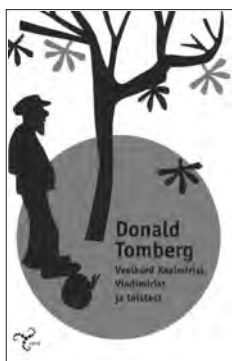
„Veelkord Kazimirist, Vladimirist ja teistest”

Verb, 2015

„Veelkord Kazimirist, Vladimirist ja teistest” on Donald Tombergi teine raamat, nagu pealkirigi ütleb, järg raamatule „Kazimir, Vladimir ja teised” (Kirjastuskeskus, 2010). Enne lugema asumist tegin teadliku valiku lugeda esimest osa pärast teist. Mulle kergenduseks oli niisuguse variandi peale mõeldud: viiulimängija, kes kogu jutustust sonaadina ette kandis (seda justkui raamides), esitas juba üpris alguses väikese passaaži, selgitades, et kui kuulajad *tegelaste taustast veelgi rohkem tahavad teada saada, siis lugegu üht ennekuulmatut teost, mis on ühtlasi nii ilus armastuse kui ka põnev seiklusejutt* (II, lk 16)¹.

Nüüd tagantjärele targana, st esimest osa lugenuna ja arvustusi vaadanuna, võin öelda, et teose armastusloona tõlgendamine pole olnud just eriti esil. See on arusaadav, sest esimene osa näis tõesti teosena, mis haarab lugeja oma tervikuga – maailmaga, kus inimesed lihtsalt *sündisid ja surid, kannatasid ja rõõmustasid. Olid uljad ja olid tagasihoidlikud. Nõnda möödus aeg, ja palju sellest jääb rääkimata*. (I, lk 49). Lisaks näib, et autor polegi väga selgelt esitanud üht motiivi või tegevusliini teistest olulisemana. Välja arvatud ehk pealkiri, mis toob nimeliselt esile just Kazimiri ja Vladimiri, kelle vahel leiab aset üha uuesti ja uuesti ülimalt tähelepanuväärseid kohtumisi. Niimoodi kirjeldab neid kohtumisi jutustaja ja eks tal ole õigus. Need kohtumised on tähelepanuväärsed: tegelased ilmuvad õhtuti parki, et kokku saada, kuid omavahel justkui ei suhtlegi. Sealjuures kohtuvad nad teose jooksul pidevalt ja see näib neile olevat vägagi oluline.

Kui esimese osa puhul tundus, et kõik tegelased on ühti viisi tähtsad, siis teises osas jälgib jutustaja mõnda tegevusliini juba suurema hoolega. Eelkõige pean siin silmas armastusloo kulgemist. Rohkem tähelepanu saab tegelane nimega Maarja Jakovlevna, kelle südames see armastus peamiselt tuksubki. Tema väljavalituks on Kazimir, kes lendab omatehtud lennukiga äärelinna kohal ning paisab äraütlemata põnev ja uljas. Kuid tõlkija ametit pidav ja kirjandust armastav Maarja Jakovlevna on armunud klišeelikult. Osalt seetõttu kujunes mul teist romaani lugema asudes esimeseks



1 Tombergi esimene raamat on viides I ja teine II.

Tegemist on absurdimaigulise teosega, mille esimene pool kujutab üht vahvat fiktsionaalset maailma ning teine pool püüab sedasama maailma filosoofiliselt või humanitaarteaduslikult lahti seletada.

hüpoteesiks, et kui tegelased paistavadki teoses üheplaanilised, siis eelkõige eraldi vaadates. Neid kõiki koos võttes saab ehk täiesti arvestatava omadustekomplekti, mis kannab mingit maailmapilti või -tunnetust. Tegelaste šabloonlikkust rõhutab veel kaanekujundus, mistõttu mu sedastus viitab pigem multifilmilikult tinglikule lamedusele ega ole paikapanevalt hinnanguline. Näiteks loob multifilmilikku veidrust jutustaja kaasaelamine mulla all nohiseva kasta-

nimuna teadvusele või entusiastlik kirjel-
dus hiirte tegemistest Maarja Jakovlevna
põranda või lae all. Tunnetuslikult eba-
reaalset lisab isemoodi gravitatsioon: kui
Maarja Jakovlevna näeb hiiri, ronib ta kahel
jalal kiikva tooli seljatoele ja teeb seal
pääsukest – graatsiliselt, vähimagi pingu-
tusega. Mõnikord võib ka juhtuda, et „toi-
mub see, mis ikka”: *Neliteist vanamutti kuk-
kusid neljandalt korrusele alla, aga kõik jäid
terveks* (II, lk 137). Kusjuures lause jätkub
samalaadse ootamatu juhuslikkusega, kuid
seekord on selle sisu tähenduslikum: *filosoof,*

*kes oli kaotanud usu elu olulisusesse, mõistis, et ta mõjub iseen-
dale kui lapsikuse kehastus.* Tundub, et just niisuguse lapsiku
filosoofi ümberveenmiseks ongi see raamat kirjutatud. See
viib järgmise teema ehk raamatu ülesehituse ja idee juurde.

Tegemist on absurdimaigulise teosega, mille esimene
pool kujutab üht vahvat fiktsionaalset maailma ning teine
pool püüab sedasama maailma filosoofiliselt või humani-
taarteaduslikult lahti seletada. Hakatuseks tegutseb teoses
hulk naivistlikke tegelasi, kes on küll stereotüüpsed, ent
sellegipoolest sedavõrd võluvad, et see üldiselt ei häiri.
Võiks isegi öelda, et nad said mulle päris armsaks. Peale
Kazimiri, Vladimiri ja Maarja Jakovlevna tegutsevad teoses
ka luuletaja ja temaga koos elav endine prostituut Anna;
nimeta noormees, kes on armunud tudengineidu; noor-
mees, kes alustab iga päev oma elu uuesti; kastanimuna,
kelle Vladimir mulla alla vajutas; ning joodikud Dimitri ja
Pedersen.

*Siis aga kaugel Brasiilias, kirjanduslikul kolmapäeval, tõu-
sis püsti üks koduperenaine* (II, lk 40), tsiteeris Karl Ristikivi
ja hakkas filosofeerima. Ja ta tegi seda umbes seitse lehe-
külge järjest – akadeemilises kõnepruugis. See mõjus ehma-
tavana, ent säilis lootus, et ehk on sellel teoses oma koht.
Umbes 20 lehekülje pärast algas aga uus filosoofialaine,
mille korraldasid joodikud oma valimistega ja mis ei lõppe-
nudki enne, kui teose lõpuni jäid veel ainult viimased paar-
kümme lehekülge! Niisugune teose äkiline teisenemine
tekitas tõsisid kohanemiskursusi.

Raske on mõista, mis põhjusel see väitluselaadne arutus raamatus on ja kes on see, kes neid mõtteid avaldab. Kas seda tuleks lugeda fiktsioonimaailma osana või aktsepteerida neid kui autori mõtteavaldusi? Ajakirjades-ajalehtedes avaldatud esseedel või arvamuskirjadel on üldjuhul autor teada, kavatsuski aimatav. Siin aga edastas teksti mõni juhuslik tarmukam tegelane, kes lihtsalt tuli ja võttis jututuse üle! Samal ajal, kui mina tahtsin teada, kuidas kastanimuna nohiseb ja end mullas ülespoole sirutab ning mis saab edasi Maarja Jakovlevna armastusest. Paar lehekülge enne oli ju olnud võrratu lause: *Maarja Jakovlevna, unustatud, tabamatu ja ikka veel mitte leitud, läks jooksma.* (II, lk 67). Aga ei. Esiteks kõneles koduperenaine (ilmselt oli see ironia filosoofiliste ideede kodukootud vormi üle) ning teisena joodikute valimistel sõna võtnud noormees Nikolai Sai. Niisiis, mida nende „väitlustega” peale hakata? Kuna need moodustasid raamatust poole, ei saa neid eirata.

Proovin raamatu ideestikku lähemalt vaadata. Üks osa kriitilisest vestlusest sisaldas veidi konkreetsemat poliitilist pila, näiteks maaelu edendamise kohta. Teine osa aga laiahaardelisemat kriitikat materiaalse ilmavaate ja progressi pihta. Kuid lisaks kriitikale oli olemas ka positiivne programm. Lühidalt võiks välja tuua niisugused punktid: 1. Olla tähendab olla vastastikuses suhtes. Olemine jätab alati jälje, isegi siis, kui seda pole näha. Suhe on alati. 2. Austus kõige elava vastu, elusa hoidmine (loodus pole bioloogiline masin). Mõtlen, järelikult Jumal on. 3. On sisemine ja väline vabadus. Turumajandus ja progress muudavad sisemise vabaduse väliseks. Kuid sisemise vabaduse hulka kuulub püsimine (või kestmine või jätkuvus), mis hoolitseb vabaduse enda püsimise eest. 4. Ja viimaks küsimus: kas on mõtet tunda sügavaid tundeid, kui kõik nagunii lõpeb ja on seega illusioon? Kas kontakt ja mõistmine inimeste (ja teiste elusolendite) vahel on võimalik?

Vastastikuse suhte olemasolust ja nähtamatu jälje jätmisest on kantud enamik teose motive, eelkõige aga Kazimiri ja Vladimiri kohtumised.

Püüan neid punkte teose kontekstis avada. Vastastikuse suhte olemasolust ja nähtamatu jälje jätmisest (1. punkt) on kantud enamik teose motive, eelkõige aga Kazimiri ja Vladimiri kohtumised. Need on tõepoolest üks teose alustalasid: on püsiv suhtlus, mis toimub, kuigi midagi (st suhtlust) justkui ei toimu. Sarnast seaduspära järgivad Maarja Jakovlevna ja Kazimiri riivamisi kokkupuuted. Kuna sel viisil kulgeb armastus tavapärasest aeglasemalt, kirjeldab jutustaja õhinaga ka kohtumisi, kus tegelased teineteist veel päriselt ei näegi (I, lk 68), mistõttu esimeses raamatus ei ole nendevaheline lugu eriti esil, rääkimata selle kulminatsioonist: Maarja Jakovlevna kutsub Kazimiri

endale külla teed jooma. Ainult esimest osa vaadates ei paistakski niisugused viivitamistehnika seaduspärad veel välja, kuid samalaadne venitamine jätkub veel teiseski raamatus: Maarja Jakovlevna unistab Kazimiriga romantilisest kooselust ja ootab kahtlustes piineldes lakkamatult Kazimiri küllatulekut, mida aga ei paista ega paista. Sealjuures jätkub viivitamine hoolimata vahepealsetest väikestest kulminatsioonidest ja uutest kogemustest isegi siis, kui teos on läbi – nii et seda armastuslugu saaks vabalt edasi kirjutada ja teha juurde veel kolmanda ja neljandagi osa.

Tähelepanelikkus ja austus kõige elava vastu peegeldub näiteks kaasaelamises kastanimunale, hiirtele. Kuna tähtsaks saab mõte „Me oleme elus”, tuleb meelde muidugi Jan Kausi romaan „Ma olen elus” (Tuum, 2014), kus samuti vastandatakse inimest ja masinat. On aimata ka dialoogi Michel Houellebecqi teostega, kus kibestunud tegelastest puudust ei tule ning seega leidub neid, keda Kazimiri ja Vladimiri abil „ümber veenda”.

Sisemise ja välimise vabaduse küsimusega tegeleb Kazimir lennates ja lennukit ehitades. Kazimiri lennuki leiutamine ja soov viia inimesi punktist A punkti B ei erine ju iseenesest palju progressiivsest mõtteviisist. Samuti see, et teises raamatus suutis Kazimir lennuki iseseisvalt sõitma õpetada, nii nagu seda tehniline progress on tänapäevalgi võimaldanud. Siiski on siin väike erinevus. Tuletagem meelde: esimeses osas oli see Kazimir ise, kes lennates lennukit endaga õhus kaasas vedas. Niisiis polnud ta päris tavapärane leiutaja. Samuti ei hoolinud ta sellest, et len-

nuk on juba leiutatud. Nii et temas on sise- mist lennukust, aga ka püsivust. Ta on tege- lane, kes hea meelega arendab tehnikat, kuid kasutab sealjuures oma sisemist vaba- dust, et teha seda veidi omamoodi. Niisiis ei tähenda selle teose progressikriitika, et Kazimir kuulutaks uut primitiivsust.

Lõpuks – kas tasub tunda? Tombergi loo tegelased paistavad teadvat, mis teeb neile rõõmu. See on tunne, millesse nad kindlasti panustavad, olgugi et nad on olnud ka kibestunud – nagu Kazimir enne leiutama hakkamist; kaduvust kuulutav

luuletaja, kes ei loo eitamisega endale mingeid illusioone; prostituut, kes nuginii teab elu kibedamast poolest; ja Maarja Jakovlevna pärast oma suurt pettumust ja lootuste purunemist. Kuid kõige selle juures jäta- vad nad ruumi veel teistele tunnetele. Näiteks õrnusele – elu vastu.

Mida veel kokkuvõtteks öelda? „Veelkord Kazimirit, Vladimirit ja teistest” näib sobivat eelkõige neile, kes

**Kuna seos kõne ja seda esitava tege-
lase vahel pole ammu usutav ega nal-
jakas, tulebki keskenduda ideedele
ja ühiskonnakriitikale – ja sellele,
mida öelda tahetakse. Kukkumine
toolileenil baleriinina hõljuva
Maarja Jakovlevna juurest kuiva
filosoofiasse võib olla väga ränk.**

eelistavad tervikpakette – lugu koos maailmavaadet selgitava aruteluga, ekskursiooni koos giidiga. Kui esimene raamat on stiililt ühtlasem, siis teises on rohkem literatuurset ilukõnet, vallatut kõnekeelsust ja akadeemilisust. Enamasti ongi Tombergi literatuursus vallatu ja kooskõlas teose atmosfääriga. Filosoofiliste vallatustega on siiski keerulisem. Mõnikord teevad need nalja. Aga kui järg on tõepoolest akadeemilisuse või ühiskonnakriitika käes, muutub asi tõsiseks. Tuleb kaasa mõelda. Enam-vähem kaasas tuleb püsida ka siis, kui pikalt-pikalt ja kuivalt on arutluse all mõni täiesti triviaalne ja ilma funktsioonita küsimus. Näiteks: miks on Muki koera nimi. Samal ajal on aga ülejäänud tekst väga eesmärgipärane ja edastab tõepoolest vaatepunkti. Kuna seos kõne ja seda esitava tegelase vahel pole ammu usutav ega naljakas, tulebki keskenduda ideedele ja ühiskonnakriitikale – ja sellele, mida öelda tahetakse. Kukkumine toolileenil baleriinina hõljuva Maarja Jakovlevna juurest kuiva filosoofiasse võib olla väga ränk. Kuigi ma ei tea, kas see peab ikka nii olema. Siis kui ma kodus graatsiliselt painutusi tehes ja kastanimune silitades kirjandusteooriat loen, tundub kõik nii ühildatav. Nojah, sujuvuse mõttes teen ma seda ikkagi põrandal.

KIRJUTAMATA JÄÄNUD MÕRV

Linda-Mari Väli

Rein Raud

„Täiusliku lause surm”

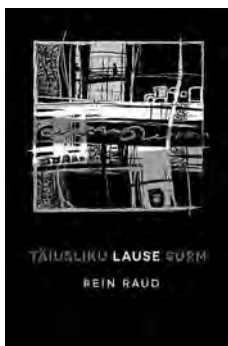
Mustvalge, 2015

Rahulikult looklev juturada või tükkideks rebitud kakofoonia, afektieelne ärevus?

Võib-olla ma liialdan. Loomulikult on Rein Raua viimane romaan „Täiusliku lause surm” (TLS) midagi hoopis muud kui Gustave Flaubert (see perfektsionismi halastamatu rüütel), aga küsimus on juba ajas, õigupoolest on küsimus tehnilistes vahendites. Flaubert’il oli sulg ja paberileht, meil on helendav ekraan täiuslikult manipuleeritava tähtedemasiiiviga. Kõik on kiirem, lärmakam, klikitavam. Koos tehniliste vahenditega nihkub paigast ka kirjanduse vormiline ja sisuline struktuur, TLSi lehitsedes hakkab silma, kuidas tekst on siin-seal ära markeeritud, ülejäänud massiivist välja tõstetud ja kastiga eraldatud (umbes nagu ajaleheartiklite väljatõsted), tõmmates endale lugeja tähelepanu, katkestades ja hakkides seda, nagu tekstitaguses nähtamatuses pesitsevale Suurele Manipulaatorile parajasti pähe tuleb.

Aga teksti vormiga on ju ka varem mängitud. Eesti kirjandusest meenuvad näiteks Barthol lo Mejori „Popdada 2007-2008” (Värske Rõhk, 2008), mille lõigustruktuur jälgendab virtuaalseid vestluskeskkondi, Birk Rohelennu „Mu sõraline sõber” (Tammerraamat, 2009), kus tähtede välimus peaks just nagu võimendama kirjutatu sisulist sõnumit, Margus Karu viimane romaan „Täna on täna ja forever on forever” (Pegasus, 2015), mille väljatõsted on üsna sarnaselt markeeritud kui TLSiski. Inimese suhe trükitud teksti on teisene mas. Ühest küljest väljendaksid sellised fenomenid otsekui nõudlust elava, vaatamängulisema sõna järele, millega virtuaalmeedias lootusetult ära ollakse harjunud („näpivad” tekstid, veebiruumi käsitamatusse labürindiavarusse eksitavad „klikid”, mis annavad nende kasutajale täiesti uudse liikumistaju – paigast nihkumata läbitakse silmapilgu jooksul lugematud wifisooned ja hüpertekstuaalsuse tunnelid). Sellises nähtuses avalduks justkui teksti materialiseerumispüüd. Kujutlusvõime tõrjutakse tagaplaanile, maailma aistitav tajumisviis tõstetakse esile.

Raua uusima romaani (meta)küsimus võiks seisneda kujuteldava ja käegakatsutava vahekorras, tõlgenduste vastuolulisuses, oleva ja olematu põrkumises. Juba teose avalauses teatatakse lugejale, et *järgneva loo lahkumineku*



ajaloolisest tõest on [autorile]¹ hästi teada, et tagantjärele tõmbub mälu kokku [...] aeg läheb kiiremaks (lk 7), ja nende sõnade lahtimõtestajal ei jää üle muud, kui leppida selle ebamäärase teadaande kõikmõeldavate tõlgendamismängudega. Järgnevatel lehekülgedel koorubki lahti üsna haarav, kindlate žanrireeglitega, ehkki mõnevõrra visandlik põnevuslugu. Seejuures ei lakka autor jälgi segamast, tegevus rullub lahti 80ndate aegses Nõukogude Eestis, olme presib vägisi peale, koolihambaarst ja tema ohvrid, Viru hotell,

Raua uusima romaani (meta-) küsimus võiks seisneda kujuteldava ja käegakatsutava vahekorras, tõlgenduste vastuolulisuses, oleva ja olematu põrkumises.

Gloria, žigulid ja Vana Tallinn. Ühesõnaga talutav äng ja rahuldavad rõõmud. Neist detailidest joonistubki välja teose ruumiline karkass, foon sündmustele, mille sobitamist ajaloolisse konteksti peab juba igaüks omal jõul üritama. Ometi tundub suhe realistlike olmedetailide ning kaheldava tõeväärtusega spiooniloo vahel oluline, tõuseb ju sellest taas küsimus tõe ja väljamõeldise vahekorra. Pealegi loob lisamõõtme autori (oletatav) reaalmiina, kes tükitab tähendustevälja paljususest niigi tiinesse õhku oma mälestustega

nõukogudeaegsetest telefonidest, KGB agentidest ja muust, juhatahes meid taas küsimuseni reaalselt eksisteerinud ning autori väljamõeldud (fiktiivsete, põnevusloolistes jms) sündmuste vahekorra.

Autori teema on kirjanduses nii või teisiti üks probleemaa-tilisemaid. TLSi puhul võib vaid fantaseerida, kas kirjaniku (oletatav) reaalmiina sekkub oma isiklikele mälestustele ja tähelepanekutele tuginedes teksti seepärast, et suurele, fiktiivsele narratiivile mingi konkreetne suund anda ja tulla vastu (kõigi eelduste kohaselt) eestikeskse maailmamude-liga lugejale. Poputada teda tuttavate, juba nostalgiahõngu-liste minevikudetailidega ning mustvalge mustrijoonisega, milles on moraali vahekord, õige ja vale suhe täpselt paigas, pakkuda igati mugavat, kuritegeliku Nõukogude Liidu ning vaprate noorte vabadusvõitlejate vastandust. Või on tege-mist järjekordse mänguga, jälgede segamisega, tõe ja tõen-damatu mudamaadlusega, küsimusega, kus lõppevad autori reaalsed mälestused/uskumused ning algab fiktsioon – kir-janduslikel motiividel loodud narratiiv, mille tähendussüga-vus pealispindsest lihtsusest hoolimata hoopis metafüüsili-sematele radadele kandub, pruukimata omada mingit seost reaalse ajaloolise käsitlemisega (n-ö) tegelikult toimunud sündmustest ja nende sündmuste osalistest.

Igatahes Kiek in de Köki torni juurest Harjumäe külge pidi alla kulgevat asfaltteed, mille kohta absoluutselt mitte keegi peale üksi-kute maakaardisõprade ja paari linnavalitsuse

1 Muidugi on autori mõiste olemusli-kult küsitav, viidates probleemse-le seosele reaalse isiku ning loodud teksti vahel.

töötaja ei teadnud, et selle ametlik nimi on Nõukogude tänav (lk 11), mööda ei jaluta alla mitte tavaline sovethall abiturient, vaid tõeline partisan, vabadusvõitleja ja idealist, kelle kaaslasteks on teised, üsna naivistlikult portreteeritud kangelased, vastasteks aga jõletu süsteemi poolt ära seeditud julgeolekutöötajad. Ometi püsib kogu see isamaalistest aadetest kantud ideoloogia kahtluse vundamendil, sest juba esimesel leheküljel teatab autor, et *üht teatavat Kalevipoja kuju*, millel on teose ruumilises kompositsioonis keskne koht, *ei ole* [tegelikult] *olemas, nagu ka skulptorit, kes ta justkui oleks loonud, ja isegi juhul, kui ta ikkagi seisnuks seal*, [on ikkagi kaheldav], *kas teda võinuks kasutada nii, nagu siin räägitud* (lk 7). Sadakond lehekülge hiljem markeeritakse need mõistatuslikud sõnad ka märgiliselt, *suur kivist mehemürakas* [Kadrioru muuseumi] *toa nurgas* saab sümboliks, mille kaudu sõlmitakse esimene side nn puhta hingega armastajaid kehastavate kangelaste vahel, kes esindavad küll erinevaid rahvusi, ent jagavad sellegipoolest sama väärtust, üksteise rikkumatut süütust ehk tõde.

Lugedes Raua teksti puhtakujulise tragöödia võtmes, võiks öelda, et (mõlema) süsteemi tõelisteks, absoluutset süütust kehastavateks kannatajateks saavad „puhtad armastajad”. Nad on nii diktaatorliku režiimi kui ka kangelasliku partisanluse paratamatud ohvrid.

Ta astus skulptuurile lähemale, et kindlalt veenduda, et tegemist on õige Kalevipojaga. Jah, oli jah Oskar Meering, 1890–1949. [...] Kui ta poleks nii terase pilguga vaadanud, polekski ta võib-olla seda pisikest pakikest näinud. (lk 100).

Pisike pakike „avaldatakse” tõe koletu süsteemi kohta ning tuleb omaenese heaoluga riskides riigist välja toimetada, paljastamaks tegelikkust ka teistele. Sellega paralleelselt kulgeb kaks armulugu, osalisteks erinevatest rahvustest (mõlemal juhul jätkab natsioonide mäng teose loogilist vastandust, eesti ja vene kõrvutamist) ja iseseisvusaatelistest või nõukogudevastastest (oleneb, kummalt poolt vaadata) ideaalidest kantud armastajad, ent kui ühte suhet seob eelkõige seksuaalsus ning n-ö saatusliku naise (*femme fatale*) kujutis, siis teine lugu on kantud pigem *femme fragile* (õrna, hapra, tundleva naise) arhetüübist. Lugedes Raua teksti puhtakujulise tragöödia võtmes, võiks öelda, et (mõlema) süsteemi tõelisteks, absoluutset süütust kehastavateks kannatajateks saavad „puhtad armastajad”. Nad on nii diktaatorliku režiimi kui ka kangelasliku partisanluse paratamatud ohvrid (sest kas pole siis iga üldistava idealismi hinnaks üksikisiku huvide allutamine?). Täieliku tragöödilise efekti rikub paraku romaani viimane peatükk, epiloog, mis oma elulises küünilisuses, pragmaatilisuses ning iseendast küllastunud robustsuses õõnestab igasuguste ideaalide (mille hulka

võiks kuuluda ehk armastus või veendumuski) otstarbekust või ülepea võimalikkust.

Aga jätkem tragöödia. Oma naivistlike ja selgejooneliste karakterijoonistustega ning professionaalselt komponeeritud (põnevusloolise) arenduskäiguga sobiks TLS ideaalselt näiteks leedu-prantsuse lingvisti ja semiootiku Algirdas Greimasi aktantide teooriasse, mille kohaselt kõikvõimalikud narratiivsed lood taanduvad kuue funktsiooniga universaalsele põhimudelile. Fookus nihkub nõnda tegelastelt tegevusele, moodustades Greimasi järgi kolme peamist jõujoont suhestavad paarid: subjekt-objekt, saatja-saaja, liitlane-vastane². TLSi puhul võiks sellisel juhul subjektiks pidada dissidentidest abiturientide põrandaalust rühmitust, objektiks eesti vabastamist, liitlasteks mõlema armuloo kangelasi ja teisi (vabadusvõitlejatega) koostööd tegevaid isikuid, vastasteks aga süsteemi hammasrataits muundunud agente ja teisi karikeeritult portrekeeritud vaenlase kujusid, näiteks groteskini nihestatud piirivalvureid, kes tabamatuks jäävast jõhkruslustist lõikavad lõhki vana mehe kohvrast leitud mängukaru (lk 71). Peale Raua romaani sobiks selline stseen hästi mõnda klassikalist ideoloogiakaanonit kandvasse teosesse, kus seisavad vastamisi kangelaslikkus ja kurjus, eneseohverdus ja reetmine, vaprus ja valelikkus ning teised sedalaadi binaarsused (mis viitavad iseenesest vaid sellele, et mingil põhjusel on autor pidanud vajalikuks säärast võttestikku kasutada). Saatja võiks Greimasi funktsioonidele tuginedes olla väikese riigi vabaduseiha kui selline, saaja aga võõra ikke all kannatav eesti rahvas.

Mudelist tõukudes kerkib paratamatult üles küsimus, kuidas suhestub TLS ülepea isamaalisusega. Mida tähendab isamaalisusest kõnelemine ajal, mida mitmete märkide järgi saaks pidada rahvuspiiride hajumise (ja paradoksaalsel kombel ka sellest tingitud konfliktide) ajastuks, murranguperioodiks, mil globaliseerumise (kui mõiste) tähendus võtab üha uusi (ja mõne meelet ka ähvardavaid) vorme. Segaduste keskel võibki mõni otsida pidepunkti teadmisest, et igast hävingust sünnib paratamatult ka midagi uut ja võib-olla – mis sest, et usk kuulutatakse lollide pärusmaaks – sünnib midagi senisest toimivamatki, harmoonilisemat.

Arvustuse alguses sai üsna juhuslikult mainitud prantsuse kanoonilist suurmeistrit Gustave Flaubert'i, seda kirjanduslikku veidrikku, keda tuntakse peamiselt tema maniakaalse täiuslikkuseiha järgi – üritas ta ju luua absoluutset kõlalist harmooniat kogu romaani sõnalis-lausetuslikule struktuurile. Nüüd, pea poolteist sajandit hiljem, on sõna väärtus tuntuvalt devalveerinud. Infovoog pressib peale, on palju üksteisest üle rääkimist ja lausepahna,

2 Vt Virve Sarapik. „Kala: tegelase ja tegevuse küsimusi”. – Akadeemia 8/1998, lk 1633.

kaubanduskeskuste astudes juhatatakse hüpnotiseerival häälel ühe imeväärse toote juurest teiseni, andes unistus-tele reaalse kuju ja omandamisvõimaluse. Paraku, mida rohkem on sõnu, seda triviaalsemalt nad kõlavad. Pöördudes tagasi kõnesoleva romaani konkreetse narratiivi juurde, võiks selle üheks kulminatsioonipunktiks pidada nn puhaste armastajate (seksuaalset) ühinemist, mille käigus üks pool sosistab teise kõrva lugeja ootusi rahuldades ja autori (ainu)

Välja öelduna kaotaks täiuslik lause oma täiuslikkuse, väljaütlemise aktist endast saakski „täiusliku lause surm”. Selle paberilekandmisest hoidumine oleks seega „kirjutamata jäänud mõrv”.

hinnangu kohaselt selle pealkirjas lubatud täiusliku lause (lk 139). Enesestmõistetavalt jääb lause kirja panemata, see eksisteerib vaid romaani (kujuteldava) kangelaspaari ühises teadvusväljas, ühtaegu kättesaamatus ja pealepressivas kujutlusteilmas.

Muu hulgas seostub sellega saksa kirjandusteadlase Wolfgang Iseri postuleering, mille kohaselt *virtuaalne mõõde ei ole tekst ise ega ka lugeja kujutlusvõime – ta on teksti ja kujutlusvõime kohtumine*.³ Selle idee kaudu jõuab Iser järeldusele, et *dešifreerimisvajadus annab meile võimaluse formuleerida meie oma dešifreerimissuutlikkust, st me toome käeulatusse oma eksistentsi niisuguseid tahke, millest me ei ole otseselt teadlikud*.⁴ Nõnda võiks (TLSi kontekstis) edasi arutleda, et just väljaütlemata jäänud lause sümboliseerib (teatava vaatepunkti kohaselt) ülimalt lugemisteostuseks peetavat seisundit, n-ö teadvustamatu teadvustamist või kogemist. Ei saa mööda minna sellestki, et lembehetkel välja öeldud „täiuslik lause” kõlakski ümbritsevatele arvatavasti küündimatu banaalsusena, see ei suudaks ealeski väljendada reaalses ajas ja ruumis aset leidvaid, klassikalises mõttes öeldamatuid tundmusi. Välja öelduna kaotaks täiuslik lause oma täiuslikkuse, väljaütlemise aktist endast saakski „täiusliku lause surm”. Selle paberilekandmisest hoidumine oleks seega „kirjutamata jäänud mõrv”.

Aga kuidas puutuvad need (abstraktsed arutelud) nõukogude okupatsiooni? Isamaalistesse aadetesse? Kaasaegsetesse lugejatesse, kes on stereotüüpse meediakuvandi kohaselt riigis pettunud, heaolu mugavustsooni allutatud inimesed, näilised individid, kes ei taha ega suudagi mõista, kuidas riigi mõiste aasta-aastalt üha enam devalveerub, jäädes lõpuks vaid karkassiks ühiskondi valitsevate korporatsioonide mahhinatsioonidele. Kui peaks aga juhtuma, et maailmas hakkavad aset leidma sündmused, millega kohanemiseks on vaja hoopis uusi oskusi ja filosoofiat, siis on ellujäämise eeltingimuseks ju muutus(t) e paratamatusega leppimine. TLSi lugedes

3 Wolfgang Iser. „Lugemine: Fenomenoloogiline lähenemisviis”. Tõlkinud T. Rosin. – Akadeemia 10/1990, lk 2096.

4 Samas, lk 2116.

tekibki küsimus, miks on autor võõrvõimule vastanduva ja kangelaslikku isamaalisust pakkuva loo rajanud kahtluse ja kaheldavuse vundamendile. Sündmuste keskpunktiks on väljaõeldis Oskar Meeringust ja kuigi esmapilgul tehakse ainult tühiseid nihkeid ajas ja ruumis, näib suurem kompositsioon just neile rõhuvat. Vastus on selge: ettesöödetud palast saab konks, mis haagib kinni. Välja tuleb tõe suhtelisus, tõe manipuleeritavus, tõe valentsus, tõe tõestamatus, tõe tõlevastamatus. Need on küsimused, millele ei saa vist keegi vastata. Ja parem ongi, sest väljaõelduna kaotaks kogu vastus igasuguse poeetika.

Küllap nii toimukski täiusliku lause surm.

AUTORID



Gleb Drögin (27)

on pärit Eesti väikelinnast ja koolitee oli seal äärmiselt üksluine. Tihti tuli improviseerida ja ennast teadlikult eksitada.



Bijoy Sankar Barman (34)

on noorema põlvkonna assami keelne luuletaja Kirde-Indiast. 2013. aastal pälvis ta India kirjandusakadeemia noore autori preemia „Yuva Puraskar“. 2015. aastal viibis ta doktoriõppe raames kuus kuud Tartus, võrreldes soorolle eesti ja assami mütoloogias.

Sirel Heinloo (27):

„Küsimus on ilmselt selles, kuhu kaob tolm.“



Kristjan Haljak (25):

„Külmale maale, Ene, külmale maale.“



Karelius (32):

„Kui mõistad ilma lauda vaatamata käike teha, mõistad nende tähtsust ja järjekorda – mõnikord tuleb ohverdada pisut, et säästa enamat.“



Juhan Hellerma (29):

„Lisaks filosoofiale ja luulele meeldib mulle tegeleda pallimängudega, eriti korvpalliga.“

Hanna Linda Korp (23):

„Kas üldse maailmas on teist nii proosalist tegevust, kui seda on panni leotamine kraanikausis. Taustaks mängimas raadio.“
– Janar Ala, „Eluproosa“



Kairi Kruus (32):

„Kuigi ma olen varemgi VRis intervjuusid teinud, on see esimene kord, kui mul paluti siia rubriiki enda kohta tutvustus kirjutada. Mis on juhtunud? Lähen ähmi täis ja ... võimalus libiseb käest.“

Vilis Lācītis (40)

sai tuntuks 2010. aastal debüütromaaniga „Stroika vaatega Londonile“, mildest kujunes aasta loetuim läti kirjandusteos. Humoristlikus võtmes, heatahtliku, kuid terava iroonia ning vaba keelekasutusega kirjeldab autor läti ja teiste võõrtöölise elu aastatuhande hakul Londonis, pöimides omavahel olmelise naturalismi ning kirjandusliku fantaasialennu, nii nagu raamatu keeles pöimub žargoon ilukõnelisusega. Lihttöölise tee Inglismaal on läbi käidud ka autoril endal, sellele lisanduvad aga antropoloogiaõpingud Oxfordi ülikoolis ning muusikutegevus Lätis. Pärast esikromaanit on autorilt ilmunud veel kolm raamatut, 2013 ka heliplaat grupiga Pupociklu Vasara.



Teele Lember (30)

on süstemaatiline unistaja kord kvartalis näeb üksisarvikut pärast mõtleb äkki oli eesell logifaili täidab liigist sõltumata piinliku järjekindlusega



Aive Mandel (30)

õpib Tartu ülikoolis eesti ja soome-ugri keeleteadust ja on rõõmus, kui saab tõlkida.

Mathura (42)

on eesti kirjanik ja tõlkija, kellelt on ilmunud kaheksa luulekogu, üks reisikiri ja arvukalt tõlkeid. 2014. aastal pälvis tema raamat „Käe all voogav joon“ Gustav Suitsu luulepreemia. Tema erihuviks on India klassikaline värs ja filosoofia, mida on õppinud Indias Vrindavana kõrgema hariduse instituudis.

**Ana Martins Marques (38)**

on pärit Belo Horizontest, Brasiiliast. Tema debüütikogu „Veealune elu“ (*A vida submarina*) ilmus 2009. Käesolev valik on Marquesi teisest luulekogust „Lõksukunst“ (*Da arte das armadilhas*, 2011), mis pälvis maineka Biblioteca Nacional auhinna. Marquesi seni viimane luulekogu „Sarnasuste raamat“ (*O livro das semelhanças*) ilmus möödunud aastal.

**Gerli Paju (21):**

„Süüdimatu asjaarmastaja“

Pamela Peepsonil (30)

on paaniline kirk ühendada illustatsioone erinevate meediumitega ning tallata senikäimata radu. Armastab teha vigu.

**Vootele Ruusmaa (27)**

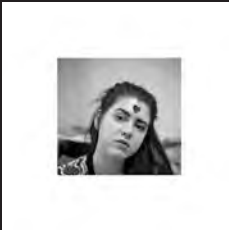
usub ikka veel, et ilu ja kunst päästavad maailma.

**Liisi Rünkla (30)**

kirjutab harjutusi. Oskab kasteheina ära kaduda.

Mihkel Seeder (27):

„Oma lühikese elu jooksul olen peamiselt tegele-
nud suuremate ja dramaatilisemate vormidega
(näidend, telestsenaarium), aga kõik sai alguse
imepiketest juttudest just siinsamas, Värskes
Rõhus. On ütlemata tore jälle läbi astuda!“

**Kelly Turk (23):**

„Üks asi, mis ma õppisin elus, on see, et
südant joonistades ei saa kunagi eksida.“

**Andra Teede (27)**

kirjutab igale poole, viimasel ajal
kõige rohkem telesse ja teatritele.

Mariilinn Vassenin (35)

on luuletaja, kriitik ja tõlkija. Viimasel
ajal pakuvad talle erilist huvi Ladina-
Ameerika luuletajad, kelle teoste
tõlkeid loodab jagada ka edaspidi.

**Tiina Veikat (27):**

„Iseendaksvalamine on
pikk töö. Pikk prot-
sess, pikk rõõm ja pikk
valu. Peab kannatlikult
arendama isikusitust.
Aga hommikuvõimlemise
unustan ma ikkagi
kogu aeg ära.“

**Ann Viisileht (24):**

„Juhtugu midagi
ebatavalist!“

**Mirt Vissak (23)**

õpib ja elab Tartus.

**Linda-Mari Väli (27):**

„Tõe ja tõendamatuse vahekordade pinev problematika jääb
inimese puhul (vist) alati üheks määravamaks, see tähendab –
põhiküsimuseks, kuna lõpuks saame täie vankumatusega väita
vaid seda, et midagi on ülepea olemas, aga mida see „olemas
olemine“ täpselt tähendab, me enam ei tea või teame siis või
teame või ...“

RAAMATU- TUTVUSTUSED



„Heinrich Stahli tekstide sõnastik”. Koostanud Külli Habicht, Pille Penjam, Külli Prillop. Tartu Ülikooli kirjastus, 2015

Eesti kirjakeel on tänapäeval niivõrd enesestmõisteta, et sellele mõeldakse harva. Küll aga tekib põnev jahmatumoment, kui lugeda päris vanu eestikeelseid tekste. Stahl oli 17. sajandi mõjukaim kiriku- ja keelemees, kes üsna hea eesti keele tundjana pani kirja kolmeosalise „Käsi- ja koduraamatu”, esimese eesti keele grammatika jm. Kuigi Stahl eesti keelt on peetud grammatiliselt saksapäraseks, on tema tekstid siiski äärmiselt põnev pilguheit neljasaja aasta tagusesse keeleilma, eesti kirjakeele Metsikusse Läände. Sõnastiku tekstinäited on ajastule omaselt vaimuliku ja hingestatud sisuga, näiteks manitsetakse kõrtsiskäijaid: *Erranis hendes palju noppedamb Cörtzus / ninck monnes muhs kurjas Paigkas lasckwat löidma / oma Ahnusse tagka hajawat / omma Ölle / Wihna / Pollewihna / ninck muh kurja Kaupa mühwat ninck ostwat* (lk 504).



Mart Kivastik „Autoportree naise ja hobusega”. Väike öömuusika, 2015

Kõrtsid on neljasaja aasta jooksul ilmselt omajagu muutunud, kuigi nende eesmärk mitte oluliselt. Kivastiku uuest novellikogust moodustab kolmandiku kelner Gunni lood. Gunn on vana kooli mees, kel on seljas *kikilips, pruun siidist särk ja vest lillekestega* (lk 154), ta on veidi rohmakas, aga üdini südamlik. Gunni kõrtsus käivad omainimesed, kellega on sott selge – ja nii saab Gunni baarist pelgupaik, kus muret kurta ja see allagi kulistada. Ka teistes Kivastiku novellides annavad tooni tegelaskujud, kes väliselt on kõva koorikuga, aga seest pehmed nagu lapsepõlve Kirde sai. Näiteks mees, kes peab rahahäda tõttu oma hobuse maha müüma, või keskealine kibestunud proviisor, kes kohtab arstikabineti järjekorras kunagist koorijuhtimise õpetajat ja oma luhtunud unistusi. Tegelased võivad esmapilgul tunduda küll õnnetud, samas pole nende õnnetus lõpuni masendav, siin on alati ka killuke huumorit ja enese-ironiat. Kivastiku dialoogid on õnnestunud, olustikud veenvad ning ta avab oma lugudega hästi inimolemuse tahke.



P. I. Filimonov, Katrin Väli „Tselluloos / Целлюлоза”. Kite, 2015

„Tselluloos” on kahe autori luulekogu – eestlase ja venelase, mehe ja naise –, mis algab keskelt ja kulgeb kakskeelsena kaante poole. See on ühtaegu kaks eraldi kulgevat jutustust, aga ka dialoog, seda enam, et mõlemad luuletajad on kogumikus ka tõlkijad. Katrin Väli tihedad ja kerge irooniaga võrtsitatud luuletused meenutavad hetkiti Szyborskat: *minu parimad [...] naljad / on tõmmanud ligi arvukaid lohutajaid* (lk 37), tema keel on täpne ja kujundid teravad. Filimonovi haare on lai: vanakreeka mütoloogiast tipptunni bussiolmeni; ta on mänguline ja intertekstuaalne, kohati jahmatavalt otsene, siis jällegi peidetud viidete ja vihjete taha. See ühiskogu on vahe ja värske lugemine, eesti luule tumedalt helkiv allhoovus, kus sõnad astuvad baabuškatele varba peale: *Tiptund koondub sõnadeks nagu / rööpad, mantel, küünarnukid, pidurid, sigaretid, kargud / kogu aeg trügid oma kotiga! / и боду трюгима, бабушка* (lk 14).

Carolina Pihelgas

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas
Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu
Kriitikatoimetaja: Tõnis Parksepp
Keeletoimetaja: Egle Pullerits
Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee
Proosa: tonis.vilu@va.ee
Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee
Pildid ja fotod: vr@va.ee

Tel 5349 6146
vr@va.ee
www.va.ee

KOLLEEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht
Voorimehe 9
10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee
Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 45 (1/2016)

ISSN 1736-2954 (trükis)
ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Sirel Heinloo
9	Mirt Vissak
17	Ana Martins Marques
25	Juhan Hellerma
32	Bijoy Sankar Barman
38	Päevik: Liisi Rünkla
45	Gleb Drögin
48	Vootele Ruusmaa
54	Intervjuu Piret Jaaksiga
64	Ann Viisileht
68	Kristjan Haljak
75	Tiina Veikat
78	Kelly Turk
87	Teele Lember
93	Vilis Lācītis
102	Andra Teede
108	Mihkel Seeder
116	Karelus
125	Juhan Hellerma Krista Ojasaarest
129	Hanna Linda Korp Lauri Sommerist
133	Sirel Heinloo Donald Tombergist
138	Linda-Mari Väli Rein Rauast
144	Autorid
146	Raamatutvustused



Hind 2.60 eurot



9 771736 295428 0 1

toetan end puusadele
nihutan – kooldun

libistan varvastega
ajan end joondun

kallutan kandadega
kihutan möödun

pidurdan pihkudega
tagurdan – taandun

silitan päkkadega
tunnen et koondun

silme ees vihiseb ei hooma
mitmendamal pöördel

olen kadunud ringi

kuulan tolmu

silme ees vihiseb

peaaegu ei näegi saturni

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Tõnis Parksepp

Keeletoimetaja: Egle Pullerits

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 45 (1/2016)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)